

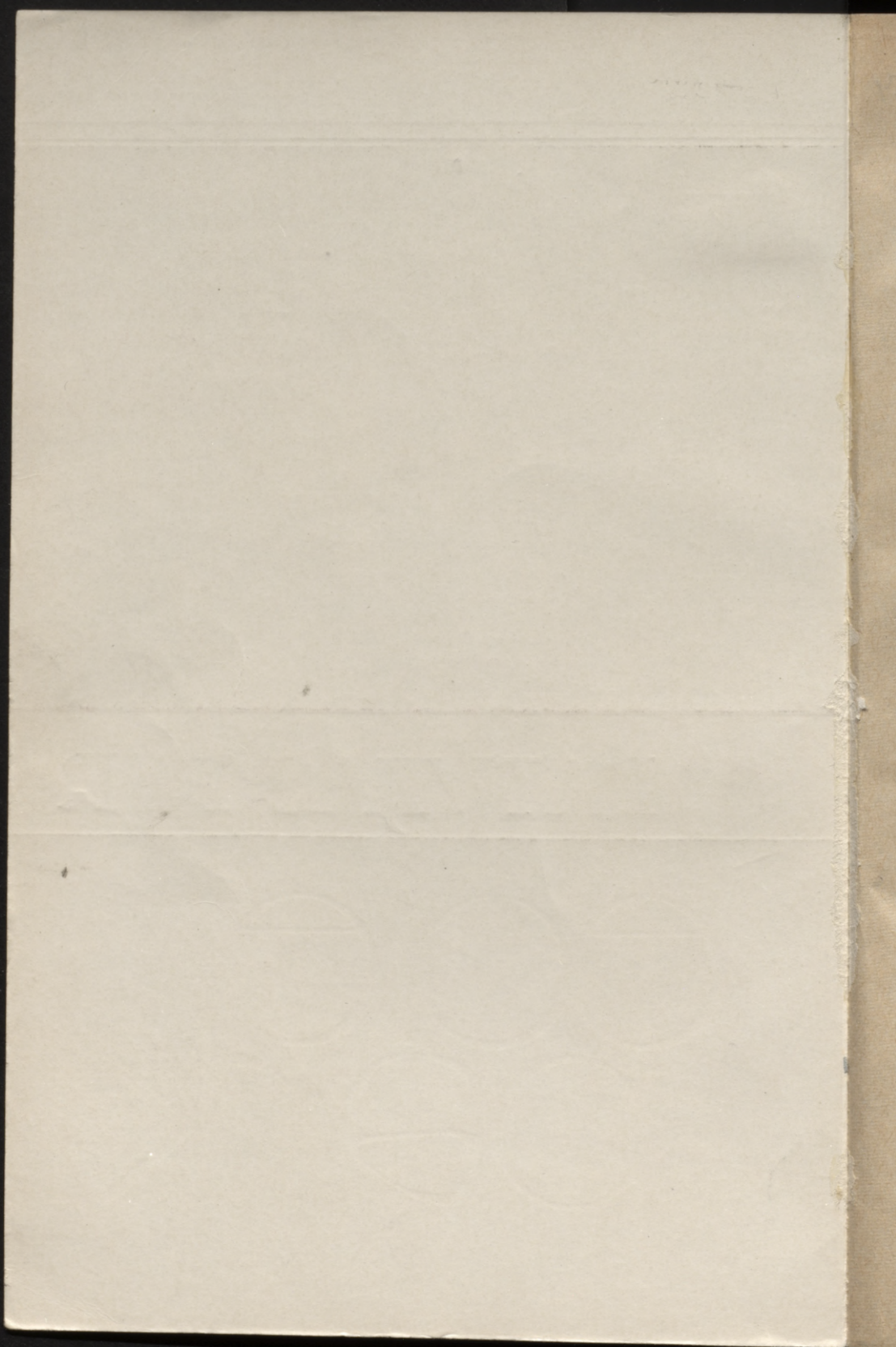
V. ANTIPOVS, A. ZVIRGZDS

67-4
L
187

LATVIJAS PSR

vecie
parki

67-4
187

up
71

LATVIJAS PSR ZINĀTŅU AKĀDEMIJAS
BOTĀNISKAIS DĀRZS

V. ANTIPOVS, A. ZVIRGZDS

LATVIJAS PSR VECIE PARKI

(kopšana un atjaunošana)

IZDEVNIECIBA «ZINĀTNE»
RIGĀ 1967

635.9
Ап 848

Vij. laša Latv. PSR
Valsts bibliotēka

~~67~~—47.763

0308099154

Василий Григорьевич Антипов,
Андрис Вольдемарович Звиргэд
СТАРЫЕ ПАРКИ ЛАТВИЙСКОЙ ССР

На латышском языке

Издательство «Зинатне»
Рига 1967

*Izdota saskaņā ar Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas
Redakciju un izdevumu padomes 1966. g. 22. septembra lēmumu*

IEVADS

PSKP XXIII kongresa Direktīvās par jauno piegādes plānu paredzēts izstrādāt un veikt pasākumus dabas aizsardzības pastiprināšanai, lai efektīvāk izmantotu mežus un citas mūsu zemes dabas bagātības. Vienlaikus paredzēts plašos apmēros istenot programmu, kuras mērķis ir novērst atšķirības starp lauku un pilsētu kultūras un sadzīves apstākļiem. Svarīgs faktors, kas nosaka dzīves estētisko un higiēnisko līmeni gan pilsētās, gan laukos, ir lietpratīgi iekārtoti, labi kopti un lietderīgi izmantoti apstādījumi.

Sevišķi daudz darba mūsu republikas pilsētu un lauku apdzīvoto vietu apzaļumošanā tiek pēdējos gados. Paralēli jaunu apstādījumu projektēšanai un veidošanai ir svarīgi uzskatīt un piemērot mūsdienu vajadzībām arī vecākus stādījumus.

Mūsu republikas lauku apdzīvotajās vietās dažādos periodos iekārtoti parki. To darija, rēķinoties ar muižnieku ģimeņu vajadzībām, un agrāk parkus izmantoja tikai dažu cilvēku estētisko vajadzību apmierināšanai un atpūtai. Taču šos parkus ar savām rokām veidojuši mūsu tēvu tēvi un viņu priekšteči. Vertīgāku parku iekārtošanu varēja atļauties bagātākie muižnieki, kas spēja samaksāt gan parku arhitekta honorāru, gan izdevumus par augiem un parka būvēm. Šajās summās ieguldīti mūsu senču sviedri. Vairumu parku projektējuši un realizējuši lieliski sava laika speciālisti — dārzu un parku mākslas arhitekti. Tāpēc mūsu republikas vecajiem parkiem, it īpaši lauku rajonos un nelielās pilsētās, bez higiēniskās nozīmes, kāda ir katram mežam, ir arī liela estētiska, zinātniska, kulturāli izglītojoša un tīri praktiska nozīme. Daži no šiem parkiem ir izcili XVIII un XIX gs. dārzu un parku mākslas paraugi (piem., Rundāles, Mežotnes, Bebrenes, Stāmerienes u. c. parki). Vairums parku ir kā bākas druvu, mežu un pļavu vidū un jau notālēm iezīmē mūsu tagadējās dzīves centrus — kolhozu valdes, sovhozu centrus, tehnikumus un skolas, kultūras namus vai darbaļaužu iemīļotas atpūtas vietas pie ūdeņiem. Daudzi parki bagāti ar skaistām un retām svešzemju dekoratīvo koku sugām un formām, kuras vēl maz izmantotas republikas apstādījumos (piem., Kazdangas, Aizviķu, Rūmenes parki, «Sprīdīšu»

dendrārijs, Skrīveru dendroloģiskais parks un daudzi citi). Šie parki ir vērtīga sēkļu materiāla un spraudņu iegūšanas avots dekoratīvo koku un krūmu asortimenta paplašināšanai, labāko un krāšņāko sugu un formu masveida ievairošanai republikas apzaļumošanas vajadzībām.

Veco parku arhitektoniskā uzbūve, to atsevišķu elementu izvietojums atbilst sava laika mākslas tendencēm un praktiskajām vajadzībām, kādas pirms 50—200 gadiem pastāvēja dārzu un parku mākslā pasaulē vispār un mūsu republikas īpatnējos klimatiskajos un augsnes apstākļos atsevišķi. Mūsdienās vecajās pils aristokrātu mājokļu vietā iekārtotas skolas, tehnikumi, kultūras nami; kariešu un dikdieņu jātnieku vietā pa ceļiem cauri parkiem brauc automašīnas, kombaini un traktori. Ja agrāk parkos pastāigājās un «baudīja dabu» dižciltīgie, bet mūsu tēvu tēviem par aizliegtas robežas pārkāpšanu draudēja sods, tad tagad parki ir visas tautas īpašums.

Mūsdienās veidotajiem parkiem un citiem apstādījumiem, īpaši pilsētās, nereti ir būtisks trūkums — tie nav klusas atpūtas vietas, jo pieblīvēti ar karuseļiem, bufetēm un dejasgrīdām. Vecie parki ir lielisks paraugs, kā lietpratīgi organizēt klusu atpūtu, kura mūsu dienās tik ļoti nepieciešama. Tāpēc vairumā veco parku kompozīcija, estētiskā un higiēniskā nozīme nebūt nav pret-runā ar mūsdienu dārzu un parku mākslas galvenajām prasībām pēc formas un satura vienības, līniju skaidrības un veidojuma maksimālas mērķtiecības, funkcionālas atbilstības saimniecības un kultūras vajadzībām.

Kopš veco parku iekārtošanas pagājis jau daudz laika. Kādreiz iestādītie nelieli kociņi izauguši par milzeņiem, daudzi no tiem jau pārauguši un pat iznīkuši. Parkos ieviesušies mazvērtīgi koki un krūmi (atvasas, pašizsēja) un piesārņojuši parka veidojumus, traucē vērot skaistas ainavas, nomāc augstvērtīgus parka kokus un krūmus. Daudzos parkos neveic praktiski nekādus kopšanas darbus. Tāpēc pamazām aizaug mākslīgie diķi, kuriem liela nozīme parku ainavās; parku zemākajās vietās, lielā noēnojuma un novadgrāvju piesērējumu dēļ sākas pārpurvošanās. Tās iespaidā iet bojā vērtīgākās koku sugas un tādas parku daļas vairs nevar izmantot kā atpūtas vietas. Lielu postu vecajiem parkiem nodarīja pirmais imperiālistiskais pasaules karš. Piemēram, Galgauskas, Līves, Superdentes u. c. parki tika gandrīz pilnīgi iznīcināti. Arī Lielā Tēvijas kara gados vācu fašisti izcirta vairākus parkus «militārām vajadzībām» (Skrīveros, Lestenē, Blīdienē u. c.). Daudz vērtīgu un krāšņu koku un krūmu vecajos parkos izsala bargajās 1928./29., 1939./40., 1941./42. un 1955./56. gada ziemās. Sevišķi daudz parku krāšņuma aizgāja bojā republikas centrālajā un austrumu daļā.

Pēc pirmā imperiālistiskā pasaules kara krasi mainījās lauku dzīves raksturs un muižas zemes sadalīja daudzās viensētās. Muižas, ja neskaita pavisam nedaudzas, vairs nebija lauku sadzīves un kultūras centri. Daudzi parki vairs netika pienācīgi kopti un izmantoti, tāpēc pamazām zaudēja sākotnējo izskatu un tos vairs nevarēja izmantot kā darbaļaužu atpūtas vietas. Minēto iemeslu dēļ parki sāka pamazām zaudēt savu vērtību.

Pēdējos gados mūsu republikā izvērsta lauku apdzīvoto vietu — kolhozu un sovhozu centru un pilsētciematu projektēšana un celtniecība. Šo apdzīvoto vietu platības bieži vien pilnīgi saplūst ar veco parku teritorijām. Izvērstoties skolu, tehnikumu un lauku administratīvo un kultūras centru celtniecībai, rodas vajadzība piemērot vecos parkus mūsdienu vajadzībām. Tāpēc svarīgi ir atrast pareizos ceļus, lai saglabātu, atjaunotu un lietpratīgi papildinātu tās dārzu un parku mākslas vērtības, botāniskos retumus un pārējās dabas bagātības, ko mums dod vecie parki. Restaurācijai jānotiek, ievērojot dārzu un parku mākslas vispārējās likumsakarības. Vecajiem parkiem mūsu lauku darbaļaužu dzīvē var būt ievērojama vieta. Tie var noderēt gan kā patīkamas atpūtas vietas un mērķtiecīgi izveidotas ainavas paraugi visas republikas kompleksas ainavas tālākā veidošanā, gan kultūras un izglītības paplašināšanai brīvā dabā. Vērojot parku krāšņās ainavas, mūsu zemes un svešzemju kokus parku stādījumos, iepazīstot to savdabību, mēs paplašinām zināšanas par dabu, mācāmies to kopt un aizsargāt. Bet mūsu dienās visu paaudžu pārstāvjiem jo sevišķi vēlams izkopt sevī dziļu mīlestību pret dabas skaistumu.

Bez tam vecajos parkos var ievākt daudz vērtīgu augļu (no mežābelēm, korintēm, vilkābelēm, mežrozēm u. c.), kuri izmantojami cilvēka uzturā un medicīnā. Parku kokaugi dod sēklas kokaudzētāvam daudzū sugu masveida pavairošanai daiļdārzniecības un mežsaimniecības vajadzībām. Parku pļavas, ja tās lietpratīgi kopj, dod daudz siena lopkopībai. Šo iemeslu dēļ parku atjaunošanā un kopšanā vēlams piedalīties gan bioloģiem, it īpaši dendroloģiem, gan mežkopjiem un daiļdārzniekiem, gan arī novadpētniekiem un arhitektiem ainavu veidošanas speciālistiem. Praktiski šo darbu vislabāk varētu veikt lauku jaunieši, pārvēršot to par svarīgu kultūras darba sastāvdaļu.

Parku kopšanā un atjaunošanā lieliskus panākumus guvuši Igaunijas PSR darbaļaudis. Vairums valsts aizsargāto parku labi kopti, tajos ierīkotas gaumīgas vitrīnas, ceļa rādītāji un alpināriji, kas lieliski harmonē ar parku ainavām. Olustveres, Tihemetsas, Rēpinas, Polli, Pērnavas un citi parki var būt paraugi, kā parki kopjami un izmantojami mūsdienu apstākļos. Lielu darbu parku atjaunošanā veic arī Lietuvas PSR, Ukrainas PSR un Ļeņingradas apkārtne.

Par parku atjaunošanu un kopšanu ne tikai latviešu valodā, bet praktiski vispār tikpat kā nav literatūras. Balstoties uz mūsu vairāk nekā 10 gadu ilgajiem pētījumiem Latvijas PSR parkos, esam uzrakstījuši šo darbu, lai vismaz daļēji iepazīstinātu lasītājus ar parku veidošanas, atjaunošanas un kopšanas galvenajiem principiem un īpatnībām mūsu republikā. Brošūra kā ierosinājums vēl vairāk izvērst parku atjaunošanu domāta visiem, kam ikdienas darbā var iznākt saskare ar vecajiem parkiem.

Darba nelielie apmēri ierobežoja mūsu apskatāmo jautājumu loku. Gatavu parku atjaunošanas receptu vietā centāties parādīt, ar kādām parku plānojuma īpatnībām un sastāvdaļām praktiskajā darbā jāsakaras visbiežāk un kādas kļūdas iespējamās, parkus atjaunojot. Virkne izvirzīto priekšlikumu neapšaubāmi ir diskutējami, vērtējami no dažādiem aspektiem; vairākām jautājumu pusēm, mūsaprāt, mazsvarīgākajām, mēs pieskārāmies tikai garāmējot. Tomēr viens ir skaidrs: vecos parkus kā arhitektūras pieminekļus un vērtīgas dendroloģiskas kolekcijas vēlams saglabāt un lietderīgi izmantot. Un šis darbs jāveic pareizi, zinātniski pamatoti. Turpmāk te savas domas un pieredze jāapvieno visu iepriekš minēto dažādo specialitāšu pārstāvjiem. Šai darbā svarīgs arī entuziasms. Ka tas dod rezultātus, rāda J. Mežsētas pieredze Kazdangā, V. Daugules darbs Rūmenē, K. Lūduma darbs Rūjienā un tās apkārtnē, M. Kļaviņa darbs Tērvetē un daudzu citu mūsu republikas parku kopšanas un atjaunošanas entuziastu veikums.

Visus ierosinājumus, aizrādījumus un priekšlikumus par brošūras saturu un veco parku aizsardzību un kopšanu lūdzam sūtīt uz *Salaspili, ZA Botānisko dārzu*.

Autori

PARKU IZVIETOJUMS LATVIJAS PSR

Veco parku izvietojums Latvijas PSR teritorijā nav vienmērīgs (1. att.). Tas saistīts gan ar atsevišķu rajonu augsnes, reljefa un apdzīvotības īpatnībām, gan ar vēsturiskajiem apstākļiem, kādos attiecīgais republikas rajons attīstījies iepriekšējos gadsimtos.

Maz parku ir purvainās un ar mežiem bagātās teritorijās, piemēram, Balvu apkārtnē, Lubānas zemienē, teritorijā starp Rīgu un Jelgavu, plašajā, ar mežiem bagātajā Dundagas, Ventspils un Usmas ezera apkārtnē. Samērā maz parku, kam pašlaik būtu zināma arhitektoniska vērtība, ir Latgalē, īpaši tās austrumdaļā. Domājams, ka šai teritorijā sakarā ar ilgstošo dzīvi sādžas parki maz veidoti. Tomēr arī te ir tādi skaisti parku ansambļi kā Krāslavas, Gelenovas, Ambeļu, Malnavas un Varakļānu parki un Bebrenes parks, kas pieskaitāms šai teritorijai. Lielie muižnieki vērā

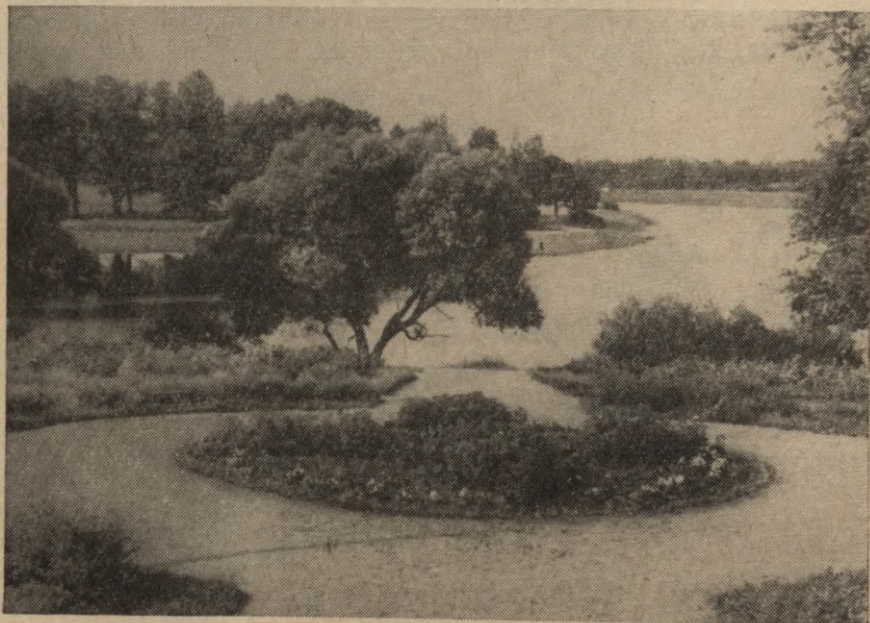

1. Darbā minēto parku un dendroloģisko objektu izvietojums Latvijas PSR. Cipari atbilst 1. pielikuma parku numerācijai. Objekti Rīgas pilsētā nav atzīmēti.

ņemamus apstādījumus Latgalē veidojuši tikai pie galvenajiem centriem.

Latgales parki, salīdzinot ar parkiem Latvijas PSR rietumdaļā, ar maziem izņēmumiem dendroloģiski ir samērā nabadzīgi vairāku iemeslu dēļ. Glezninajai ezerzemei piemēroti galvenokārt vietējo sugu stādījumi. Bez tam tur bargāks klimats un daudz krāšņu kokaugu, kas Kurzemē aug labi un pat ražo sēklas, Latgalē aug kā nelieli krūmi un parku stādījumiem neder (dižskābardis, daļēji zirgkastaņa, Eiropas baltegle, baltskābardis u. c.). Bargo salu ziemās eksoti visvairāk izsala Latvijas austrumos. Domājams arī, ka Latvijas austrumdaļas parku veidošanā maz piedalījušies tie dārzu arhitekti un kokaudzētavas, kas Latvijas rietumdaļas parkus piesātinājuši ar daudzām krāšņām sugām un formām.

Cita aina vērojama Kurzemē un Zemgalē, it īpaši Lielupes kreisajā krastā. Daudz labu parku ir Talsu, Tukuma, Kuldīgas, Aizputes, Skrundas un Saldus apkārtnē. Teritorijā, kur Lielā Tēvijas kara gados no Liepājas līdz Tukumam frontes līnija veidoja Kurzemes loku, virkne parku ievērojami izpostīti un zaudējuši savu sākotnējo vērtību. Izņemot atsevišķus (Kazdangas, Durbes, Aizviķu, Pelču un vēl dažus citus) parkus, Kurzemes parki ir nelieli, aizņem dažus hektārus un tāpēc samērā viegli pārredzami, to atjaunošanai nepieciešamā projekta sagatavošana nesagādātu daudz grūtību. Kurzemē

2. Skats no pils uz ezeru Augstkalnes parkā.

3. Kāpnes uz diļiem lapkriti Cēsu parkā.

bieži vien vairāki šādi objekti atrodas cits citam blakus — vai nu kā kaimiņu muižnieku «sportiskas» sacensības rezultāts, vai arī kā dažādu laiku veidojums, kas radies, mainoties muižniekam un galvenajam muižas centram. Tādas parku plejādes ir ap Aucī, Kazdangu, Kuldīgu un Talsiem. Kurzemes parkos samērā maz saglabājušies regulāro parku elementi, un vairumā no tiem pārsvarā naturālistisko ainavu parku (sk. 27. lpp.) iezīmes. Maigākā klimata dēļ Kurzemes parku atjaunošanā iespējams izmantot daudz plašāku un līdz ar to krāšņāku kokaugu asortimentu nekā pārējā Latvijas PSR daļā.

Zemgales līdzenums samērā bagāts ar parkiem, un tajā atrodami tādi parku mākslas šedevri kā Mežotnes, Rundāles un Ziedoņu parks. No Bauskas līdz Elejai gar Lietuvas PSR robežu un vēl tālāk atrodama virkne nelielu, bet samērā labi saglabājušos parku. Zemgales parki saglabājušies samērā labi. Domājams, ka tam sakars ar auglīgajām augsnēm. Tomēr augstākās vietās Zemgales līdzenumā platlapu lapu koki un īpaši skuju koki jūtami reaģē uz augsnes un gaisa pazeminātu mitrumu.

Ar parkiem bagāta ir Vidzemes ziemeļdaļa, galvenokārt Valmieras rajona teritorija no Gaujas līdz Igaunijas PSR robežām. Parkos relatīvi vairāk skuju koku, sevišķi daudz Sibīrijas un balzāma baltegles, Sibīrijas ciedrupriedes, samērā daudz Eiropas un Sukačeva lapegļu. Kokaugu asortiments šīs teritorijas parkos,

salīdzinot ar Kurzemi, nabadzīgāks. Iemesls tam varētu būt bargākas ziemas. Skuju koku augšanai šī teritorija ir republikā vispiemērotākā, jo tajā ir relatīvi vislielākais apmākušos dienu skaits un nokrišņu daudzums gadā un mitrāks gaiss. Parkus atjaunojot, šī likumsakarība jāņem vērā. Atsevišķos Ziemeļvidzemes parkos vērojami visu galveno parku veidošanas stilu fragmenti, kas liecina, ka šie parki tapuši ļoti dažādos periodos, vairākkārt rekonstruēti un piemēroti jaunāku laiku vajadzībām.

Ievērojami mazāk labu parku jau Vidzemes Centrālajā augstienē un Ziemeļvidzemes augstienē. To varētu izskaidrot tādejādi, ka šajā teritorijā lauku muižas bijušas bagātu muižnieku ģimeņu ricībā un labi parki veidoti tikai lielajos centros, kā tas ir Cēsvainē, Rankā, Gulbenē, Smiltēnē, Alūksnē, Jaungulbenē, Stāmerienē u. c. Toties šie atsevišķie parki izceļas ar interesantu arhitektonisko risinājumu, oriģinālu izdomu, kuru vēlams izmantot šī apvidus parku rekonstrukcijā. Kā rāda kokaugu introdukcijas pieredze Vidzemes centrā un ziemeļaustrumos, tad parkos lietojamo kokaugu asortimentu var ievērojami paplašināt uz jaunu Ziemeļamerikas un Tālo Austrumu kokaugu sugu rēķina.

Isa parku izplatības un to uzbūves sastāva analīze rāda galvenās likumsakarības, kuras parku atjaunošanā vēlams ievērot. Vispirms atjaunojami parki labos augšanas apstākļos, kur ir piemēroti augsnes un mikroklimata rādītāji skuju un platlapu koku sugām. Republikas rietumdaļā parku atjaunošanai var izmantot daudz plašāku augu asortimentu, bet ziemeļdaļā asortimentam jābūt jau pārbaudītam, daudz lielāka vērība veltāma rūpīgi pārdomātam augu izkārtojumam, ainavu veidošanai.

PARKU APSEKOŠANA UN PĒTĪŠANA LATVIJAS PSR

Mūsu republikas parki, dendrāriji un citas dendroloģiskas kolekcijas ir svarīgi zinātnisko pētījumu objekti. Analizējot vērtīgākās saglabājušās parku ainavas, rodas iespēja izstrādāt priekšlikumus parku stādījumu veidošanai dažādos augsnes, noēnojuma un mikroklimata apstākļos. Dati par vienas un tās pašas kokaugu sugas izturību, sēklu ražošanu un atjaunošanos ar pašizsēju dažādās republikas vietās liecina par tās aklimatizācijas pakāpi, palīdz rajonēt piemērotākās kokaugu sugas dažādu republikas novadu parkiem, ielu apstādījumiem, skvēriem un rūpnicu apzaļumošanai.

Tāpēc parkos atrodamo ainavu un dendroloģisko vērtību pētīšanai, īpaši pēckara gados, padomju varas apstākļos, pievērsušies vairāku mūsu republikas zinātniskās pētniecības iestāžu darbinieki. Interesantus salīdzinošus datus par kokaugu ziemcietību bargajās sala ziemās Rīgas pilsētas apstādījumos un Rīgas plašākas apkārtnes parkos ieguvīšis un publicējis Mežu problēmu zinātniskās pētniecības institūta vecākais zinātniskais līdzstrādnieks, lauksaimniecības zinātņu kandidāts J. Gailis. Kā rāda viņa dati, šajā teritorijā bargajās ziemās aizgājušas bojā daudzas vērtīgas kokaugu sugas. Salīdzinošus datus par bargo sala ziemu ietekmi uz ievērojamu skaitu kokaugu sugu visā republikas teritorijā publicējis arī LLA docents, lauksaimniecības zinātņu kandidāts V. Lange. Šie dati uzskatāmi parāda daudzu eksotu lielāku ziemcietību republikas rietumu rajonos, salīdzinot ar tās centrālo zonu un jo sevišķi — ar relatīvi kontinentālākajiem austrumu rajoniem. Pirmajos pēckara gados datus par mežsaimniecībā vērtīgāko svešzemju kokaugu sugu introdukcijas rezultātiem Latvijas PSR apkopojis LLA profesors K. Sakss, LVU profesors P. Galenieks un Ļeņingradas zinātnieks D. Girgídovs, daļēji skarot arī parkos augošo mātesaugu īpašības.

Ar 1949. gadu materiālus par Latvijas parku arborifloru sāka vākt A. Mauriņš, M. Morkons un A. Zvirgzds. Sākot ar 1956. gadu, kokaugu izturības pētījumiem Latvijas PSR parkos pievērsās Latvijas PSR ZA Bioloģijas institūta zinātnieki. Akadēmiķa A. Ozola vadībā tika izstrādāta pētījumu programma un sāka republikas parku apsekošana. Pēc ZA Botāniskā dārza nodibināšanas 1956.

gadā parku un citu dendroloģisko objektu pētišanas darbā aktīvi iekļāvās dārza darbinieki, rīkojot kompleksas ekspedīcijas pa republikas vecajiem parkiem un citiem objektiem. Kopā ar ZA Bioloģijas institūta darbiniekiem, lauks. zin. kandidātu E. Pētersonu un Z. Zukovsku, Botāniskā dārza direktora, vēlāk floras sektora vadītāja, biol. zin. doktora A. Mauriņa vadībā ekspedīcijās piedalījās lauks. zin. kand. V. Antipovs un M. Morkons, I. Riekstiņš, A. Rupais, T. Pūka, L. Zariņš, K. Grants, I. Pīrāga, A. Svāra, V. Riekstiņa, E. Putnis, I. Skujniece, A. Zvirgzds un citi ZA Botāniskā dārza darbinieki. Sevišķi intensīvi parku apsekošanas darbs tika veikts no 1956. līdz 1959. gadam, kad tika apsekoti un no ainavu un dendroloģiskās vērtības viedokļa novērtēti ap 600 objektu visā republikas teritorijā. Tā kā parkos vērtējamās bioloģiskās likumsakarības ir praktiski neizsmelamas, tad šo pirms daudz gadiem cilvēku veidoto zaļo laboratoriju dārza darbinieki joprojām izmanto katru gadu, gūstot arvien jaunas atziņas kokaugu aklimatizācijā, kokaugu sugu un formu bioloģijā.

Šajos gados iegūts daudz vērtīgu datu par republikas parku ainavu kompozīcijas paņēmieniem, par dažādiem republikas novadiem vispiemērotākajiem un noturīgākajiem kokaugu sakārtojumiem, kurus ekspedīcijās vairāk nekā 100 parkos savācis V. Antipovs. Materiāli izmantoti arī šā darba uzrakstīšanai. Apsekojot republikas parkus un citus dendroloģiskos objektus, noskaidrots to dendroloģiskais sastāvs, kokaugu sugu izplatība un ziemeļietība dažādos republikas novados. 1964. gadā par astoņiem gadiem vecāku republikas kokaugu fondā, ieskaitot ZA un P. Stučkas LVU botānisko dārzu kolekciju īpatņus, bija 640 svešzemju kokaugu sugas — 71 kailsēkļu un 569 segsēkļu sugas. Republikas parkos un dendrārijos šādu sugu ir pāri par 400, tai skaitā atrasti vairāki tādu sugu pārstāvji, kas ir unikāli un pirmo reizi konstatēti ne tikai Latvijas PSR, bet visā PSRS mērenās joslas teritorijā: Maksimoviča egle («Vanadziņos»), dzeltenā priede («Bērzos»), Lova baltegle (Braslavā) u. c. Balstoties uz ekspedīcijās iegūtajiem materiāliem, A. Mauriņš vispusīgi analizējis svešzemju kokaugu sēkļu ražošanas likumsakarības, tās periodiskuma atkarību no klimatiskajiem apstākļiem ziedu orgānu veidošanas periodā iepriekšējā gadā un otrā kritiskajā periodā pirms ziedēšanas, kad kokaugu ziedu detaļas izveidojas galīgi. A. Mauriņš izstrādājis kokaugu sēkļu ražu prognozes metodes pēc klimatiskajiem rādītājiem eksotu ziedu attīstībai kritiskajos periodos un pēc putekšņu dzīvotspējas ziedēšanas laikā. Darbā noskaidrots, ka no republikā konstatētajām 640 kokaugu sugām 40 kailsēkļu un 383 segsēkļu sugu pārstāvji vairāk vai mazāk jau ražo sēklas, kuras var izmantot tālākai šo sugu pavairošanai un aklimatizācijai paaudzēs.

Republikas parkos noskaidroti labākie vērtīgo sugu mātesaugi, kurus tagad izmanto sēkļu iegūšanai. Lielu darbu veicis T. Pūka,

apsekojot un pētot parku un citu kolekciju kokaugu dekoratīvo formu izplatību, izmantošanu un pavairošanas iespējas. Republikas parku un botānisko kolekciju veidošanā līdz šim izmantots daudz kokaugu dekoratīvo formu, no kurām līdz šim saglabājušās ap 180 formas. Mūsu darbā izmantotie dati par dekoratīvajām formām balstās uz T. Pūkas pētījumiem, kurus viņš laipni atļāva mums izmantot. Pār to izsakām viņam sirsnīgu pateicību.

Apsekojot republikas dendroloģiskos objektus, ievākti dati par Tālo Austrumu kokaugu izplatību republikā, kas bija par pamatu šā floristiski bagātā novada kokaugu introdukcijas tālākai paplašināšanai (A. Zvirgzds). Vērtīgs materiāls savākts par atsevišķu nozīmīgu ģinšu pārstāvju izplatību un bioloģiju Latvijas PSR — par kļavām (L. Zariņš), villkābelēm (R. Cinovskis), Ziemeļamerikas kailsēkļiem un tauriņziežu kokaugiem (M. Morkons), jasmīniem (A. Zvirgzds). Sai darbā daudz puļu ieguldījuši arī citu zinātnisko un mācības iestāžu darbinieki, apkopojot datus par korintēm (V. Lange), apsēm un lapeglēm (S. Saliņš), ābelēm (V. Langenfelds), riekstkokiem (A. Ozols), lazdām (Z. Zukojska), rododendriem (R. Kondratovičs), vīnkokiem (E. Pētersons), liepām (J. Mežsēta) un magnolijām (T. Čaupale). Parku apsekošanas darbā aktīvi piedalījās lauksaimniecības zinātnu kandidāts A. Rupais, kas noskaidroja kokaugu bojātāju kaitēkļu, it īpaši laputu faunistisko sastāvu, kaitīguma pakāpi un pret kaitēkļiem izturīgo kokaugu sugas. Kā rāda A. Rupā pētījumi, vairumam svešzemju kokaugu, kurus stāda parkos, ir ievērojami mazāk kaitēkļu vispār, jo sevišķi postošu, nekā tās pašas ģints vietējo sugu pārstāvjiem. Tāpēc, aizstājot vietējo kokaugu sugas ar introducētajām, praktiski nav nepieciešami augu aizsardzības pasākumi, koki apstādījumos ir daudz krāšņāki.

Parku arhitektūras un dendroloģiskā mantojuma pētījumi vēl turpinās. Sai darbā pētniecības iestādēm daudz var palīdzēt parku tuvumā dzīvojošie speciālisti un visi dabas draugi. Novadpētnieki var vākt dokumentus, faktus, nostāstus un leģendas par parka tapšanas vēsturi un vēsturiskajiem notikumiem, kas saistīti ar parku. Tuvākajā laikā paredzēts izveidot fenoloģijas novērojumu korespondentu tīklu, kura dalībnieki pēc vienotas programmas vāktu datus par kokaugu augšanu un attīstību visā republikas teritorijā. No vērtīgajām sugām vēlams savlaicīgi savākt visas sēklas ta tālākai pavairošanai un selekcijai. Stādot jaunas introducētas sugas parkos un novērojot to augšanu jaunos apstākļos, salīdzinot datus no dažādām republikas vietām, šo augu aklimatizāciju varēs ievērojami paātrināt. Tādējādi vecie parki palīdzēs risināt arī svarīgus zinātniskus jautājumus.

VECO PARKU REKONSTRUKCIJAS IESPĒJAS LATVIJAS PSR

Aplūkojot Latvijas PSR veco parku atjaunošanas galvenos pasākumus, kaut īsumā nepieciešams pārrunāt idejas, kas vadījušas šo parku veidotājus. Kā zināms, dārzu un parku attīstībai ir gadšimtiem ilga vēsture. Sajā periodā vairākkārt mainījušās sabiedriskās formācijas, kas savukārt radījušas daļējas vai pat kardinālas izmaiņas kā tēlotājā mākslā, tā arhitektūrā un dārzu un parku mākslā.

Latvijas vecajos parkos, kas saglabājušies līdz mūsu dienām, vērojams galvenokārt divu dārzu un parku attīstības periodu iespaids. Vecākie parki, kas raksturīgi absolūtisma laikmetam, pieder regulārajam jeb ģeometriskajam stilam. Vēlākā laikā veidoti parki stādīti periodā, kad pie varas nāca buržuāzija, kapitālisma attīstības laikā, un tie atspoguļo ainavu stila iezīmes.

Latvijas PSR bijušo muižu centru teritorijās saglabājušies parku stādījumi, no kuriem daudzi (ap 140) ir vērtīgi vēl mūsu dienās. Labākos no tiem (80) aizsargā valsts, pārējie var kļūt par pamatu kolhozu, sovhozu, skolu un citu centru nākamajiem parkiem.

Parku aizsardzības pirmais posms ir nemērķtiecīgas ciršanas noliegšana parkos un bezsistēmas, neplānveidīgas celtniecības pārtraukšana parku teritorijā. Tālākajā posmā jāsāk vērtīgāko parku atjaunošana, restaurējot tos kā mākslas un materiālās kultūras pieminekļus. Šiem parkiem nākotnē var būt kā mākslinieciska un vēsturiska, tā zinātniska nozīme. Parku atjaunošanai jānotiek, pamatojoties uz vispusīgiem parku stādījumu pētījumiem un katrā ziņā paturot prātā kādu konkrētu mērķi. Vairākos gadījumos tas būtu iespējami maksimāla pirmējā stāvokļa atjaunošana, kas novērstu patvaļīgas novirzes un papildinājumus (piem., regulārais parks Rundālē). Citos gadījumos mērķis varētu būt aizaugušo kompozīciju noskaidrošana un saglabāšana, kompozīcijas bojā ejas cēloņu novēršana (atvasu paaugas un pameža izciršana, drenāžas atjaunošana, atsevišķu koku un krūmu papildstādījumi). Vēl citos gadījumos veicama vērtīgu parka kompozīciju atbrīvošana no vēlākiem, tās bojājošiem stādījumiem (piem., Stāmerienes, Cīravas, Krāslavas parkā). Vairākos gadījumos, pamatojoties uz kompozī-

cijām, kas saglabājušās vai atkārtotas attiecīgajā vai pat citā parkā, uz zinātnisko pētījumu rezultātiem, rakstītiem, grafiskiem un citiem avotiem, restaurē pazudušās detaļas. Tas nodrošina parka izskata atjaunošanu pēc iespējas tuvu sākotnējai iecerei. Ļoti svarīga ir vērtīgu kokaugu kolekciju saglabāšana un papildināšana, kam savukārt ir liela zinātniska un praktiska nozīme to tālākajā pavairošanā.

Atjaunojot atsevišķas kompozīcijas, nepieciešams ievērot parku būvmateriāla — koku un krūmu — pakāpenisku aspektu mainību sezonās un gadu gaitā. Līdz ar to nepieciešams specifiskus jautājumus risināt radoši, ņemot vērā lietderību, un atsevišķā parkā censties saglabāt to, kas tajā ir mākslinieciski vērtīgākais un raksturīgākais. Pie tam svarīgi ievērot materiālo ieguldījumu taupīgu izlietošanu un iespējas paredzētā efekta sasniegšanai nākotnē izmantot kā vērtīgākos, tā arī pārējos parka stādījumus.

Vispirms atjaunošanas darbi būtu sākami šādos parkos:

a) parkos, kam ievērojama vērtība kā dārzu un parku mākslas paraugiem, kas raksturo zināmu periodu šīs mākslas attīstībā, kā arī atšķiras ar oriģinālu, labi pārdomātu kompozīciju;

b) parkos un dendrārijos, kuru galvenā vērtība ir kokaugu kolekcijas kā mātesaugi vērtīgu svešzemju sugu un dekoratīvo formu tālākai pavairošanai, aklimatizācijas likumsakarību pētīšanai un mūsu planētas mērenās joslas floras daudzveidības iepazīšanai. Virkne parku vērtīgi kā dārzu un parku mākslas paraugi un vienlaikus kā bagātas interesantu kokaugu kolekcijas. Tādu parku atjaunošana veicama kompleksi un risināma, gan noskaidrojot dārzu arhitektūras iezīmes, gan arī saglabājot, uzlabojot un papildinot koku un krūmu asortimentu.

Dārzu un parku mākslas ilgstošas attīstības procesā izveidojušies daudzveidīgi zaļo stādījumu kompozīcijas paņēmieni. Galvenie no tiem apkopojami regulārajā un ainavu parka stilā. Pirmajam raksturīgs atsevišķu elementu ģeometrisks sakārtojums. Otrajā tipā ir pārsvarā ainaviski, gleznieciski sakārtoti kompozīcijas elementi. Regulārie parki ar to ģeometriski pareizo plānojumu, precīzi simetriski izvietotajām alejām, puķu dobēm, zālienām, bosketiem, baseiniem un citiem tīri celtnieciskiem elementiem bija plaši izplatīti XVI gs. Itālijā, XVII gs. Francijā, bet vēlāk arī citās zemēs, tai skaitā Krievijā (piem., Apakšējais un Augšējais dārzs Pēterhofā). Šādi parki ir arī Latvijā.

Ainavu jeb peizāžu parkus, ar kuriem centās atdarināt dabu, Eiropā plaši iekārtoja XVIII gs. sākumā Anglijā, bet pēc tam Francijā un Krievijā (piem., parki Pavlovskā un Gatčinā). Samērā daudz šādu parku arī Latvijas PSR.

Vairāki regulāras kompozīcijas parki laika gaitā tika pārveidoti par ainavu parkiem, bet visbiežāk blakus vecajam, regulārajam parkam iestādīja jaunu, ainavu tipa parku.

Latvijas PSR parkos, ņemot vērā mūsu klimata, augsnes un etnogrāfiskās atšķirības no tām zemēm, kurās izstrādājušies parku pamatstili, nav novērojama absolūti kāda viena stila izpausme vienā parkā. Neatkarīgi no tā tomēr var runāt par parkiem, kuros ir kāda stila jūtams pārsvars. Šādu raksturīgu parku piemēri minēti 1. tabulā. Sīkāk katru parku stilu aplūkosim tālāk.

Pie objektiem, kuros aug vērtīgu kokaugu sugas un dekoratīvās formas, varētu pieskaitīt parkus, kas atzīmēti 2. tabulā. Šai skaitā ietilpst arī parki, kuri vērtīgi ar interesantu kompozīciju.

Vislielākās grūtības rodas, atjaunojot parkus, kas ir dārzu un parku mākslas vēsturiski pieminekļi. Atjaunojot šādus parkus, vēlams saglabāt un restaurēt sākotnējo ieceri. Tehniskas grūtības rodas, atjaunojot regulāros, bet telpiskas un kompozicionālās grūtības — ainavu parkus.

Pirms atjaunošanas nepieciešams rūpīgi izpētīt parku pašreizējo stāvokli, lai rastos kopiespaids par kompozīcijas elementu izvietojumu un atjaunošanas iespējām. Parka stāvokļa analīze un tai sekojošie atjaunošanas darbi prasa pārzināt parka kompozīcijas komponentus, kā arī šo komponentu savstarpējā izvietojuma pamatprincipus. Tātad nepieciešams noskaidrot, kādam mērķim attiecīgā kompozīcija veidota un no kādiem elementiem tā sastāvējusi, noskaidrot šo elementu vietu kompozīcijā, augu sastāvu un savstarpējo izvietojumu. Ja to vairs nav iespējams noskaidrot, var pat no parka kopīgās uzbūves idejas secināt, kāds kokaugu asortiments ticis izmantots.

Visvieglāk noskaidrot parka uzbūves kopīgā stila svarīgākās tendences — vai tas regulārs, vai ainavu (sk. regulārās un ainavu uzbūves parku — Rundāles, Mežotnes, Stāmerienes un Bebreņu shēmas).

REGULĀRIE PARKI LATVIJAS PSR

Vecajos regulārajos parkos Latvijā var atrast kā franču, tā itāļu parku elementus. Tāpēc, sākot šādu parku atjaunošanu, jāzina, kas raksturīgs šiem parkiem. Tālāk aprakstot atsevišķus komponentus, iekavās norādīts, kādos Latvijas parkos tie, bieži vien jau izmainītā veidā, sastopami.

Itāļu parkiem, kas visplašāk bija izplatīti XVI gs. Itālijā, raksturīgas šādas īpatnības:

1. Kompozīcijas pamatā ir terasu sistēma, ko veido atbalsta sienas un dekoratīvās kāpnes. Šos arhitektūras elementus kādreiz bagātīgi rotājušas skulptūras un balustrādes (Rubā, Bīriņos, Mazsalacā, Rūmenē, Lindē, Katvaros).

2. Dārzs (parks) ar dzīvojamās ēkas (villas) celtnēm ir vienots ansamblis, arhitektūras detaļas un augi tajā uzskatāmi par vienas ieceres daļām (Rubā, Mazsalacā, Rūmenē, Katvaros).

3. Parka simetriskais plānojums izturēti regulārs. Atkāpes no simetrijas tikai tad, ja to prasa reljefs (Rundālē, Lāmiņos, Odzienā, Katvaros, Mazsalacā, Lindē, Dundagā, Krāslavā).

4. Horizontālā dārza centrālā daļa izskatās pēc partera, kas ar taisniem celiņiem sadalīts kvadrātos. Partera centrā strūklaka — parasti augsts kauss ar skulptūru (Rubā, Rundālē, Odzienā, Burtņiekos, Viestura dārzā Rīgā).

5. Galvenās ass noslēgumā parasti pusapļa formas atbalsta siena, t. s. teātris (Lindē, Bīriņos).

6. Ūdens elementi parkā parasti izvietoti pa kompozīcijas galveno asi, galvenokārt tās ir ūdens pārgāzes kaskādes. Tādas mūsu republikā tikpat kā nav saglabājušās.

7. Itāļu dārzos skulptūras izmantotas ļoti plaši, visbiežāk saistot ar celtnēm. Izmantotas galvenokārt vertikāli stāvošas skulptūras.

8. Apzaļumošanā daļēji izmantoti arī brīvi augoši koki, kas ietilpa ar noteiktām dekoratīvām īpašībām un raksturīgu, parasti regulāru vainagu. Tiem kompozīcijā ir galvenā loma. Blakus šādiem kokiem plaši izmantoti cirpti koki un krūmi, kuriem itāļu dārzos bija galvenā loma (Rubā, Burtņiekos, Dundagā, Lāmiņos, Odzienā).

9. Parku platība neliela — nedaudz hektāru — un līdz ar to parka celiņi ļoti šauri (Rubā, Nītaurē, Lāmiņos, Odzienā, Katvaros, Biriņos, Mazsalacā, Lindē, Krāslavā).

Franču regulāro parku stils izveidojās, pamatojoties uz itāļu stilu. Tas sastāv no līdzīgiem elementiem, bet daudzās līnijās tomēr radīts kā itāļu parku pretstats. Galvenās franču parku stila pazīmes mūsu republikas parkos ir šādas:

1. Franču parkiem vajadzīgas lielas platības. Tos nevar izveidot nelielās teritorijās kā itāļu dārzus. Francijas parkos nepieciešams pavērt arī tālākas skatu perspektīvas (Rundāle, Viestura dārzs).

2. Franču parki izvietoti galvenokārt līdzenā reljefā un parasti sastāv no vairākām lēzenām terasēm, kas pakāpeniski ved pie kanāla vai ūdensbaseina (Rundālē, Viestura dārzā, Nītaurē, Lāmiņos, Odzienā, Krāslavā).

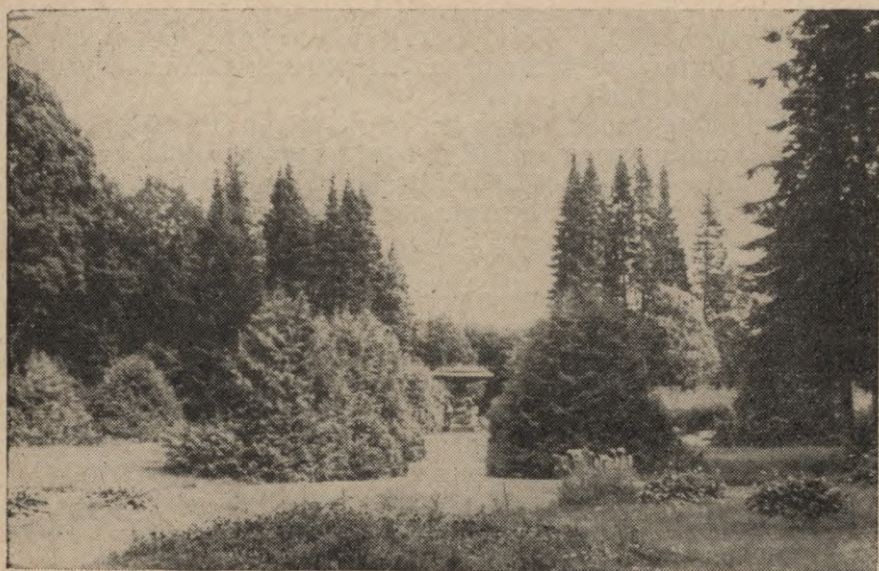
3. Parka kompozīcijas pamatā simetriska attiecība pret ansambļa centrālo asi, bet detaļās simetrija tiek izjaukta, lai novērstu ainavas vienmuļību (Rundālē, Lāmiņos, Krāslavā, Odzienā, Katvaros, Mazsalacā, Lindē, Dundagā).

4. Kokaugu stādījumi veido masīvu, kurā zūd katra atsevišķa koka individuālais raksturs, pretstatā itāļu paņēmieniem, kad atsevišķi augošus kokus izceļ perspektīvu noslēgšanai (Rundālē, Nītaurē, Katvaros).

Parkos plaši izmantoja figurāli cirptus kokaugus. Teorētiski

4. Regulārs priekšdārzs Biriņu parkā ar kāpņu un terasu sistēmu.

5. Regulāri veidota parka parādes daļa ar strūklaku centrā Burtņiekos.

neviens koks nevarēja saglabāt dabīgo formu. Labākā suga figurālai cirpšanai Francijā bija parastais baltskābardis. No tā veidoja augstas zaļas sienas, zaļus koridorus (fr. *berço*), regulāras formas grupas (bosketus), dažādas formas lapenes, zaļas zāles, kabinetus, kurus izvietoja bosketu centrā. Koku zarus formējot piesēja pie lapotnē paslēpta koka karkasa. Veidošana palīdzēja saglabāt bosketu ģeometriskās formas. Atsevišķiem kokiem visbiežāk piešķīra bumbu, kubu un sevišķi iecienīto smailo piramīdu vai konu formu.

5. Parku ūdenssistēmu veidoja galvenokārt no kanāliem vai lēzenām ūdenskrātuvēm. Šie baseini izskatījās kā ūdens spoguļi, jo ūdens tajos atradās gandrīz vienā līmenī ar zemes virspusi un bija atdalīts no apkārtnes tikai ar vieglu apmali. Reizēm šie ūdens spoguļi novietoti plašā zālienā, kas dod ūdenim mierīgu fonu (Rundālē, Viestura dārzā, Lāmiņos, Odzienā, Burtņiekos, Lindē).

6. Parka centrālo daļu veidoja kā parteru, ko no divām pusēm kā sienas ietver cirtu bosketi. Tajos izvietoja virkni parka paviljonu, strūklaku, zaļo teātru utt. (Rundālē, Viestura dārzā).

Parka parādes laukumu pils priekšā parasti greznoja ornamentu parteris. Tas sastāvēja no cirtu bukšu ornamenta ar mozaikas fonu no dažādiem būvmateriāliem (dažādu krāsu grants, sadrupinātām oglēm un ķieģeļiem, pat no stikla drumslām u. c.). Puķes lietoja tikai parteru aptverošās dobēs, un tām šādā parterā bija tikai otrās pakāpes nozīme. Puķu parterus izvietoja mazāk atbildīgās parka

vietās. Visvienkāršākie bija t. s. angļu parteri, kas sastāvēja no zālienā izgrieztiem zīmējumiem. Pārējā telpa starp zīmējumiem bija nokaisīta ar granti.

7. Skulptūras franču parkos izmantoja mērenāk nekā Itālijā — to bija ievērojami mazāk, un tās izvietoja vienā ansambli ar apstādījumiem. Tajos skulptūras lieliski izcēlās, it īpaši uz cirpto bosketu sienu fona. Francijā bieži izmantoja gulošas figūras, kas labi harmonēja ar vispārējo horizontālo parka kompozīciju (bija Rundālē, Viestura dārzā).

8. Par vienu no galvenajiem parka krāšņumiem Latvijas apstākļos uzskatīja parka alejas, kas sastāvēja no divām līdz četrām koku rindām un pavēra tālas perspektīvas uz parka tuvāku vai tālāku apkārtni (Rundālē).

Atšķirībā no itāļu parkiem franču stilā praktiski nebija vertikālu elementu un parks pletās kā milzu paklājs pils priekšā. Pielietoja pat pazeminātus, iegremdētus parterus (Rundālē, Viestura dārzā).

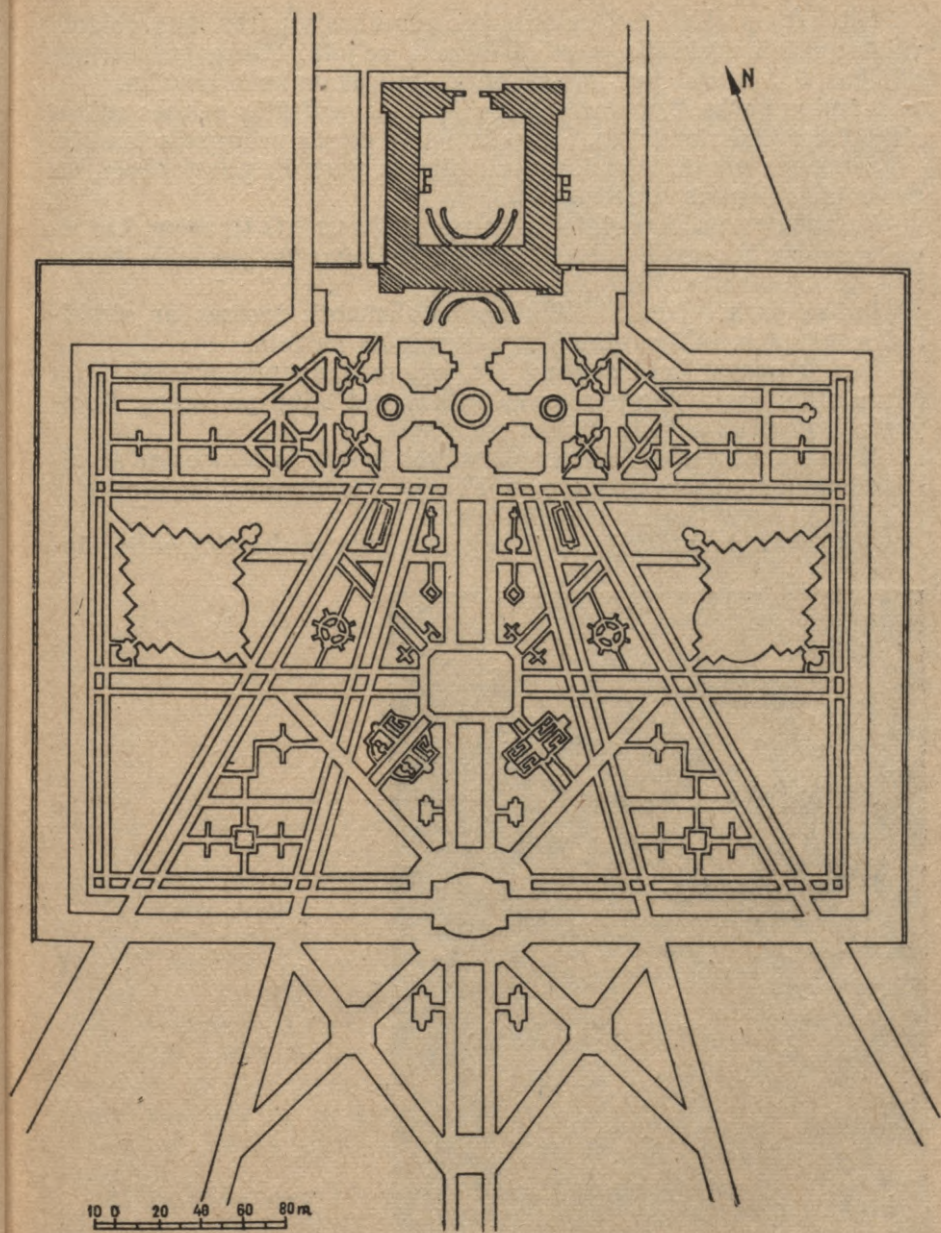
9. Ļoti izplatīti bija ar strūklakām, skulptūrām un paviljoniem izgriezti labirinti. Tos izvietoja starp cirptu augu sienām, kas aptvēra mīklainās labirintu ejas (Katvaros, Nītaurē).

Kā redzams, vairumā Latvijas PSR veco parku sastopami kā franču, tā itāļu regulārā stila elementi. Tas izskaidrojams ar mūsu republikas ģeogrāfisko novietojumu un vēsturiskajiem apstākļiem, kuros šie parki tapuši. Daudzi no tiem veidoti vēlākā laikā, kad regulārās kompozīcijas pamazām izspieda ainavu stils. Tā vairumam parku ir nelieli izmēri, kas raksturīgi itāļu parkiem, un līdzens reljefs ar nelielām nogāzēm un klusiem dīķiem, kas raksturīgs franču parku stilam. Tikai Rundāles parks un Viestura dārzs ļoti tuvi regulārajiem franču parkiem, kuru labākais paraugs ir Veršaļas parks.

Katram mūsu republikas parkam ar regulāro stilu iezīmēm, lai gan ir daudz kopīgu elementu, ir savas raksturīgas īpatnības, kuras vēlams saglabāt un dažos gadījumos pat atjaunot. Kaut gan parku atjaunošana un saglabāšana prasa ievērojamu darbu, materiālu un naudas ieguldījumu, tai būtu nozīme lielu kultūras vērtību saglabāšanā un mūsu republikas ainavu pilnveidošanā. Mūsu republikas vērtīgāko regulāro parku vai parku, kuru atsevišķa daļa veidota regulāri, galvenās īpatnības ir šādas:

Rundāles parks. Vēsturisks, samērā labi saglabājies liels franču parks, kas atspoguļo veselu laikmetu dārzu un parku vēsturē. Šis parks ir Rundāles pils arhitektūras ansambļa neatņemama sastāvdaļa. Ansamblis, kas Bartolomeo Rastrelli vadībā celts Johanam Bīronam, ir Vissavienības nozīmes vēstures piemineklis.

Viestura parks. Ar vēsturisku nozīmi, radīts pēc Pētera I norādījuma un viņam piedaloties. Varētu atjaunot atsevišķus labāk saglabātus elementus, pārējo parka daļu piemērojot mūsdienu vajadzībām.

6. Rundāles parka sākotnējā plānojuma shēma.

Nītaures parks. Labi saglabājies regulārais parks, kas veidots vēlāk nekā iepriekšējie, samērā līdzenā reljefā. Parkā ir labirinta atliekas, ēnainas alejas, kas sastāv no vairākām koku rindām.

Lāmiņu parks. Kompozīcija izstiepta pa centrālās celtnes asi un risināta precīzi simetriski. Parks izvietots četrās neaugstās terasēs.

Odzienas parks. Kompozīcija izstiepta paralēli pils fasādei, un parks izvietots trīs terasēs.

Katvaru parks. Ar oriģinālu kompozīciju uz trīs terasēm, kas izvietotas ezera krastā, vidējā terasē atrodamas no parastās liepas izveidota labirinta atliekas.

Rubas parks. Izteikti itāļu parka elementi: terases ar strūklakām, kāpnēm, labi saglabājies pazemināts parters.

Bīriņu parks. Labi saglabājies, kompozīcija pils priekšā itāļu dārzu stilā, sastāv no trīs terasēm, kas ved lejup pie ezera. Kompozīciju noslēdz skaista lapene pie ūdens.

Mazsalacas parks. Ievēribas cienīgas ir šaurās terases ar atbalsta sienām, nogāzēm un kāpnēm. Pēdējie trīs elementi izvietoti pils priekšā uz augšējās terases nogāzes.

Burtnieku parks. Labi saglabājušies itāļu parka elementi: kāp-

7. Strūklakas kauss un kāpnes Burtnieku parkā.

8. Cirptu dzīvības koku priekšdārzs Krāslavas parkā.

nes uz terasi, augstu paceltais strūklakas kauss un skaistās, brīvi augošo skuju koku grupas, kuru izvietojumā tomēr vērojama neliela atkāpšanās no simetrijas.

Rūmenes parks. Dīķa nogāzes no galvenās ēkas sānu puses bagātīgi izgreznotas ar balustrādēm, divām atbalstsienām un mūra kāpnēm. Kāpnes ved uz arkveida akmens tiltiņu, pa kuru var nokļūt saliņā. Visi šie itāļu regulārā stila elementi izvietoti nelielā parka daļā, pārējais parks ir brīvi ainavisks.

Lindes parks. Ar interesantu kompozicionālo risinājumu, ūdenskrātuvēm ar trim salām, kas izvietotas uz simetrijas ass. Regulārais parks sadalīts divās daļās. Galvenā teritorija izvietota ziemeļu krastā uz četrām terasēm, bet otrā — dienvidu krastā uz divām terasēm.

Krāslavas parks. Priekšdārzs, kas izvietots no trijām pusēm pie galvenās celtnes pilnīgi līdzenā reljefā un ieturēts regulārā stilā. Pārējā parka daļa veidota jau vēlākā laikā un ainavu parku stilā.

Lielstraupes parks. Sastāv no nelieliem, ap galveno pils ēku izvietotiem, regulāriem dārziem.

Dundagas parks. Sastāv no divām daļām. Viena no tām aizņem nocietinātu salu, uz kuras agrāk bijuši izvietoti priekštilta nocietinājumi. Otrā daļa izvietota ārā pretējā krastā, pie dabīga meža masīva, un to varēja izmantot tikai pastaigām.

Aplūkotajos parkos kopīgās kompozīcijas atšifrēšana un noteikšana atjaunojot nesagādās nekādas grūtības, un to būs viegli restaurēt pēc palikušajiem stādījumiem. Vislielākās grūtības — atjaunot špalierus, kas veido bosketus — svarīgākos un lielākos regulāro parku elementus. Špaliers (vāc. *Spalier*) — režģis, pie kura piesien koka vai krūma zarus, lai tam piešķirtu noteiktu formu. Šādi un nereti vēl mākslīgi formēti un cirti koki un krūmi bieži veidoja bosketus regulārajos parkos. Bosketi (fr. *bosquet*) — burtiski, nelielas birztaļiņas, biezas koku grupas — parka platība, ko iekļauj cieši vienlaidus stādījumi, visbiežāk špalieri. Bosketu iekšpusē iekārtoja laukumus, puķu dārzus, izklaidēšanās ierīces, atpūtas vietas utt.

Špalieru veidošanai mūsu republikā varētu izmantot dažādu kokaugu sugas, tomēr vecajos parkos visvairāk izmantoja liepas un baltskābaržus, dažos gadījumos arī ozolus (Viestura dārzā), melnalksni (Ļeņingradā, Pēterhofā) un virkni citu augu. Špalieriem piemērotākās sugas apkopotas 3. tabulā. Špalieru — galvenā regulāro parku komponenta — atjaunošana ir viens no grūtākajiem, dārgākajiem un darbietilpīgākajiem pasākumiem. Vairumā gadījumu špalierus var atjaunot, stādot pāraugušus kokus ar celmiņiem, tādējādi no celmu atvasēm formējot špalierus. Daudzos gadījumos pāraugušie špalieros augošie koki jāizrok un to vietā jāstāda jauni. Pirms stādīšanas kokus attiecīgi formē, panākot pastiprinātu krūmu veidošanos. Kokus var formēt arī pēc izstādīšanas parkā. Citos gadījumos kokaudzētavā špalieru kokus formē un stāda atsevišķos posmos pa vairākiem kopā.

Vecajos Latvijas PSR regulārajos parkos galvenokārt sastopamas pāraugušas liepas. Viestura dārzā atrodami ozoli ar kādreizējām cirpšanas pēdām. No literatūras avotiem zināms, ka Pētera I laikā špalieru veidošanai lietots arī melnalksnis un parastā kļava.

Špalieru atjaunošana visvairāk vēlama Rundāles parkā. Pirmskara laikā tos jau sāka atjaunot, bet pašlaik tie ir ne pārāk pārauguši špalieru koki, kuriem pirms atjaunošanas nepieciešams pārbaudīt celmu atvasu veidošanās spējas.

Špalieru veidošanai agrāk sevišķi iecienīta bija Holandes liepa (*Tilia vulgaris* Hayne), kuras vecus kokus atrod daudzos Latvijas PSR parkos. Šī liepa reti kad ražo digstošas sēklas, un visbiežāk to pavairo ar noliekšņiem, kas ievērojami apgrūtina tās izplatīšanos. Tomēr šīs liepas lielā spēja veidot dzinumus un lielus stumbrus izaugumus, kuri dod daudz ūdenszaru špalieru veidošanai, ir ļoti vērtīga īpašība. Ūdenszari cieši nosedz stumbrus, ietin tos biežā lapotnē, tāpēc šī liepa ir neaizstājama blīvu un labi noaugušu

špalieru veidošanai. Holandes liepa ir ļoti izturīga, tās lapas bojā maz kaitēkļu un slimību, koki noturīgi vienā vietā ilgus gadus un nezaudē dekoratīvo izskatu arī pēc saslimšanas ar serdes trupi.

Samērā bieži sastopami pārauguši špalieri no parastās un liel-lapainās liepas. Špalieriem var izmantot arī Krīmas liepu, tomēr vecos parkos no tās veidoti špalieri nav sastopami. Labākais špalieru materiāls iegūstams veģetatīvi — ar noliekšņiem, sakņu un celmu atvasām, spraudņiem, kā arī potējot. Tādi augi labi zarojas no pašas zemes un saglabā šo zarojumu ilgstošā periodā.

Pastiprinātas zarošanās stimulācijai, sākumā kokus apgriež zemu. Formēšanās periodā apgriež arī visus spēcīgi augušos, izlecošos zarus. Lai iegūtu kompaktu vainagu, pirmajos gados atstāj nelielu pieaugumu. Augstu špalieru iegūšanai uz katra koka atstāj vairākus centrālos vertikālus zarus, kas klāti ar dzinumiem un lapām.

Lai attīstītu spēcīgāku sakņu sistēmu, pēc 3—4 gadiem kokus pārstāda II audzētavā špalieriem domāto koku galīgai formēšanai. Lai iegūtu speciālas formas kokus, tos piesien pie īpašiem atbalstiem. Ja špalieriem jābūt liela izmēra, tos audzē tālāk vēl III audzētavā. Jāstāda agri pavasarī vai rudenī. Koku pamatapcirpšana veicama augu miera periodā, bet vasarā cirptās virsmas tikai nolīdzina, 1—2 reizes cērpot vainagus. Ja vainagos rodas tukšas vietas, tajās var pat potēt vai acot pumpurus, lai vainagus aizpildītu.

Stādīšanas attālumi tieši proporcionāli špalieru augstumam un stādāmo koku izmēriem; zemākiem špalieriem 0,5—0,7 m, bet augstākiem 0,7—1,0 m. Špalieru kopšanā nepieciešams ievērot visiem zināmos agrotehnikas pamatnoteikumus.

AINAVU PARKI LATVIJAS PSR

Vecajos Latvijas ainavu parkos atspoguļoti kā Eiropas XVIII gs. beigu un XIX gs. sākuma romantisko ainavu parku, tā arī Eiropas XIX gs. naturālistisko ainavu parku veidošanas paņēmieni. Dažādos laikos izstrādāti daudzveidīgi ainavu parku stila paņēmieni, kurus nepieciešams zināt, lai sekmīgi atjaunotu noteiktas kompozīcijas.

Dārzu mākslas ainavu stila uzplaukuma periodā, kas attiecināms uz XVIII gs. beigām, bija raksturīgas šādas galvenās īpatnības:

1. Kompozīcijas pamatā — mēģinājumi atdarināt dabiskus, estētiski skaistus augu grupējumus.

2. Vairums ainavu parku aizņem ievērojamas teritorijas; tomēr zināmi arī nelielu izmēru parki, kuros varēja izmantot tikai nedaudzus ainavu parku veidošanas paņēmienus.

3. Visbiežāk izmantoja mierīgu, vienmērīgu reljefu ar nelielām lēzenām pakalnu nogāzēm.

4. Ūdenskrātuves bija dabiski vai mākslīgi ezeri vai upes ar brīvām krastu līnijām, salīnām un līčiem, kas radīja interesantu un neatkārtojošo fonu atsevišķām ainavām.

5. Celiņi brīvi vijās gar upi vai ezeru, apliecās ap pakalniem un citiem apvidus nelīdzenumiem, veidojot neregulāru zīmējumu plānā, kam trūka jebkādas simetrijas un atsevišķu elementu atkārtošanās.

6. Kompozīcijas galvenais uzdevums bija radīt skaistu, tālu perspektīvu, kura nobeidzās pat ārpus parka teritorijas. Lielu uzmanību veltīja gaismas un ēnu sadalījumam dažādās dienas stundās un gadalaika parka ainavā, kas radīja savdabīgu krāšņuma efekta dinamiku.

7. Īpašu vērību veltīja kokaugu grupu kompozīcijām, atsevišķu krāšņu koku izcelšanai un ainavu maiņai, balstoties uz kontrastiem.

8. Puķes (dekoratīvos lakstaugus) izmantoja reti. Parterus nelietoja, ziedošus augus izmantoja, stādot tos gleznieciskās grupās pļaviņās, birzīs, apmalēs, lielās grupās parka kompozīcijas centrā, parasti pilnā tuvumā.

9. XVIII gs. ainavu parki ir romantiskie parki, kuru kompozīcijas pamatā ideja — radīt skatītājā noteiktas, galvenokārt skumjas, sentimentālas noskaņas. Šis noskaņas izraisīšanas tendences atspoguļojās ainavu kompozīcijās un arhitektūras detaļās, kuras romantiskajos ainavu parkos lietoja ļoti daudz.

10. Paviljonu arhitektūrā parkos sākuma periodā valdīja aizraušanās ar antīko mākslu, bet vēlāk parādījās arī eklektikas (stilu sajaukuma) pazīmes.

Ar XIX gs. vidu sākās dārzu un parku mākslas pagrimums, kas noveda pie pilnīgas iepriekšējo periodu tradīciju un paņēmienu piemiršanas. Ainavu parku tapšanas periodā labi izprata dabu, tā laika parkos vērojama mēra sajūta visās detaļās un skaistas proporcijas kā kompozīcijā, tā atsevišķās daļās. Ainavu stils turpināja valdīt parku kompozīcijās arī XIX gs. otrajā pusē un XX gs., bet pakāpeniski zaudēja savas augstās mākslinieciskās īpašības. Ainavu parki vairs nebija romantiski. No psiholoģisku noskaņu ainavām, kas prasīja radošu pieeju to projektēšanā un realizēšanā, XIX gs. otrajā pusē pārgāja uz dabas kopēšanu. No romantiskajiem ainavu parkiem izveidojās naturālistisko parku stils, kur daba parku kompozīcijās vairs netika izmantota patstāvīgu radošu uzdevumu risināšanai. Parka ainavā mehāniski pārnesa dabā novērotas augu grupas, uzskatot, ka stādījumi vienmēr būs labi, ja tikai augsne auglīga un pietiek mitrums. Šo relatīvā pagrimuma ainu papildināja parku celtnu zemā kvalitāte. Parku plānojuma sadrumstalojums, atsevišķu ainavu raksturīguma trūkums, neakcentējot galvenos, vērtīgākos skatu virzienus, ainaviskā ceļu tīkla zīmējuma monotonums, augu grupu vienveidīgo formu atkārošanās gan vienā, gan dažādos parkos — tādas galvenās iezīmes ir naturālistiskajam ainavu stilam, kas tālu atpaliek no XVIII gs. beigām un XIX gs. sākuma romantiskā stila sasniegumiem.

Sakarā ar floristisko pētījumu strauju attīstību šai periodā aklimatizēja lielu vairumu svešzemju kokaugu un dekoratīvo lakstaugu no Ziemeļamerikas, Ķīnas, Japānas, Mazāzijas un Dienvideiropas. Tas noveda pie aizraušanās ar ļoti plašu augu asortimentu. Atsevišķus parkus pārvērta īstos botāniskajos dārzos ar ļoti raibu augu sastāvu un to izvietojumu parka teritorijā. Vairumā šādu parku kompozīcijas risinājumi no parku arhitektūras viedokļa nav sevišķas ievēribas cienīgi. To kompozīcijas drīzāk interesantas no botānikas, īpaši ekoloģijas viedokļa, ja tās veidotas pēc filoģenētikas un sistematikas vai botāniskās ģeogrāfijas principiem.

Ainavu parkos sakopotajām kokaugu kolekcijām ir milzīga zinātniska, populārizējoša un praktiska nozīme. Šādās kolekcijās uzkrātais materiāls dod iespēju noskaidrot introducēto kokaugu sugu reakcijas botāniski ģeogrāfiskās un ekoloģiskās likumsakarības jaunos apstākļos atkarībā no sugu vēsturiskās veidošanās īpatnībām un augsnes un klimata īpatnību atšķirībām, no sugu

dabīgās izplatības areāla. Kokaugu kolekcijas dod iespēju veikt mūsu zemes republiku un apgabalu dendroloģisko rajonēšanu un palīdz savairot vērtīgās sugas masveidīgi no parkos esošajiem mātesaugiem, atbilstoši izstrādātajam rajonējumam.

Vislielākās grūtības ainavu parku rekonstrukcijā rodas, noskaidrojot parka kopīgo, vispārējo kompozīciju, jo galvenais šo parku materiāls ir dzīvi augi. Kokaugi nav nemainīgi: tie augot maina izmērus, vainaga formu, maina krāsu atkarībā no gadalaika un vecuma. Ainavu parkos, kam līdz šim trūcis pienācīgas kopšanas, ātri pazūd saistība starp atsevišķiem kompozīcijas elementiem, parks beidz eksistēt kā viens vesels veidojums, un paliek iespēja uztvert tikai atsevišķus tā fragmentus.

Dārzu un parku māksla, gan parkus ierīkojot, gan tos kopjot, prasa dziļas un pamatīgas profesionālās zināšanas. Turpmāk centīsimies iespējami lakoniski izskaidrot atsevišķus parku stādījumu veidošanas paņēmienus, kurus vēlams zināt, atjaunojot un kopjot ainavu parkus. Tas palīdzēs izvairīties no elementārajām kļūdām, kādas, diemžēl, sastopamas republikas parku kopšanas, atjaunošanas un papildināšanas darbos.

Galvenie komponenti, no kuriem sastāv parku ainava, ir šādi: atsevišķi koki un krūmi, to grupas, masīvi, zālāji (pļavas, parastie un partera tipa), puķu veidojumi (masīvi, dobes, rabatas), ūdenskrātuves — gan dabīgas (upes, ezeri, strauti), gan arī mākslīgas (diķi, kaskādes, kanāli), ceļi, celiņi un takas, dažādas arhitektoniskas celtnes (centrālās ēkas — pilis ar palīgēkām, lapenes, pieminēkli, dabīgas un mākslīgas celtnu drupas, grotes, tilti un tiltiņi, laipas utt.), reljefa īpatnības — gan dabīgas, gan mākslīgi radītas. Šo komponentu līdzdalības pakāpe parkos nebūt nav vienāda. Ja koku un krūmu stādījumi un zālāji ir visos parkos, ūdens — vairumā parku, tad pārējie pieminētie elementi (piem., grotes un kaskādes) sastopami tikai vienā divos Latvijas PSR parkos.

No atsevišķiem komponentiem rada visa parka kompozīciju, t. i., parka ainavas, nosaka atsevišķu daļu (komponentu vai elementu) savstarpējo attiecību. Atsevišķu komponentu lietošanā ievēro vispārpieņemto proporcionalitāti, saglabā masu savstarpējo simetriju. Tā ziemeļu zonā, kurā ietilpst arī Latvijas PSR, atklāto vietu (laucīšu, ūdensbaseinu, pļavu) attiecība pret slēgtajām (augu masīviem, grupām) aptuveni ir viens pret vienu.

Parka ainava ir telpiska kompozīcija, kas saistīta ar ceļu tīklu un skatu punktiem. Ciešā saistībā ar pēdējiem izkārtoti parka skati: tālas un tuvas perspektīvas, skati uz ūdensbaseiniem, zālājiem, atsevišķiem kokiem un to grupām, gleznaini izkārtotām apmalēm, celtnēm u. c. Pie tam maksimāli izmanto reljefa un atsevišķu kokaugu ainaviskās īpatnības.

Parku skatu uzbūvē lieto noteiktus komponentus, katram no tiem ir savas atšķirīgas uzbūves un vizuālās iedarbības īpatnības, bet

kopīgā kompozīcijā tiem ierādāma stingri noteikta vieta. Sevišķi tas sakāms par perspektīvām, kas no noteikta punkta atklājas uz noteiktu mērķi. Parku atjaunošanā vēlams labi pārzināt šos komponentus un noskaidrot to izvietojumu konkrētās perspektīvās un citos parka skatos.

Vairumam parku ainavu, īpaši perspektīvām, ir šādi kompozīcijas elementi (9. attēls):

9. Perspektīvas elementi (konkrēts piemērs no Beberenes parka):

1 — ekrāns, 2 — skatu punkts, 3 — perspektīvu virzieni, 4 — ainavas plakne un ietvari, 5 — kulises, 6 — perspektīvu noslēdzošais elements, akcents, 7 — fons.
A — no skatu punkta redzamās kompozīcijas detaļas, kas veido ainavas vairākus plānus.
B — koki, ar kuriem papildināmi stādījumi, C — lapu koki, D — skuju koki.

skatu punkti — vietas, no kurām atklājas parka skati, visbiežāk perspektīvas;

ceļu tīkls — saista galvenos skatu punktus un parka celtnes ar kompozīcijas centru, parasti ar pili;

ainavas plakne un ietvars — kā ainavas ietvari ierobežo atklātās parka ainavas redzamību;

kulises — koku un krūmu stādījumi, kas veido parka ainavas daudzoš plānus, vērš uzmanību parka perspektīvu noslēdzošā elementa virzienā;

akcents jeb kompozīciju noslēdzošais elements — izvietots perspektīvas beigās, un uz to virzīta skatītāja uzmanība no skatu punkta;

fons — plakne vai virsma, uz kuras izdalās kompozīcijas elementi, kas visbiežāk ir akcents;

ekrāns — aizkars (pakalni, celtnes vai stādījumi), kas novietots pie skatu punkta (skatītājam aiz muguras) un vērš uzmanību parka ainavas, biežāk perspektīvas noslēdzošā elementa virzienā.

LATVIJAS PSR

PARKOS SASTOPAMO SKATU PUNKTU IZVIETOJUMS

Skatu punktu izvietojums nesaraucjami saistīts ar parka vispārējo kompozīciju. To atrašanās un izkārtojums virza skatītāja vērību uz skaistākajām ainavām no attiecīgā punkta parka perspektīvu virzienā. Tāpēc viens no pirmajiem un svarīgākajiem ainavu parka atjaunošanas momentiem ir iekārtoto skatu punktu noskaidrošana un pie šiem punktiem vedošā ceļu tīkla atšifrēšana. Vairākos gadījumos skatu punkti fiksēti ar soliem (Kazdangā), lapenēm (Raiskumā, Durbē), grotēm (Kazdangā), strupceļiem uz celiņiem (Kazdangā), ceļu pagriezieniem (Mežotnē), atklātām nogāzēm un starpstādījumu masīviem (Mežotnē, Raiskumā), terasēm un balkoniem (Mežotnē, Bebreņē, Lielelejā).

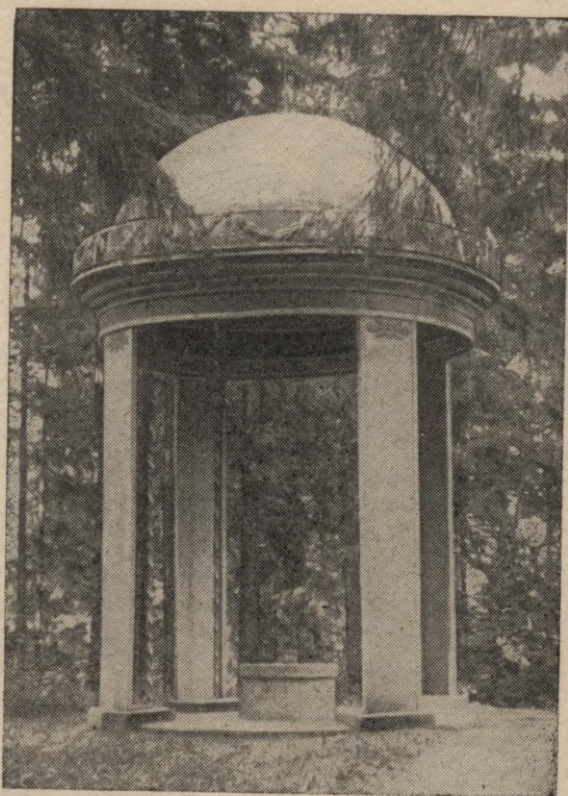
Lai labāk izprastu skatu punktu iekārtošanas principus, to konkrēto uzbūvi un variēšanas iespējas, iztirzāsim vairāku interesantu skatu punktu sastāvu.

1. piemērs — **Kazdangā** (12. attēls). Skats atklājas no apaļa laukuma 9 m diametrā. Laukuma vienā galā parasto egļu masīva (ekrāna) malā izvietoti trīs tēsta akmens soli. Solus iekļauj divi

10. Parka paviljons kā skatu punkts Braslavā.

11. Grezna lapene Alūksnes parkā skatu punktā.

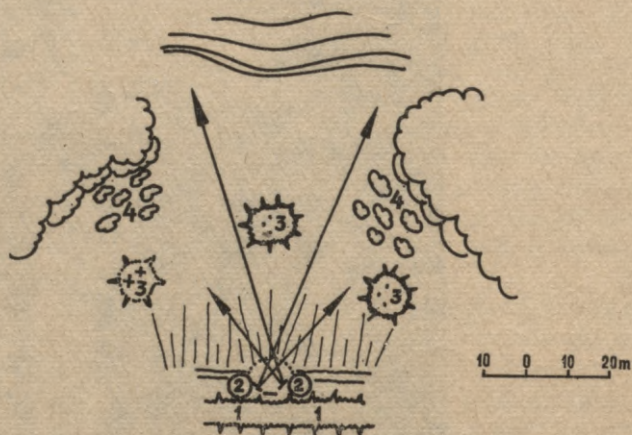

piramidālie ozoli. Laukuma priekšā puslokā izvietotas trīs parasto priežu grupas (viena no tām iznīcināta, bet celmi saglabājušies), kuras sadala no soliēm aplūkojamo ainavu divās perspektīvās. Katrai perspektīvai ir tāls noslēgums — augstākie koki, kas izvietoti diķa pretējā krastā, un savs tuvāks noslēgums — parka rozes, kas iestādītas diķa šī krasta nogāzes pirmo kulisu apmalēs.

2. piemērs — **Kazdangā** (13. attēls). Skats atklājas no akmens sola, kas uzstādīts diķa piekrastes nogāzē nelielā laukumīnā, kurā noved ceļiņš, nedaudz novirzoties no galvenā pastaigas maršruta. Ekrānu veido lauku kļavas stādījumi, ainavas plakni no kreisās puses ziemeļu sarkanais ozols, bet no labās — Sibīrijas ciedrupriežu grupa, kuras apmalē iestādītas kalnu priedes. Pa šauru spraugu paveras skats pār dzirnavezera uz dzirnavām, aizsprostu un parka stādījumiem tālumā.

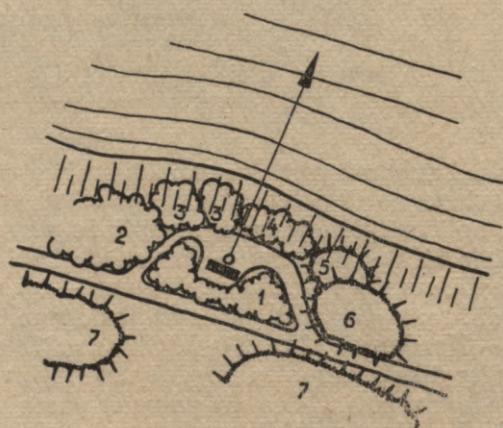
3. piemērs — **Kazdangā** (14. attēls). Skats atklājas no akmens sola, kas uzstādīts nelielā laukumīnā diķa piekrastes kraujā. Laukumiņā nobeidzas ceļiņš, kas atzarojas no pastaigas maršruta ceļa.

Ekrāns ir parastās priedes un bērza masīvs. Ainavas plakni rada šī masīva apmales, kas apstādītas ar kalnu priedi. Skats paveras uz dzirnavezeru un pretējā krasta zemesragu (pussalu), kurā aug

12. Skatu punkta izvietojuma piemērs Kazdangā. Kokaugu apzīmējumi:

1 — parastā egle, 2 — 'Piramidālais' parastais ozols, 3 — parastā priede, 4 — parka rozes, + — papildināmie koki.

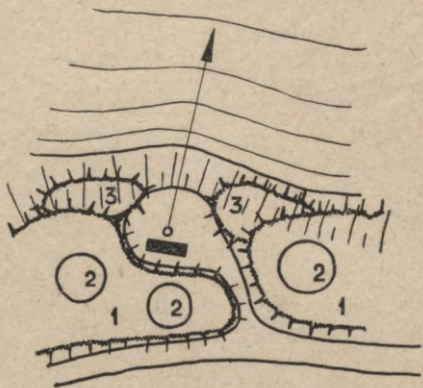

13. Skatu punkta izvietojuma piemērs Kazdangā. Kokaugu apzīmējumi:

1 — lauku kļava, 2 — krastu kļava, 3 — ziemeļu sarkanais ozols, 4 — maijrozīte; 5 — kalnu priede, 6 — Sibīrijas ciedrupriede, 7 — Eiropas lapegles.

parastās priedes. Šī perspektīva ir sevišķi skaista saulainās un rāmās rīta stundās, kad priežu stumbrus apspīd stari un ūdenī skaidri zīmējas to atspīdums.

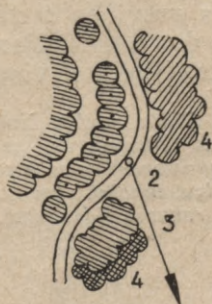
4. piemērs — **Bebrenē** (15. attēls). Skats pēkšņi atklājas celiņa likumā, kurš izved no zaļa stādījumu masīva. Ekrāns ir koku rindas stādījums, aiz kura atrodas gravas nogāze, kas visa noklāta ar kok-

14. Skatu punkta izvietojuma piemērs Kazdangā. Kokaugu apzīmējumi:

1 — parastā priede, 2 — āra bērzs,
3 — kalnu priede.

augiem. Ainavas plakni veido vietējo kokaugu (ozolu, kļavu) grupas, kas papildinātas ar krūmiem. Perspektīva virzīta parka iekšienē, un to var vērot, virzoties pa lokveida celiņu.

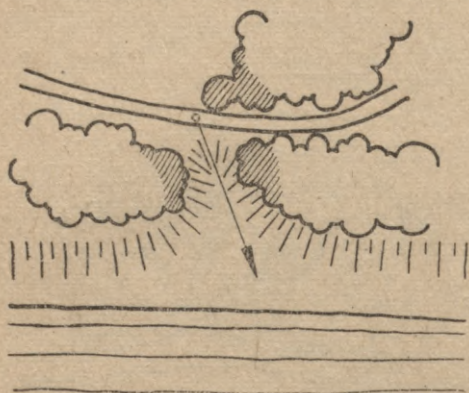
15. Skatu punkta izvietojums Bebrenē apraules stādījumu pārtraukumā uz celiņa likuma. Perspektīvas elementi apzīmēti kā 9. attēlā.

16. Skatu punkta izvietojums Mežotnē no alejas, kurai piestādīto apmaļu pārtraukumos paveras divas perspektīvas.

5. piemērs — **Mežotnē** (16. attēls). Divas tālas perspektīvas paveras, pārvietojoties pa tumšu ēnainu aleju, kuru no austrumiem ietver nepārtraukti vietējo lapu koku sugu stādījumi, bet no rietumiem — periodiski pārtraukti stādījumi, kas veido it kā palielas

grupas spraugās, starp kurām paveras parka ainavas. Šajā gadījumā perspektīvas veidotas ar aprēķinu, lai tās varētu uztvert, pārvietojoties pa aleju gan vienā, gan arī otrā virzienā.

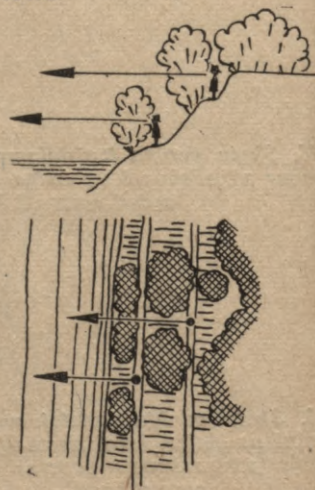
17. Skatu punkta izvietojums Mežotnē pie mākslīgi veidotas gravas Lielupes krastā.

6. piemērs — **Mežotnē** (17. attēls). Skats atklājas no celiņa, kas apvij lēzenu, mākslīgu graviņu ar vienmērīgu nogāzi no skatu punkta līdz pašam Lielupes krastam. Abās pusēs graviņai Lielupes krastiem ir stāvas kraujas. Ainavas plakne ir divas lapu koku grupas graviņas malās. Uzmanību ainavai no skatu punkta pievērš šīs divas skatītājam tuvu izvietotās koku grupas, starp kurām ievadīts celiņš, kas visu laiku gājis pa atklātu vietu.

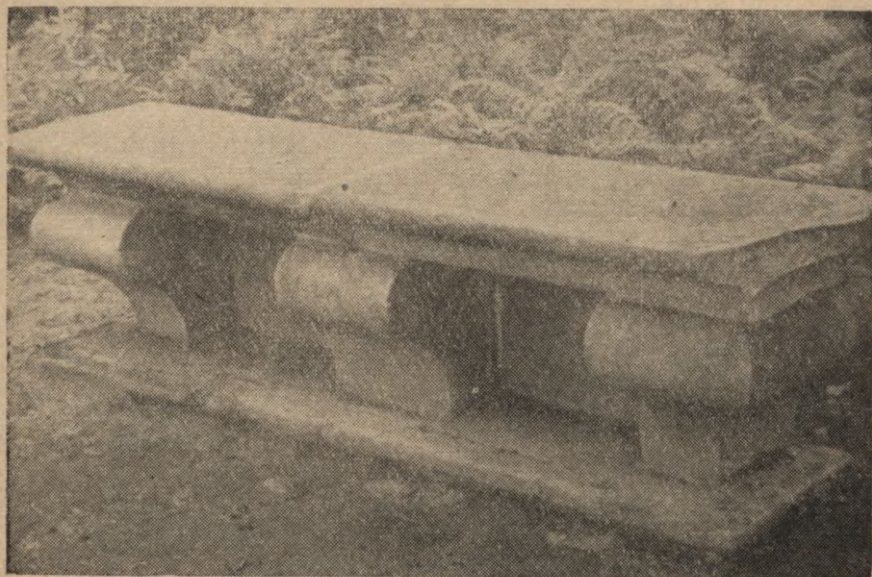
18. Skatu punkta izvietojums Kazdangas parkā, kur perspektīva paveras no celiņa, iznākot tam no ierakuma līdzenumā.

19. Skatu punkta izvietojums stāvā upes krastā Upesmuižas parkā.

7. piemērs — **Kazdangā** (18. attēls). Celiņš, kas gājis pa viļņotā reljefā izraktu tranšēju, izved pie gravas, no kuras atklājas perspektīva. Ekrāns un grupas stādītas tranšējas malās. Tranšējā izvietotais un ar tumšām egļu audzēm apstādītais celiņš rada

20. Alūksnes parkā skatu punkti fiksēti ar kalta laukakmens soliem.

drūmu noskaņu. Tāpēc skatītājs sevišķi aktīvi uztver parka ainavu, kura atveras stādījumu pārtraukumā — līdzeno, tiro zālāju, lielo dīķi un dekoratīvās grupas dīķa pretējā krastā.

8. piemērs — **Upesmuižā** (19. attēls). Celiņi, no kuriem atklājas perspektīvas uz upīti un tās pretējo krastu, izvietoti divās pakāpēs piekrastes nogāzē. Viens no celiņiem virzās gar pašu ūdeni, otrs — tikai metrus divus zemāk par gravas nogāzes augšējo malu. Šajā gadījumā ekrāns ir upītes piekrastes nogāze. Perspektīvas ietvari izveidoti no koku ligzdu stādījumiem, kuri tagad izauguši par spēcīgām kompaktām liepu un ozolu grupām.

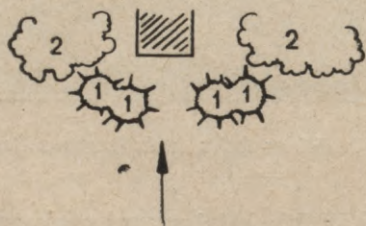
PERSPEKTĪVAS NOSLĒDZOŠO ELEMENTU UN KULISU IZVIETOJUMS

Perspektīvas noslēdzošie elementi ir galvenie akcenti, kas ar krāsu, formu, kontūrām, izmēriem atšķiras no pārējiem parka stādījumiem. Latvijas PSR parkos tie izvietoti gan parku teritorijā, gan ārpus parku robežām. Visbiežāk tās ir *koku grupas, dīķi, upes, retāk paviljoni, obeliski, pieminekļi, tilti, lapenes* un citas celtnes. Vairākos gadījumos perspektīvas paveras gan vienā, gan otrā virzienā. Sādās divpusīgās perspektīvās augi un celtnes, kas veido ekrānu, lūkojoties pa perspektīvu no pretējās puses, nereti izpilda

noslēdzošā akcenta uzdevumu, bet stādījumi, kas ir fons, pretējā virzienā nereti izpilda ekrāna lomus. Šādā gadījumā perspektīva noslēdzas parka teritorijā, kā tas ir, piemēram, Bēbrenes un Cīravas parkos un dažās vietās Mežotnē.

Par perspektīvas noslēdzošajiem elementiem izmantotas arī *kulta celtnes* — katoļu, luterāņu un pareizticīgo baznīcas (piem., Asarē, Eriņos, Stāmerienē).

Asarē katoļu baznīca atrodas 100 m no parka robežām (21. attēls). Tā uzcelta divu skuju koku grupu ietvarā, bet tās aizmugurē

21. Perspektīvas noslēgums Asares parkā. Koku apzīmējumi:

1 — parastā egle, 2 — parastā kļava.

22. Perspektīvas noslēgums Bēbrenes parkā.

Koku apzīmējumi:

1 — 'Soēdlera' parastā kļava, 2 — parastā egle.

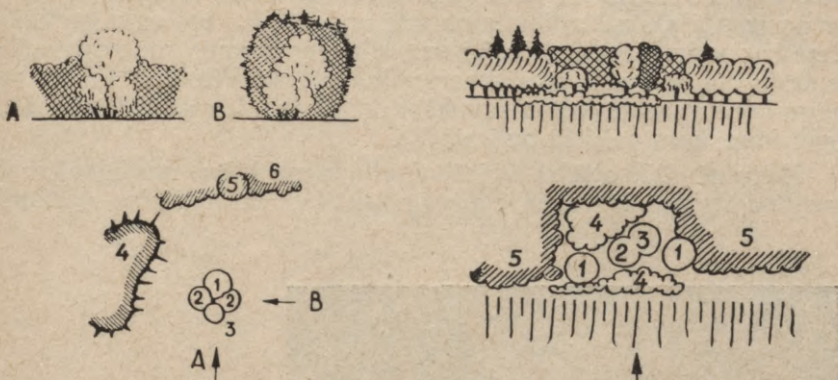
ir lapu koku grupas, kas veido fonu un kuru brīvo formu vainagi kontrastē ar katoļu baznīcas stingrajām formām. Analogisku noslēgumu Eriņu parkā ieguvusi tālā perspektīva uz Rūjienas baznīcu. Stāmerienē perspektīvu noslēdz skaista pareizticīgo baznīca ar pieciem daudzkrāsainiem kupoliem. Baznīca atrodas ezera krastā starp egļu stādījumiem un ir viens no skaistākajiem parku perspektīvu arhitektoniskajiem noslēgumiem.

Durbes, Kurmenes, Mežotnes, Unguru, Alūksnes, Lielelejas, Bīriņu un Liepājas parkos par perspektīvu noslēdzošiem elementiem izmantotas lapenes, visbiežāk tās vienlaicīgi ir arī skatu punkti. Sevišķi interesanta kompozīcija bijusi Durbes parkā. Perspektīva sākusies un noslēgusies ar lapenēm, tā bijusi divpusīga; saglabājusies tikai viena no šīm lapenēm, kas veidota Toskaņas ordena kārtojumā.

No citām celtnēm, kas izmantotas perspektīvu noslēgšanai, vārētu vēl minēt *pilsdrupas* (Gaujienā), arī *mākslīgās pilsdrupas*

(Jumpravā, Rīgas kanālmalas apstādījumos), *saimniecības ēkas*, piemēram, skābbarības torņus, kas no ārpuses izveidoti kā cietokšņu celtnes (Kazdangā, Jumurdā), kā arī *tiltus* (Durbē, pār Rīgas pil-sētas kanālu), *dzirnavas* (Kazdangā, Cīravā u. c.), *muižas pils ēkas* (Kazdangā, Bebreņē, Mežotnē), *ģimenes kapenes, kapličas* un *zvanu torņus* (Jaungulbenē, Bīriņos, Gaujienā) utt.

Tomēr visbiežāk perspektīvas noslēdzošie elementi ir atsevišķi koki vai veselas grupas, kas efektīvi novietotas un kontrastējoši izdalās uz citas krāsas vai gaišāka vai tumšāka fona.

23. Koku grupa perspektīvu noslēgumā Bebreņes parkā, skatīties no skatu punktiem A un B.

Kokaugu apzīmējumi:

1 — baltā apse, 2 — 'Sudrabotais' baltais vītols, 4 — Eiropas lapegle, 5 — parastā liepa, 6 — Eiropas liepa.

24. Perspektīvas noslēgums Upesmuižas parkā. Kokaugu apzīmējumi:

1 — 'Nokarenais' parastais osis, 2 — Eiropas dižskābardis, 3 — 'Sarkanlapu' Eiropas dižskābardis, 4 — spirejas, 5 — parastā liepa.

Virknē gadījumu šādas grupas risinātas vienkārši un lakoniski. Piemēram, Bebreņes parkā sarkanlapainās parastās kļavas — 'Švēdlera' formas koks iestādīts parastās egles grupas priekšā (22. attēls) un kontrastaini izdalās uz egļu fona gan ar lapu krāsu, gan ar vainaga kontūrām. Šī grupa uztverama tikai no viena skatu punkta. Šai pašā parkā ir sarežģītāka grupa (23. attēls), kas sastāv no kokiem ar gaišu lapotni (baltā apse, 'Sudrabotais' baltais vītols) un noslēdz reizē divas perspektīvas. Vienā gadījumā, noslēdzot perspektīvu, kura sākas pie pils, šī grupa izdalās uz tumši lapoto kokaugu fona ar gaišāku lapojumu. Otrā gadījumā šī pati grupa vērojama perspektīvas noslēgumā uz blīvas gaišzaļo Eiropas lapegļu grupas fona.

Upesmuižas parkā (24. attēls) perspektīvu noslēdz kontrastaina grupa no parastā dižskābarža un tā 'Sarkanlapu' formas, kurai

sānos iestādīts pa nokarenam parastajam osim. To vainagu kontūras labi kontrastē ar dižskābaržiem un akcentē šīs teritorijas (ģimenes kapu), uz kuras robežas iestādīti, skumjo raksturu. Fonā ir meža masīvs, kas atrodas aiz grupas. Grupa iestādīta aiz parka robežām Sakas upes pretējā krastā augstas upes terases skaustā. Grupas priekšā līdz parkam ir lidzena, pilnīgi atklāta, lēzena upes ieleja.

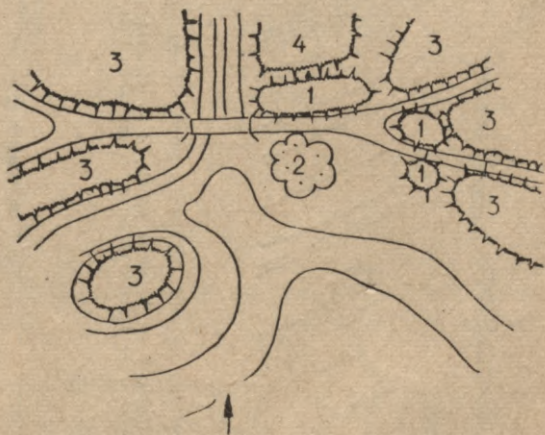
Jaungulbenē (26. attēls) sarežģīts noslēgums ir perspektīvai, kura paveras no pils pāri lielam diķim. Tiltiņš pār kanāla noteci uz otru diķi krasi izdalās pārtraukumā starp tumšskuju masīviem un ar horizontālajām līnijām kontrastē ar Sibīrijas balteglu vertikālajiem konusiem diķa krastā. Tiltiņa stingrās formas kontrastē arī ar sudrabvītoliem pašā diķa krastā, blakus tam. Vītoli ar savām vainagu kontūrām un krāsu savukārt reljefi izdalās uz Sibīrijas balteglu fona, kura priekšā tie iestādīti.

Mežotnē (27. attēls) vairāku tālu perspektīvu noslēdzošie elementi atrodas aiz parka robežām un izvietoti dažādos variantos

25. Sibīrijas baltegle kā perspektīvas noslēgums Naukšēnu parkā.

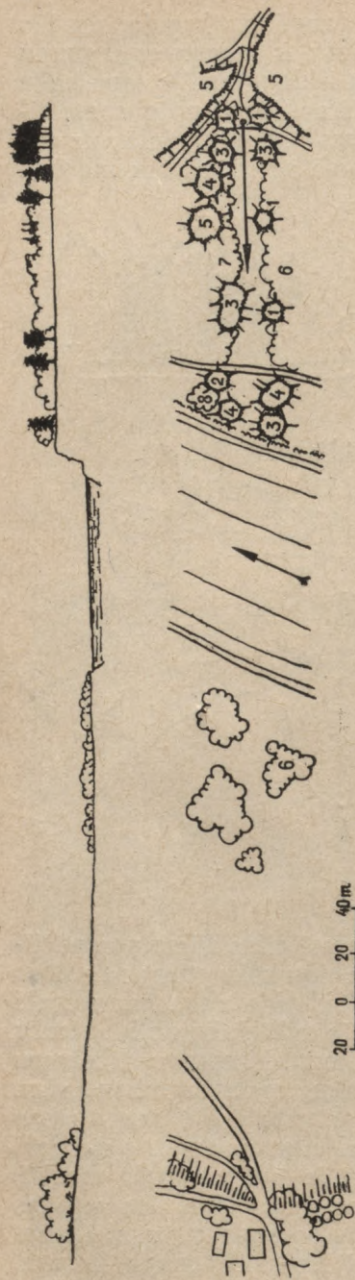
Lielupes pretējā krastā uz ielejas terases augšējās kraujas un tās pakājē. Viena no šīm perspektīvām noslēdzas ar parasto egļu grupu augstas terases skaustā (28. attēls), kuru iekļauj vietējo lapu koku sugu masīvi. Fons (meža masīvs) atrodas ap 300 m no grupas, tāpēc grupas ievērojama daļa (īpaši galotnes) reljefi izdalās uz debess fona un to vainagu kontūras kontrastē ar lapu koku masīvu.

26. Perspektīvas noslēgums Jaungulbenes parkā.
Kokaugu apzīmējumi:

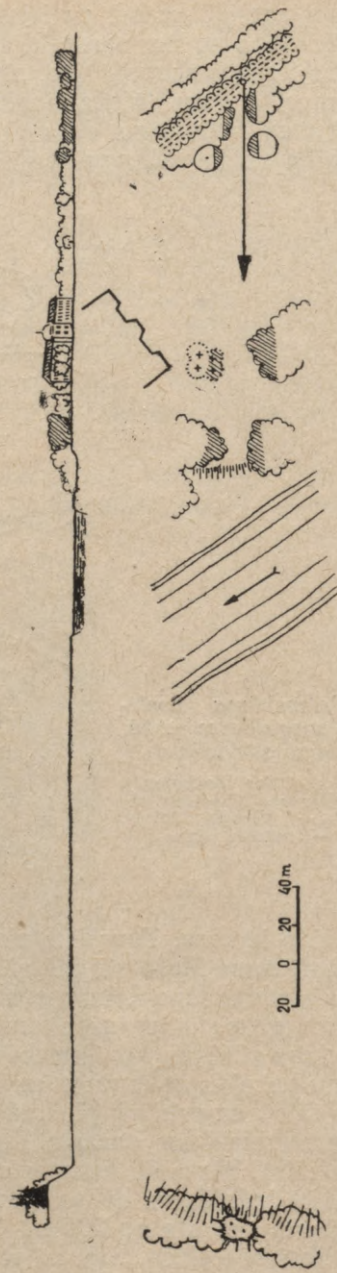
- 1 — Sibīrijas baltegles,
- 2 — 'Nokarenais' baltais vītols,
- 3 — parastā priede,
- 4 — parastā egle.

kas veido ietvaru. Tuvs šim risinājumam arī citas tālas perspektīvas noslēgums Mežotnē (29. attēls). Šeit skuju koku grupas lielākas un tās atrodas lapu koku meža masīva ielokā. Meža masīva apmalē izvietotā grupa ir tuvināta fonam, un tāpēc dabīgi, ka uz lapu koku meža fona zīmējas vairāk nekā uz debess fona. Kontrasts ar ietvaru un fonu panākts ar skuju koku tumšo nokrāsu un vainaga kontūrām. Trešo tālo perspektīvu Mežotnē noslēdz parasto ozolu grupa starp divām simetriskām parasto liepu grupām augstas terases skaustā (30. attēls). Visas šīs kompozīcijas ietvars ir divi lapu koku masīvi. Daļēji tā izdalās uz debess fona, daļēji uz meža fona, kas atrodas no terases skausta ap 300 m. Ceturto tālo perspektīvu noslēdz neliela skaista celtne terases pakājē brīvi izvietotu grupu ietvarā. Fonam izmantota terases zaļā nogāze, aiz kuras virsotnes tālumā redzams meža masīvs.

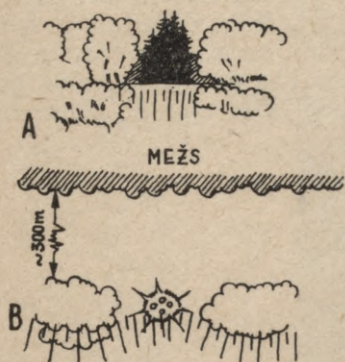
27. Tālas perspektīvas uzbūve Mežofnes parkā. Kokaugu apzīmējumi:

1 — Sibīrijas ciedrprūde, 2 — Sibīrijas baļģegle, 3 — Veimuta priede, 4 — parastā egle, 5 — parastā priede, 6 — parastais ozols, 7 — parastā liepa, 8 — parastais osis.

28. Tālas perspektīvas uzbūve Mežofnes parkā. Iesvītrotas koku redzamās daļas, ar punktējumu atzīmētas atjaunojamās koku grupas.

Ārciema parkā (31. attēls) divu perspektīvu noslēdzošais elements ir baltegle. Vienā perspektīvā tā kontrastējoši izdalās uz debess fona lapu koku masīva ietvarā, otrā gadījumā, no cita skatu

29. Tālas perspektīvas noslēgums Mežotnes parkā:

A — perspektīvā, B — plānā.

30. Tālas perspektīvas noslēgums Mežotnes parkā:

1 — parastais ozols, 2 — parastā ielepa, A — perspektīvā, B — plānā.

punkta, to pašu koku uztver stāvam lapu koku masīva apmalē un tā krasi izdalās ar vainagu formu un krāsu uz lapu koku fona.

Skaists no ēkas aplūkojamās centrālās perspektīvas noslēgums ir Jamaikū parkā (32. attēls). Te liela mākslīgā diķa pretējā krasta

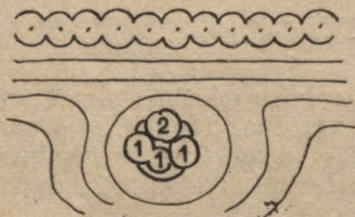
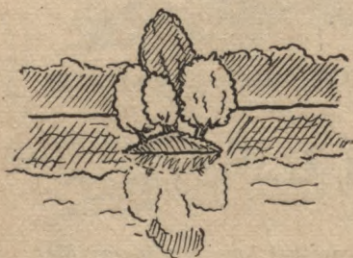
31. Perspektīvu noslēdzošais elements — baltegle Ārciema parkā, skatoties no diviem dažādiem skatu punktiem:

A — uz debess fona un lapu koku masīvu ietvarā, B — uz lapu koku masīva fona.

tuvumā izveidota neliela saliņa, uz kuras iestādīti nokarenie vītoli kopā ar bērziem. Visa šī grupa izdalās uz lapu koku aizsegas, kas izstādīta gar parka malu diķa pretējā krastā. Grupa, atspoguļodamās ūdenī (pašlaik diķis, diemžēl, pilnīgi aizaudzis), kādreiz radījusi ļoti patīkamu iespaidu.

Parkos atrodama perspektīvu noslēdzošo elementu izvietojuma un apdares variantu liela dažādība. Šeit mēs aplūkojam gadījumus, kad attiecīgie akcenti labāk saglabājušies un tāpēc arī tagad tiem ir kompozicionāla nozīme. Dažos parkos perspektīvām nav skaidri izteikta noslēguma un tās nobeidzas ar vairākām dažādām grupām un soliteriem (atsevišķi augošiem kokiem), no kuriem galveno akcentu pat grūti izdalīt (Smiltēnē). Vairākos gadījumos tāds perspektīvas noslēgums atgādina krāšņi apstādītu apmali, piemēram,

32. Perspektīvas noslēgums Jamaiķu parkā — mākslīgā diķi uz saliņas. Koku apzīmējumi:

1 — 'Sudrabotais' baltais vītols, 2 — purva bērzs, atz mugurē baltie vītoli.

Lestēnē (34. attēls). Latvijas PSR, kas bagāta ar ezeriem, perspektīvas daudzos parkos virzītas uz ezeru, arī uz upju virsmu, atsevišķām salām un pretējo krastu, kuru tad parasti klāj mežs. Dabīgi, ka šo perspektīvu atjaunošana ir viens no svarīgākajiem pasākumiem šo parku rekonstrukcijā (Stāmerienē, Raiskumā, Līgutos, Biriņos, Katvaros, Raudā, Dzegužkalnā, Nogalē, Alūksnē, Jumurdā u. c.).

Daudzos gadījumos perspektīvu noslēgumam izmantoti arī mākslīgie diķi (Kazdangā, Strutelē, Jamaiķos, Ēdolē, Pelčos, Ārciemā, Eriņos, Kocēnos, Smiltēnē, Rankā, Jaunaucē, Rūmenē, Augstkalnē, Cīravā, Preiļos, Dundagā, Gulbenē, Jaungulbenē, Ambeļos) vai arī upes (Jumpravā, Mežotnē, Ziedoņos, Iecavā, Upesmuižā, Krāslavā u. c.).

Visos gadījumos perspektīvu noslēdzošo elementu uzzināšana un atjaunošana ir viens no pirmajiem uzdevumiem parka ainavu rekonstrukcijā.

Kulises ir obligāti perspektīvu uzbūves elementi. Veidojot parka ainavas vairākus plānus stingri atbilstoši parku perspektīvas prasībām, kulisu pārus iedala pirmajā, otrajā, trešajā utt. atkarībā no

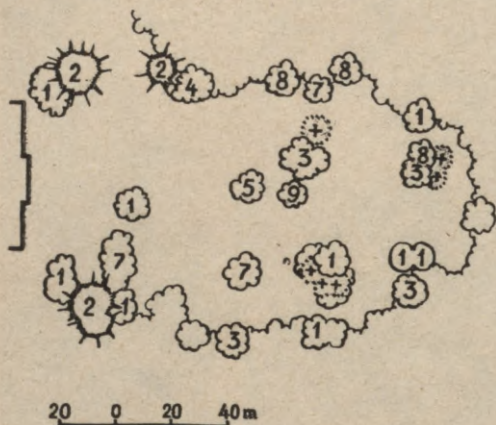
33. Skats pa galveno perspektīvu uz pili Stāmerienes parkā.

to attāluma līdz skatu punktam. Tā iekārtotas kulises sastopamas Bebreņes, Stāmerienes, Krāslavas, Kroņvirnavas, Jamaiku, Renčēnu u. c. parkos. Ja kulises nav krasi izteiktas, tās negrupē pa pāriem, piemēram, Mežmuižas, Asares parkos. Citur kulises veido vienlaidus zaļus gaitēņus, kuru galā vai zināmā attālumā no tiem izvietoti perspektīvu noslēdzošie elementi, kā tas ir, piemēram, Upesmuižā, Mežotnē (27. attēls) un Rudbāržos.

Kulises plašākos parkos parasti ir vienlaidus, perspektīvai abās pusēs izvietotu masīvu sastāvdaļa, ko panāk, veidojot izvirzījumus vai ielokus masīva kontūrās gar perspektīvas robežām (piem., Lielēlejas, Lestenes parkā). Kulises var sastāvēt arī no atsevišķiem kokiem un grupām, daļa no kuriem redzama no skatu punkta. Šādos gadījumos tie bieži vien ir citu perspektīvu elementi un pārgriež perspektīvu šķērsvirzienā (Bebreņes, Mežotnes, Dzērves, Jaungulbenes parkos). Parkos izmantotas gan monotona kulises, kuru redzamā daļa sastāv no vienas vai dažām pēc formas vai krāsas relatīvi vienādām kokaugu sugām un formām (Kroņvirnavā), gan kulises ar dažādiem krāsu toņiem un vainagu formu (Bebreņē). Harmoniski sakārtoti, šādi koki piešķir perspektīvai savdabīgu krāšņumu, nemaz nekonkurējot ar noslēdzošā elementa augiem,

pakāpeniski noved skatienu pie tā. Tādas kulises parasti ir parka masīvu apmaļu izveidojuma varianti, un biežāk tās lieto plašās perspektīvās un panorāmās. Dažās perspektīvās kulises izmantotas attālinājuma ilūzijas radīšanai vai arī pretēja efekta — noslē-

34. Panorāmāi tuvas perspektīvās uzbūve Lestenes parkā. Kokaugu apzīmējumi:

- 1 — parastā liepa, 2 — Eiropas lapegle, 3 — parastā kļava, 4 — 'Svēdlera' parastā kļava, 5 — Amūras korkkoks, 6 — parastā robinija, 7 — āra bērzs, 8 — parastais osis, 9 — parastā goba, + — iznīcinātie koki.

dzošā elementa pietuvināšanas ilūzijai (Upesmuižas parkā), ko panāk, attiecīgi sakārtojot kokaugu sugas pēc vainagu un stumbru krāsas un formas un izvietojot tās telpā.

Konkrētu kulīsu piemērus aplūkosim kopā ar perspektīvu uzbūves kompozīcijām.

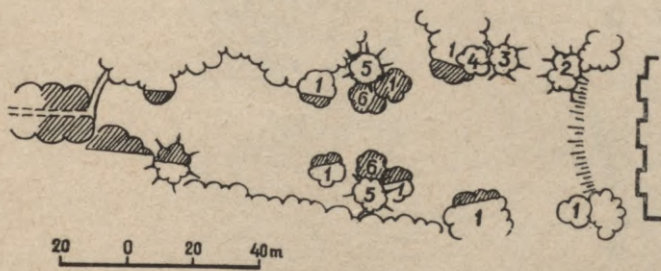
ATSEVIŠĶU PERSPEKTĪVU KOMPOZĪCIJA

Perspektīvas ir Latvijas PSR parkos visvairāk izplatītie kompozīcijas paņēmieni. To atjaunošana virknē gadījumu atrisina parka restaurēšanas darbu kopumā (Stāmerienē, Kazdangā u. c.).

Perspektīvas var būt daudzveidīgas pēc to sastādošo komponentu izvietojuma, pēc reljefa izmantošanas veida un pakāpes, pēc izmēriem gan garumā, gan arī platumā. Perspektīvas parasti vienmēr dod vispārēju priekšstatu par parka stādījumiem. Visplašāk sastopamas t. s. lineārās perspektīvas, kuru uzbūves pamatā ir ģeometriski principi, t. i., izmēru un formas izmaiņas, telpiski attālinoties no skatu punkta. Daudz retāk sastopamas t. s. gaisa perspektīvas, kuru uzbūves pamatā ir optikas likumi, kas saistās ar krāsu niansu izmaiņu, attālinoties no skatu punkta. Perspektīvu likumsakarības reizēm izmanto, lai radītu redzes ilūzijas «optiskos māņus», mākslīgi palielinot vai saīsinot perspektīvu faktiskos izmērus.

Atkarībā no relatīvā attāluma starp skatu punktiem un noslēdzošiem elementiem perspektīvas var iedalīt *tuvajās*, *vidējās* un *tālajās*. Šo iedalījumu faktiski nav iespējams izteikt absolūtos lielumos.

(kilometros un metros). Tas ir tikai relatīvs un lielā mērā atkarīgs no parka izmēriem, perspektīvu sastādošo elementu izvēles, izvietojuma un perspektīvu daudzuma parkā. Tā 200 m garā perspektīva Mežotnes parkā (no alejas pāri diķim uz paviljonu) liksies tikai vidēja, jo parkā ir arī vairākas tālas perspektīvas, kurās no skatu punkta līdz noslēguma elementiem ir 500—600 m. Turpretī Eriņu parkā (pāri diķim) un Rencēnos tādas pašas 200 m perspektīvas liksies kā tālas. Vairākas no tām noslēdzas ārpus parka teritorijas (biežāk tālās perspektīvas, retāk vidējās un tuvās).

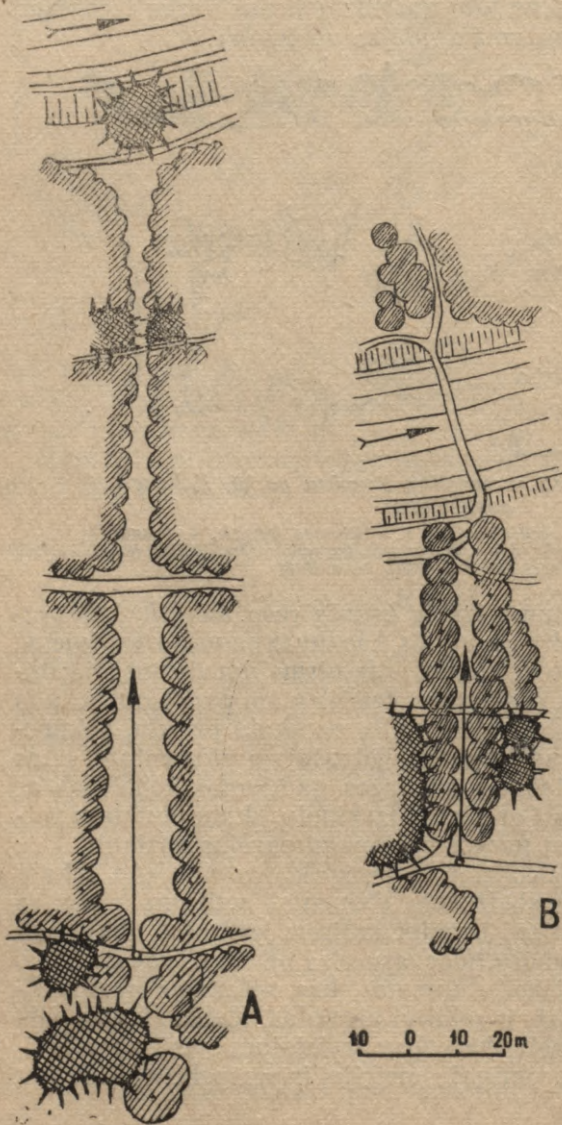
35. Simetriski veidota perspektīva Rencēnu parkā. Kokaugu apzīmējumi:

1 — parastais ozols, 2 — parastā priele, 3 — Eiropas lapegle, 4 — sudrabkļava, 5 — balzāma baltegle, 6 — 'Nokarenā' parastā goba. Plānā iesvīrotas perspektīvā redzamās koku daļas.

Pēc redzes leņķa platuma izšķir šaurās resp. mērķtiecīgās perspektīvas (27. un 35. attēli) un *platās*, kas tuvas panorāmām (piem., 34. attēlā paraugs no Lestenes parka). Ja pirmajām vienmēr raksturīgs skaidri konstatējams noslēgums, tad otrajām panorāmām tāda bieži nav. Dažas panorāmas, attālinoties no skatu punkta, pakāpeniski sašaurinās līdz perspektīvu noslēdzošajam elementam, citas turpretī pakāpeniski paplašinās un dažos gadījumos nobeidzas ar vairākiem akcentiem vai arī ar skaisti izveidotu, skatu punktam perpendikulāru apmali. Tāpat parkos sastopami pārejas varianti.

Kulīsu izvietojumā attiecībā pret perspektīvas virzienu (skatu punkts — perspektīvu noslēdzošais elements) vairumā Latvijas PSR parku vērojami centieni izvietot kulīses, ievērojot tikai koku vainagu redzamo daļu sumāro līdzsvaru visā perspektīvas garumā. Tātad koku vainagu projekciju summas, kas redzamas perspektīvas labajā un kreisajā pusē, ir relatīvi vienādas. Retāk ainavu parkos sastopams pilnīgi simetrisks kulīsu izvietojums visā perspektīvas garumā. Samērā tuva pilnīgai simetrijai ir perspektīva Rencēnu parkā (35. attēls).

Perspektīvas, kas mākslīgi palielina vai samazina faktisko attālumu, kādreiz bijušas Upesmuižas parkā. Tagad no tām palikuši tikai fragmenti. Viena no tām iluzoriski tuvināja ainavu, kas atrodas Sakas upes pretējā krastā aiz parka robežām (36. A attēls). Perspektīva proporcionāli sašaurinājās no skatu punkta uz tās noslēgumu, un radās ilūzija, ka tā ir īsāka nekā faktiski.

36. Perspektīvas, kurās šķietami izmainīts attālumšs līdz noslēguma elementam Upesmuižas parkā:

A — perspektīva mākslīgi sašaurināta, B — perspektīvas garums šķietami palielināts.

p u d j: P p p n u p t i s s d

37. Kazdangas dzirnavezers.

Otra perspektīva, kas izveidota kā aleja, gluži otrādi, mākslīgi pagarina attālumu (36. B attēls). Efektu panāca, attiecīgi izvēloties un izvietojot kokaugu sugas. Attālinot aleju no skatu punkta, stādīja kokaugu sugas ar mazākiem maksimāliem izmēriem nekā alejas sākumā un samazināja attālumus starp atsevišķiem kokiem. Pirmajā gadījumā, kad rodas pamazināta attāluma ilūzija, kokus pēc lieluma un attāluma stādīja apgriezta kārtībā. Katrai no šīm perspektīvām bijuši skatu punkti arī no pretējās puses, un, skatoties no tiem, ieguva pretēju efektu — attālinājuma vietā pietuvinājumu un otrādi.

Kā gaisa perspektīvas piemēru varētu minēt perspektīvu, kas paveras no galvenās ēkas uz ezeru Vecapguldēs parkā. Šai perspektīvā kulisēm izmantoti koki ar gaišiem vainagiem (baltā apse un sudrabvītols), kas izvietoti ezera krastā. Aiz ezera krastā aug skaists priežu mežs.

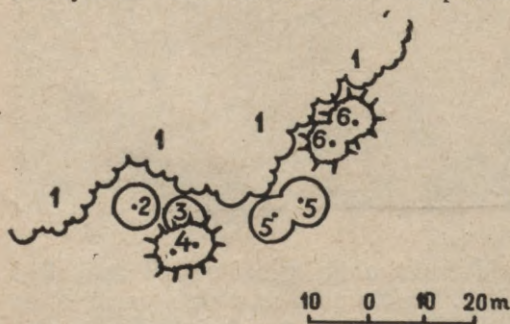
Parkos bieži sastopamas divpusīgas perspektīvas. Visbiežāk tādas perspektīvas atklājas no pils ēkas un otrādi — uz pili. Tādas

perspektīvas ir Latvijas PSR vērtīgākajos parkos (Stāmerienē, Mežotnē, Bebreņē, Jaungulbenē u. c.). Dažos no šiem parkiem atklājas skats uz pili vai centrālo ēku, tuvojoties parkam pa šoseju, bieži vien no punkta, kas atrodas ārpus parka robežām (Stāmerienē, Lielelejā, Rencēnos u. c.).

Sevišķi skaista bijusi perspektīva Lielelejas parkā, kas vēl tagad gandrīz pilnīgi saglabājusies; tikai aizklāta ar saaugušiem krūmiem. Uz bijušo muižas centru ved 1 km gara taisna un līdzena četru rindu aleja. Tā sastāv no divām iekšējām parastās liepas rindām, kas veido aleju gar ceļu braukšanai ar zirgiem un divām ārējām parastās zirgkastaņas rindām, kuras ietver divus kājceļņus. Tāds pats taisns līdzens ceļš virzīts tālāk arī caur plašu bērzu birzi. Alejai ir ļoti skaistas harmoniskas proporcijas. Tuvojoties parkam, jau iztālēm alejā redzama pils, tās parādes fasāde.

PARKU MASĪVU APMAĻU VEIDOJUMS

Apmales ir daudzu parku kompozīciju krāšņs papildinājums. Apmāļu noformējums ar krūmiem vērojams daudzos Rīgas parku stādījumos. Tos var izmantot kā piemēru, atjaunojot vecos parkus.

38. Parka masīva apmales iekārtojuma fragments Ligutu parkā. Sugu apzīmējumi:

- 1 — parastais ozols, 2 — parastā liepa, 3 — Eiropas dižskābardis, 4 — Veimuta priede, 5 — 'Sarkanlapu' meža dižskābardis, 6 — parastā egle.

Tomēr krūmu ilgmūžība ir neliela — 20—50 gadi. Vairumā veco parku daudzi krūmi jau sen atmiruši vai izretinājušies, noēnoti, jo koki izauguši un izpletušies lieli, apēnojot plašus laukumus. Citas krūmu sugas (parastā irbeņspireja, baltais un asinssarkanais grimonis, kārkllapu un vidējā spireja u. c.) savairojušas plašas sakņu atvasu un pašizsējas audzes, nomākušas mazāk izturīgas kokaugu sugas, zaudējušas pirmatnējās grupu kontūras, izmērus un proporcijas un virknē parku ar atvasām pārņēmušas zālienu platības.

Ievērojami izturīgākas ir apmales no koku stādījumiem. Tomēr dažos gadījumos šīs apmales, kas stādītas gar augļu dārziem, tagad aizklāj veci, reizēm slimī un mazražīgi augļu koki, mazvērtīgas koku un krūmu sugas (t. s. nezāļu kokaugi). Tādas apmales vērojamas, piemēram, Kazdangas un Ligutu parkā (38. attēls).

Apmaļu atjaunošana pati par sevi nesagādā ievērojamas grūtības. Toties konstatēt, atrast apmaļu istās vietas zem vēlākiem «noslāņojumiem» — noēnojošiem kokiem, nezāļu kokaugiem, paaugas un pameža ir samērā grūti.

Apmalēm piemēroto sugu asortiments apkopots 4. tabulā.

PERSPEKTĪVU SAVSTARPEJĀIS IZVIETOJUMS LATVIJAS PSR PARKU KOMPOZICIJĀS

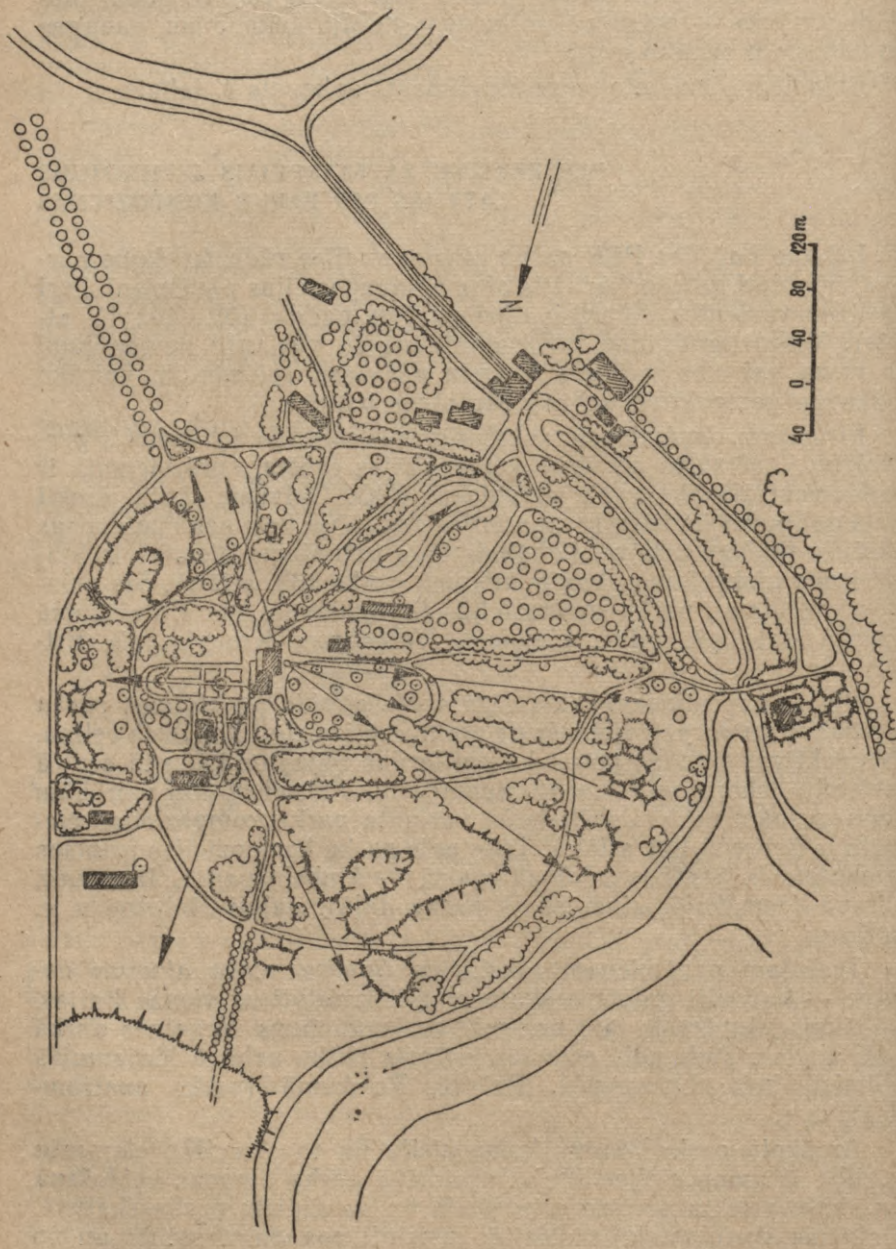
Labāko Latvijas PSR parku ainavu analīze rāda, ka šajos parkos izmantoti galvenokārt trīs ainavu kompozīcijas paņēmieni, kuri dažādos variantos atkārtojas arī pārējos parkos (39., 40., 41. attēls). Virknē gadījumu novērojami arī šo variantu apvienojumi ar vienu vai otra varianta iezīmju pārsvaru (piemēram, vairāku atšķirīgu perspektīvu uzbūve Mežotnes parkā).

Pirmajam paņēmienam raksturīgs *vēdekļveida* jeb *radiāls perspektīvu izvērsums* no viena kompozīcijas centra, kurš vienmēr ir parka centrālā ēka (pils, dzīvojamā ēka). Galvenie skatu punkti šādā gadījumā izvietoti kompozīcijas centrā un tiem pakārtota visas pārējās ainavas uzbūve. Labākais tāda plānojuma piemērs ir Stāmerienes lauksaimniecības tehnikuma parks (39. attēls). Šis princips ievērots arī parku kompozīcijās Jaungulbenē, Asarē, Raiskumā (parka daļa pie pils), Lielelejā, Vecbebros, Kroņvircaivā, Eriņos u. c.

Otram paņēmienam raksturīgs *skatu punktu izvietojums parka perimetrā* un parasti vienmēr pa perimetrā izvietotu lokveida celiņu. Perspektīvas virzītas no parka perifērijas daļas uz kādu tā centrā izvietotu dekoratīvu elementu (paviljonu, diķi, vienu vai vairākām koku grupām utt.). Labākais šā varianta parka kompozīcijas piemērs ir Bebrenē (40. attēls). Tāds pats parku kompozīcijas princips izmantots P. Stučkas sovhoza centrā — Ambelu parkā, Jaunaucē, Cīravā (zemākajā, ainaviskajā parka daļā), daļēji Mežotnē u. c. parkos.

Trešajam paņēmienam raksturīga *lineāra parka ainavas uzbūve* — kad visi galvenie skatu punkti izvietoti uz vienas līnijas. Labākais piemērs ir tālo perspektīvu izvietojums Mežotnes parkā (41. attēls). Tāds pats princips ievērots parku uzbūvē Mežamuižā (Skaistkalnē), Upesmuižā, Dzērvē, Raiskumā (parka austrumdaļā) u. c.

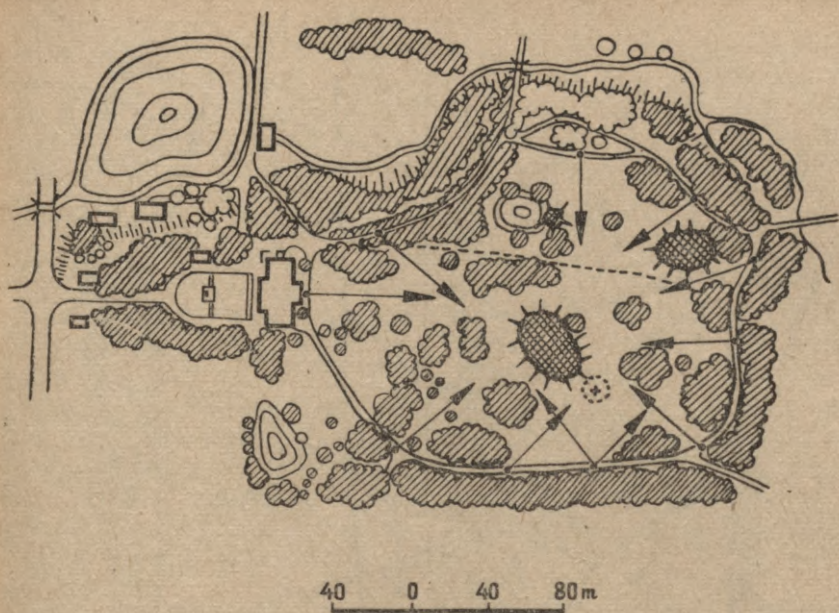
Aplūkoto parka ainavu kompozīciju un to atsevišķo elementu vērtība ir kompozīcijas idejas skaidrība parka ainavas veidošanā un skatu punktu precīza orientācija uz noteiktiem parka skatiem. Galvenie skatu punkti visbiežāk izvietoti nogāžu virsotnēs un no tiem atklājas visskaistākās ainavas.

39. Stāmerienas parka shēma ar radiāli izvietotām perspektīvām.

Bet
no
veic

r o r
rom
tā p
jus
vērā
šanā
jum
park
nāk
veid
l
skat
lētā.

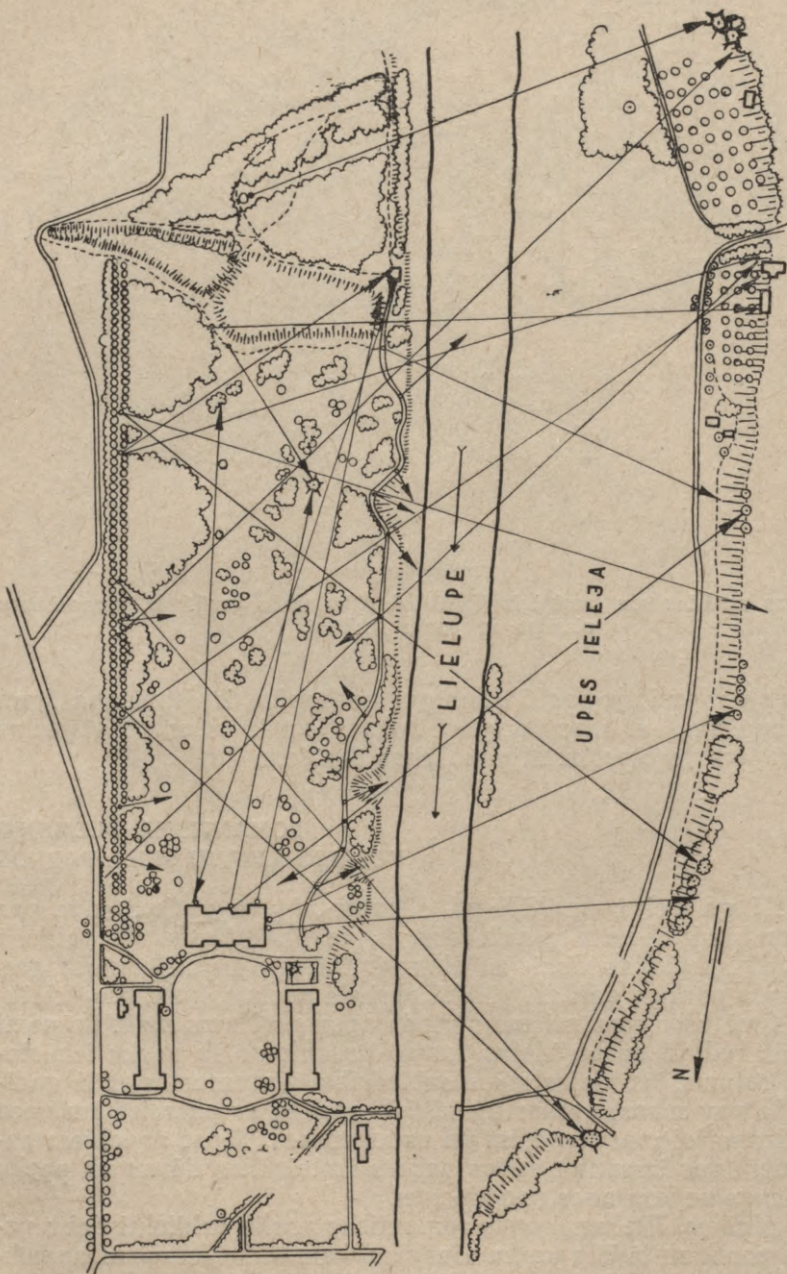
Bēbrenes parkā skatu punkti izvietoti lokveidā parka periferijā, perspektīvas virzītas uz parka iekšieni.

Šādu kompozīciju paglābšana gan no fiziskas iznīcināšanas, gan no aizaugšanas ar mazvērtīgiem kokaugiem ir viens no vispirms veicamajiem veco parku atjaunošanas darbiem.

ROMANTISMA ELEMENTI VECAJOS AINAVU STILA PARKOS

XVIII gs. beigu un XIX gs. sākuma ainavu parkus sauc par romantiskajiem parkiem, jo tie attīstījās tolaik valdošā romantiskā mākslas virziena ietekmē. Dabīgi, ka, atjaunojot gan tā perioda parkus, gan arī vēlākā perioda parkus, kuru projektētājus ietekmējušas romantisma perioda domas, vēlams zināt un ņemt vērā tās radošā darba idejas, kuras izmantotas šo parku iekārtošanā. Protams, šīs idejas mūsu sabiedrībai pieņemamas tādā gadījumā, ja nav mums svešas un loģiski saskaņā ar pašreizējām veco parku izmantošanas iespējām un uzdevumiem. Tāpat ar labiem panākumiem var izmantot šādos parkos izstrādātos dārzu un parku veidošanas un kopšanas paņēmienus.

Kā zināms, Rietumeiropas romantisko parku arhitekti dabu uzskatīja par fonu tādām parku ainavām, kam būtu jānovirza apmeklētāja domas un jūtas uz noteiktiem pārdzīvojumiem. Šos parkus

41. Mēģotnes parka shēma ar līnējāri izvietotām perspektīvām.

par
dru
vēk
ren
ma
cel

dru
«at
cel
kur
mā

bie
stu
īpa
est
Pie
otr

gāc
pat
gla
šas
nie
noz
noš

par
vēs
dru
sva
bet
Jai

upe
pri
ska
Du
Lie
isk

un
tit
Jur

parasti iecerēja skumjus, sentimentālus. Parku skatos iekomponēja drūmas drupas, kapenes un kapličas, kas daiļrunīgi atgādināja cilvēka niecību un nāves neizbēgamību. Daudz izmantoja koku nokarenās (sēru) formas, kas noskaņoja sērīgi, tāpat piramidālās formas, kas pauda koncentrēšanos un sasaucās ar dažādu reliģisko celtnu smailēm.

Tā laika parkos parādījās arī varonības motīvi: *bruņinieku piļu drupas*, dažādas celtnes par godu karotāju varoņdarbiem. Arī tēmu «atpakaļ pie dabas» resp. atgriešanās lauku dzīvē atainoja parkos, ceļot *butaforiskas būdīņas, piena mājiņas, dzirnavas* u. c. celtnes, kuras faktiski šādam konkrētam uzdevumam nēmaz nebija domātas.

Republikas parkos tamlīdzīgi parku elementi sastopami samērā bieži. Jāatzīmē, ka visiem šiem papildinājumiem ir nacionāls raksturs, tie atbilst vietējiem apstākļiem (tātad nav Rietumeiropā, it īpaši Vācijā, izmantoto elementu pilnīga kopija) un ir ne vien ar estētisku, bet arī ar utilitāru (saimniecisku, praktisku) nozīmi. Pie tam pēdējā bieži vien ir galvenā, bet estētiskie motīvi atstāti otrā plānā.

Virknē parku ieskanas heroiski motīvi. Daudzu piļu drupas atgādina latviešu tautas cīņu pret svešzemju apspiedējiem, modina patriotiskas jūtas. Vairākos parkos senās ordeņa pilis vēl labi saglabājušās (Laucienā, Dundagā, Lielstraupē, Ēdolē), citos palikušas tikai atsevišķas sienas vai torņi (Alūksnē, Cēsīs, Cesvainē, Burtniekos, Gaujienā). Piļu vai to drupu restaurācijai ir vēsturiska nozīme, un ne vienmēr tai ir tiešs sakars ar parku teritorijas atjaunošanu (piem., Cēsu ordeņpils restaurācijas darbiem).

Senie pilskalni, uz kuriem parki izvietoti (Raunā), kuri atrodas parkos (Cēsīs) vai atrodas netālu no parka (Tērvetē), atgādina vēsturisko pagātņi, modina romantiskas jūtas. Ja parkos tādu pilsdrupu nebija, tās uzbūvēja (Kurmenē, Jumpravā, Remtē). Tādām svaigām «pilsdrupām» bieži vien bija nevis heroisks vai romantisks, bet gan kuriozs raksturs, piemēram, paviljons-drupas «Velna vārti» Jaungulbenē.

Nocietinātu piļu motīvi sastopami arī citos parkos. Tā Liepupes, Varakļānu, Katvaru, Kazdangas u. c. parkos iebraukt pils priekšdaļā var pār vairāk vai mazāk augstiem tiltiem. Sevišķi skaists, liels vienas arkas kājnieku tilts pārņemts pār gravu starp Durbes pili un parku. Citos gadījumos (Jaungulbenē, Nurmuižā, Lielaucē) tiltiņi ir vieglāki un tiem ir vairāk dekoratīvs, nevis heroisks, varenību demonstrējošs raksturs.

Pazemes ejas un leģendas par tām tāpat ir raksturīgs vecu piļu un to parku atribūts. Vecie vietējie iedzīvotāji vēl tagad zina atstāstīt senus notikumus, kas saistīti ar Asares, Upesmuižas, Bebrenes, Jumpravas Ziedoņu un Varakļānu pazemes gaiteniem. Droši vien

heroiski motīvi pamudinājuši rakt *dziļus grāvjus ap parkiem* (Kropvircavā, Unguros), pie centrālajām ēkām uzstādīt vecus bronzas un čuguna lielgabalus (Talsos), skābbarības torņus ārēji apdarinā līdzīgus vecu cietokšņu torņiem (Jumurdā, Kazdangā). Kazdangas parkā torņa sienās pat iemūrētas čuguna lielgabalu lodes, kas it kā iestrēgušas tur apšaudes laikā. Tagad bijušā skābbarības torņa telpa Kazdangā ir nesen uzceltā skaistā Kazdangas lauksaimniecības tehnikuma kluba priekštelpu daļa.

Interesanti, ka Rietumeiropā parku paviljoniem piešķīra lauksaimniecības ēku izskatu, kam tad vajadzēja atgādināt lauku dzīves idili un aicināt atpakaļ pie dabas. Latvijas parkos iets pretējā virzienā: tipiskām *lauku celtnēm (kūtim, noliktavām, darbnīcām) piešķirts parka būvju ārējais izskats*. Dzirnava Latvijas bijušo muižu centros, protams, nebija butaforijas, tās kalpoja svarīgam saimnieciskam uzdevumam. Tā kā pie dzirnavām izraktas nelielas ūdens krātuves (dzirnavezeri) un ēkas bieži vien būvētas interesantā arhitektoniskā stilā, tad tām bez saimnieciskās nozīmes ir arī lieliska parka rotājuma nozīme (Cīravā, Pastendē, Smiltēnē, Ārciemā, Augstkalnē, Kazdangā). Daudzos parkos, izmantojot diķus, iekār

42. Pilsdrupu tornis Cēsu parkā.

43. Milzu piemiņas akmens
Lielezeres parkā.

toja zivsaimniecību; Kazdangas parks kādreiz ar to bija tālu iz-
daudzināts.

Sērīgi vai sentimentāli motīvi parkos izteikti daudzos gadījumos
ģimeņu kapenēs un kapličās (Jaungulbenē, Alūksnē, Varakļānos,
Bīriņos, Gaujienā, Lielplatonē, Lielelejā). Reizēm parkos ir atse-
višķi kapi un pieminekļi, kurus parasti saista vai nu ar leģendām
par traģisku bojā eju (Gulbenē, Remtē, Bīriņos, Ēdolē, Ezerē), vai
ar nelaimīgu mīlestību (Varakļānos). Dažos gadījumos pēc uzrak-
stiem uz kapakmeņiem noskaidrojas muižu īpašnieku raduraksti
un bagātība (muižas, kas ģimenei piederējušas), kas savukārt pa-
līdz atšifrēt parku arhitektūras īpatnības dažādos parkos, jo vienu
muižnieku ģimeni parasti apkalpoja viens parku mākslas arhi-
tekte. Piemēram, Lielelejas parkā uz kapa pieminekļa ir epitāfija,
kas tulkojumā skan: «Baltā ērgļa bruņinieka, poļu karaļa kambar-
kunga un Elejas, Vecauces, Remtes un Kampes paša muižu īpaš-
nieka grāfa-bruņinieka Fridriha fon Mēdema kaps».

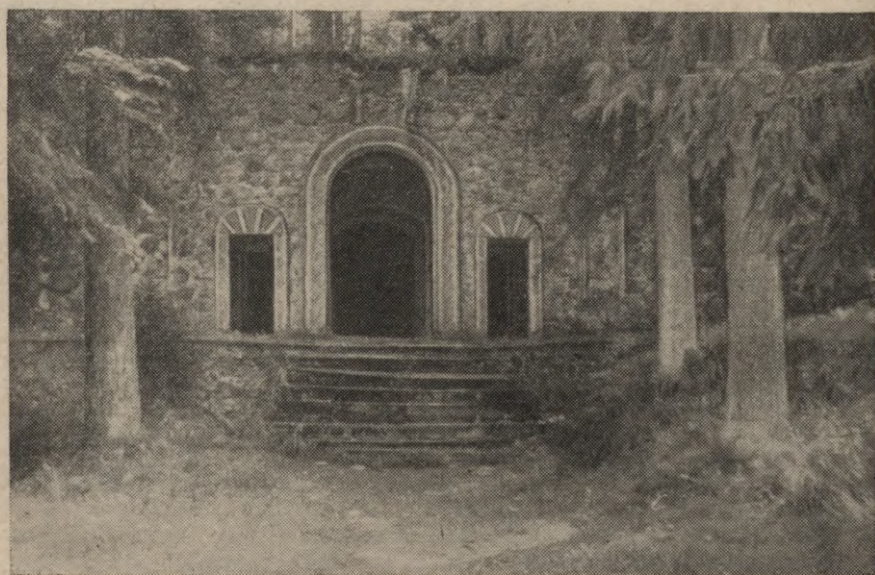
Dažos parkos sentimentālus motīvus pauž... *miļu dzīvnieku*

kapi. Lielelejas parkā tāds motīvs ir paviljons vienā no centrālo perspektīvu noslēgumiem. Paviljons uzstādīts vietā, kur apglabāts suns. Kā stāsta leģenda, suns izglābis saimniekam dzīvību Itālijas ceļojuma laikā. Varakļānu parkā ir pieminēklis iemīlotam medību sunim, bet Beļavas parkā — iemīlotam zirgam.

Lai pastiprinātu sentimentālos pārdzīvojumus, šādos parkos bieži izmantoja *koku dekoratīvās formas ar nokareniem zariem* (Lielplatonē, Zūrās, Pastendē, Jaunaucē, Padurē u. c.). *Sentimentālus nosaukumus* ieguva arī atsevišķas alejas, piemēram, «Sapņu aleja» Ungurpils parkā, «Emīlijas aleja» un «Sēru aleja» Biriņos.

Romantiskām parku celtnēm pieskaitāmas arī *klasiskās lapenes — rotondas* (Durbē, Alūksnē, Remtē, Lielelejā) un *lapenes — drupas* (Remtē, Jumpravā) vai nelielas *trelāžas* (Raiskumā). Citos parkos lapenes ierīkotas varenos kokos (Ērbergē — liepas zaros, Lielplatonē — ozolā).

Pie romantiskiem veidojumiem parkos pieskaitāms arī stabs Jaungulbenē ar uzrakstiem «uz paradīzi» un «uz elli», Lūras dievmātes skulptūra Krāslavā, «Kolumba ola» Alūksnē, «Mīlestības akmens» un «Velna tilts» Varakļānos, grotes Krāslavā, Kazdangā un Nogalē, avoti savā dabīgajā izskatā (Cesvainē, Jumpravā, Kazdangā) vai arī arhitektoniskā ietvarā (Gaujienā). Atsevišķos parkos, lietpratīgi izmantojot dabīgos apstākļus, radītas īpatas *no-*

44. Ģimenes kapenes — romantisma elements Biriņu mežaparkā.

rālo
bāts
ijas
libu

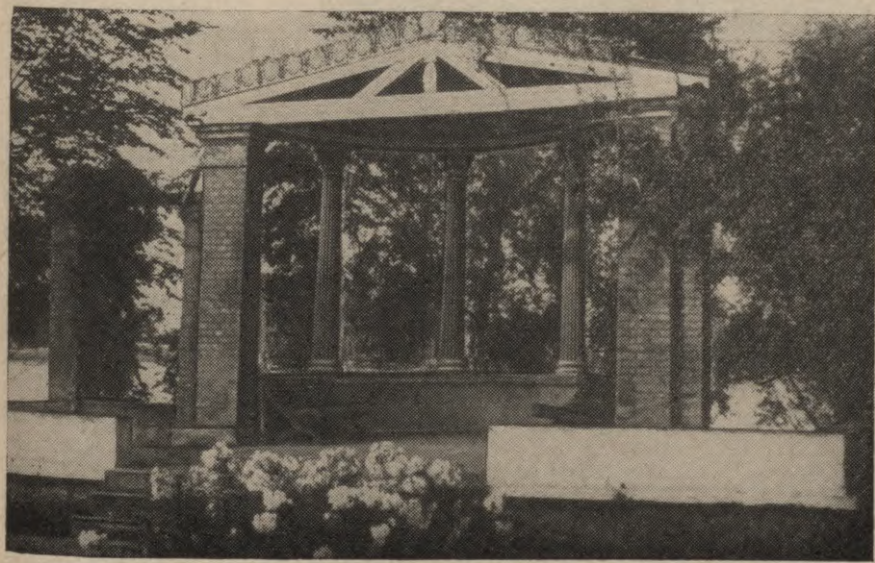
bieži
pla-
no-
ēja»

ape-
s —
itos
ros,

abs
iev-
ak-
un
az-
ar-
no-

45. No ozoliem veidotā romantiskā «Sapņu aleja» Ungurpils parkā.

46. Lapenes tipa kolonu balustrāde skatu punktā pašā ezera krastā Birīņu parkā.

47. Parka paviljons skatu punktā Alūksnes parkā.

skaņu ainavas (Cesvainē, Kazdangā, Jaunaucē). Cesvaines parkā ļoti veiksmīgi izmantots dabīgais reljefs. Ejot pa celiņu, pakāpeniski pavežas arvien jaunas perspektīvas — te priecīgas, te drūmas, celiņi ved augstos pauguros, gar pašām kraujām, te gar strauji skrejošiem strauta ūdeņiem, te gar klusiem, rāmiem atvāriem.

Tādos romantiskos parkos bieži sastopami *milzu koki*, kas efektīvi iezīmējas ainavā (Dundagā, Cesvainē, Izriedē). Parka ainavas romantisko raksturu Nogalē pastiprina mežonīgā akmeņu kaudze, kuru it kā gadījuma pēc sastūmis šļūdonis klusa ezera krastā. Varētu pat minēt, ka šī motīva rašanos veicinājuši vērojumi Somijas dabā.

Parku atjaunošana jāveic, rēķinoties ar parku uzbūves īpatnībām, galvenokārt ar raksturīgajiem akcentiem. Parkos, kuros sastopami iepriekš minētie elementi, vēlams tos izmantot pēc iespējas lietpratīgi kā obligātus romantisma perioda parku ainavu komponentus.

ATSEVIŠĶU KOKAUGU SUGU UN DEKORATIVO FORMU IZMANTOŠANAS PRINCIPI PARKU STĀDIJUMU VEIDOSANĀ

Veco parku atjaunošanas procesā būs jāveic daudz stādījumu papildināšanas darbu, kuros izmantos dažādas kokaugu sugas. Ļoti bieži grūti noteikt, kādi kokaugi bijuši stādīti attiecīgajā kompozīcijā, bet pēc tam izzuduši, grūti pateikt, kā atjaunot parka ainavu, lai tā atspoguļotu pirmatnējo ideju. Tādā gadījumā var līdzēt dažādu kokaugu izmantošanas analīze analogiskos stādījumos citos parkos, kuros kompozīcijas elementi saglabājušies.

Vairumā republikas veco parku koki un krūmi stādīti mākslīgi. Plaši parku masīvi radīti galvenokārt no Latvijas PSR savvaļā augošo kokaugu sugām. Tie kā nelielas grupas vai pat atsevišķi koki izvietoti parka perimetra ārpusē un noder par fonu parka ainavām. Izmantoti arī svešzemju kokaugi — eksoti. Tāds kokaugu izkārtojums vērojams Lielelejas, Mežotnes, Jamaīķu, Pelču, Ārciema, Braslavas, Eriņu, Naukšēnu, Stāmerienes u. c. parkos.

Vairākos gadījumos mākslīgi stādījumi veido parku parādes daļas ap galvenajām ēkām; šīs daļas sastāv no sevišķi skaistiem atsevišķi augošiem kokiem un grupām (Aizviķu, Bīriņu, Katvaru, Burtņieku u. c. parkos).

Daudzi republikas parki radīti uz dabīgo mežu bāzes, piemēram, Rubas parks un mežaparks, daļa Kazdangas parka, Rudbāržu mežaparks, Aizviķu, Bīriņu, Burtņieku parku mežaparka daļas. Tādu mežu uzbūve un augu kārtojums, protams, stipri izmainīts, ainavu organizējot, bet dendroloģiskais sastāvs padarīts bagātāks, piesātinot ainavu ar svešzemju kokaugiem. Tādā parkā samērā lieli masīvi sastāv galvenokārt no vietējām (autohtonām) sugām. Stādījumu sugu daudzveidība šādos parkos papildināta, novietojot eksotu sugas gar apmalēm. Tas radīja lielas formu, krāsu un nianšu bagātības iespaidu. Papildinot parkus ar svešzemju sugām, akcentēja un izdalīja atsevišķas detaļas, radīja kontrastus, kas piešķīra parka ainavai dzīvumu un daudzveidību.

Kokaugu sugu kontrastaini sakārtojumi parkos sastopami samērā bieži. Daudzi no tiem uzskatāmi par veiksmīgiem, kas liecina

par pareizu augu izvēli. Grupās, kas iecerētas, ņemot vērā spilgtuma vai kontrastainuma pakāpi attiecībā pret apkārtējo fonu, parkos bieži izmantotas vītolu sugas. Vecajos parkos šādas grupas parasti stādītas zemākās vietās un diķu, ezeru krastos. Vītulus izmanto viendabīgās grupās un arī kopā ar citiem kokaugiem. Sevišķi skaisti ir t.s. sēru vītoli — forma ar nokareniem tieviem, dzeltenīgiem zariem un dzinumiem. Vairākos parkos var sastapt ļoti kontrastainas un tai pašā laikā efektīvas grupas no baltā vītola un tā formām kopā ar skuju kokiem — balteglēm, lapeglēm un eglēm, reizēm papildinot grupas ar lapu koku sugām (piemēram, Struteles, Dižlāņu, Aizviķu, Ēdoles un Braslavas parkos). Kontrastainas, bet ar mazāk izteiktu kontūru ir baltā vītola grupas un atsevišķi koki uz tumšo lapu koku sugu — ozolu, liepu, vīksnu, kļavu un zirgkastaņu fona Lizuma, Braslavas, Ēdoles un Jamaiķu parkos.

Gaišos, dzīvespriecīgos toņos ieturētas grupas no baltā vītola un bērza ir Bīriņu un Jamaiķu parkos. Šīs grupas izvietotas uz salām un noder par izdevīgiem parka skatu kompozīcijas centriem (32. attēls). Tādas grupas izceļas ar lielu dekoratīvo efektu. Tā kā baltā vītola un tā formu lapu un vainaga krāsa tuva neitrālajam pelēkajam un baltajiem toņiem, jebkuru citu krasu kombinācijas ar šiem toņiem nerada nepatīkamu disonanci un raibumu.

Retāk sastopamas kontrastainas grupas no citām koku sugām ar gaišu lapotnes krāsu. Izteismīga grupa ir Lielelejas parkā. Tā sastāv no astoņiem baltās apses eksemplāriem, kurus ietver divas parastās zirgkastaņas grupas ar bieziem vainagiem un tumšzaļām lapām. Mežotnes parkā ir sudrabkļavu grupa, kas izceļas ar gaišo stumbra mizu un sudrabainajām lapām. Kombinācijā ar parasto zirgkastaņu un diviem parastās kļavas eksemplāriem šī grupa ir izdevīgs kādas sānu perspektīvas noslēgums. Sudrabkļavas labi izskatās arī kā soliteri Mežotnes un Aizviķu parkos. Struteles parkā perspektīvu noslēdz piramidālais ozols uz baltās apses fona. Kontrasts panākts ne tikai ar lapotnes un stumbra krāsu atšķirību, bet arī ar koku vainagu formas un struktūras dažādību (74. attēls).

Kā akcentus parku ainavās vairākos gadījumos izmanto skuju kokus, visbiežāk baltegles, kuras sastopamas gandrīz katrā republikas parkā. Sevišķi daudz balteģļu grupu dažādās kombinācijās ir Braslavas parkā. Te ir, piemēram, piecu balzāma balteģļu grupa uz Eiropas lapegles fona, četras Sibīrijas baltegles uz lapu koku sugu fona utt. Bez tam dažādos sakārtojumos izmantotas šādas balteģļu sugas un formas: vienkrāsas, Lova, subalpu, Frāzera un Sibīrijas baltegles 'Baltā' formā. Sevišķi interesanta ir grupa no samērā veciem Sibīrijas baltegles kokiem; to vainagi sākas no pašas zemes, apakšējie zari pat galotnēs apsakņojušies, un no tiem izveidojušies noliekšņi. No astoņām balteģļu sugām un formām,

48. Eiropas lapegļu grupa
Mežotnes parkā.

kas aug Braslavas parkā, divas citos Latvijas PSR parkos nav konstatētas.

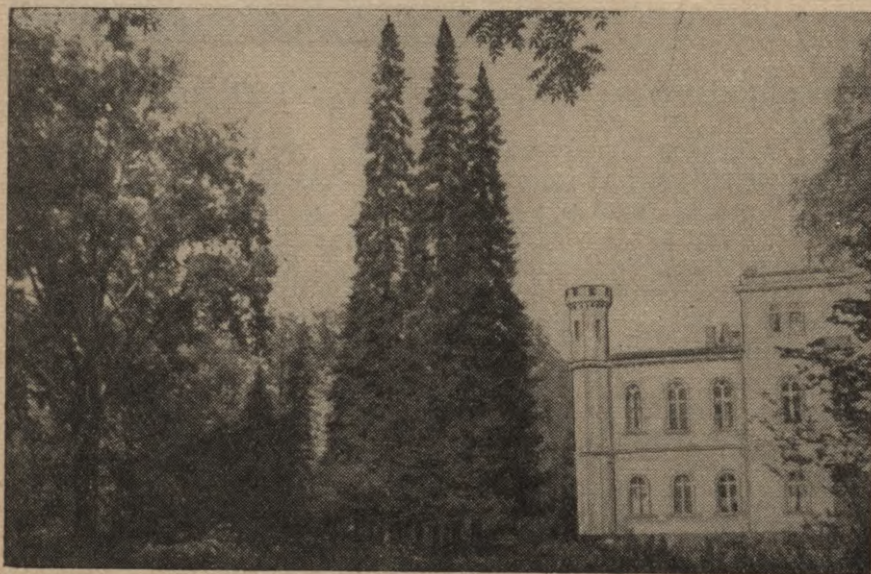
Par izdevušos jāuzskata divu balzāma un Sibīrijas balteglu grupu simetriskais izvietojums pie strūklakas Burtnieku parkā. Šīs grupas ir parka regulārās daļas ietvars un atdala to no pārējā parka. Rencēnu parkā vienādas baltegles, ozola un nokarenās gobas grupas izvietotas simetriski asij, un tām ir kulisu loma (35. attēls). Skrīveru parkā ļoti skaista balzāma balteglu grupa redzama hipodroma ceļa likumā. Balteglu vertikālo līniju saskaņa ar zemu cirtā rietumu dzīvības koka dzīvzoga horizontālajām līnijām rada labi konstruēta parka skatu. Krāšņi kontrastaina bija Sibīrijas balteglu grupa uz gaišās galvenās ēkas fona sanatorijas «Bīriņi» parkā. Tagad šī grupa, diemžēl, nocirsta. Baltegles bieži izmanto arī stādīšanai pa vienai — soliteros, piemēram, Eriņu, Rencēnu, Aizviķu, Avotu, Grundzāles u. c. parkos.

No egļu sugām parkos bieži izmanto aso egli, īpaši tās dekoratīvās formas — 'Zilgano', 'Pelēcigo' un 'Sudraboto'. Piemēram, Rīgā ieeju Ziedonparkā uzsver divas plašas un blīvas simetriski novietotu aso egļu grupas. Kanādas egli, lai gan tā ir dekoratīva un ļoti izturīga sausās un smilšainās augsnes, Latvijas parkos

izmanto ļoti reti. Ārciema parkā ir vecs efektīva izskata Kanādas egles eksemplārs, kas iestādīts viens pats paaugstinātā vietā, pārtraukumā starp blīviem lapu koku mežu masīviem. Arī Serbijas egle ar šauro, šķēpa smailei līdzīgo vainagu mūsu parkos ir samērā reta. Šīs egles trīs ļoti skaisti un labi attīstīti eksemplāri aug zālienā dzīvojamās ēkas priekšā Stelpes «Grašu» mājās.

Rudbāržu, Aizviķu, Skrīveru un Kazdangas parkos diezgan plaši izmantotas duglāzijas, kas grupās un pa vienai ir ļoti dekoratīvas.

Grupas, kuru pamatā ir krāsu sakopojuma princips, visskaistākas parasti ir noteiktos gada periodos (agri pavasarī, vasarā, agri vai vēl rudenī). Lai radītu grupas, kuras ilgstoši saglabātu krāšņu izskatu, kokaugu un sugu izvēlē jāievēro daudz svarīgu noteikumu, un šis darbs ir ļoti grūts. Vecajos parkos Kurzemē samērā bieži sastopams sarkanlapainais dižskābardis. Tā koki sasniedz milzu izmērus, tiem ir plašs, biezs vainags ar tumši purpursarkanu lapotni. Šī forma ir vērtīgs tādu krāsu kontrastu grupu komponents. Šķeltlapainā dižskābarža forma izceļas ar noturīgu samtaini pelēkzaļu nokrāsu. Tās eksemplārs veido grupu ar divām zirgkastaņām un liepu Kapsēdes parkā. Dižskābarži kā soliteri aug arī Jamaiķu, Aizviķu un Aizupes parkā. Parastās kļavas 'Švēdlera' forma izceļas ar tumši asinssarkanu lapotni pavasarī un vasaras sākumā. Sai periodā 'Švēdlera' kļava veido krāšņas kompozīcijas ar citām lapu

49. Sibīrijas balteģļu grupa Birīņu parkā lieliski kontrastēja ar centrālo sanatorijas ēku.

50. Sibīrijas balteglu grupa Naukšēnu parkā.

koku sugām, un dažādi šo sakārtojumu varianti atrodami vairākos vecajos parkos. Grupa no raiblapu kalnu kļavas un 'Svēdlera' kļavas Struteles parkā pie centrālās ēkas nogāzē ir dekoratīva visu vasaru. Tāpat skaista ir skrajā grupa no 'Svēdlera' kļavas, divām balzāma balteglēm un parastās priedes Eriņu parkā, līdzīga grupa ir Rencēnu parka apmalē. 'Svēdlera' kļavu nereti lieto arī kā krāšņu soliteru, piemēram, Rencēnu un Rankas parkos.

Ļoti dekoratīvas ir divas grupas Aizviķu parkā. Vienā no tām redzama sarkanlapainā skābaržu goba, kuru no abām pusēm iekļauj baltā vītola nokarenās formas eksemplāri. Grupa izvietota mežaparka apmalē un labi uztverama no centrālā ceļa. Otrā grupa izvietota galvenās ēkas priekšā. Grupa sastāv no sarkanlapainās skābaržu gobas, viksnas un Dalekarlijas bērza.

Samērā bieži parkos atsevišķi krāšņi lapu koki izmantoti fona tūlumā, lai mazinātu masīvā fona monotono iespaidu un radītu daudzkrāsainu apmales izrotājumu. Tādu uzdevumu veic, piemēram, sarkanais ozols Eriņu parkā, raiblapainais Pensilvānijas osis Kapsēdes parkā u. c.

Izmantojamās kokaugu grupas ievērojami variē gan pēc izmēriem, gan pēc sastāva. Piemēram, Mežotnes parkā ir galvenokārt nelielas grupas ar 2—10 kokiem, un sugu sastāvs tajās neliels, Ezeres parkā ir galvenokārt dižskābarža un citu sugu tīras, vienas sugas grupas ar 15 un vairāk eksemplāriem katrā. Rudbāržu-mežaparkā sastopamas galvenokārt viendabīgas grupas ar 20—40 eksemplāriem katrā no meža dižskābarža, Eiropas baltegles, Sibīrijas baltegles un lapegļu sugām. Retāk sastopamas grupas ar plašu sugu sastāvu. Piemēram, Aizviķu parkā ir grupa, kurā ietilpst septiņas kokaugu sugas un formas: Eiropas lapegle, kalnu kļava, sarkanais ozols, parastais skābardis, Kanādas hemlokegle, raiblapu kalnu kļava un pelēkais riekstkoks. Lielās grupas parasti izmanto kā fonu, un tās labāk attaisno savu nolūku, ja sastāv no nedaudzām kokaugu sugām un formām.

Visaugstākās prasības izvirza soliteriem, jo tie redzami no visām pusēm un tai pašā laikā iekļaujas kopīgajā kompozīcijā. Tādos gadījumos bieži izmanto eksotus un kokaugu dekoratīvās formas. Latvijas PSR parku ainavās bez minētajiem svešzemju kokaugiem izmantota virkne citu kokaugu sugu un formu, piemēram, nokarenie oši — gandrīz visos Kurzemes parkos, nokarenā goba visā republikā, klinšu ozola mušmullapu forma (Kapsēdē, Kazdangā), Amūras korķkoks (Lestenē, Kāļētos, Zūrās, Lielvārdē), pelēkais riekstkoks (Burtniekos, Rudbāržos, Vilzēnos, Igatē), papīra bērzs (Skrīveros, Burtniekos, Līgatnē) un citas sugas.

Parku kompozīcijās izmantotā kokaugu asortimenta analīze rāda, ka daudzas kokaugu sugas un formas sniedz mums interesantus kontrastus, krāsu un formu veidojumus. To lietpratīga izmantošana veco parku perspektīvu akcentu, kulisu, fonu un citu ainavu elementu atjaunošanā var ievērojami palielināt veicamo darbu māksliniecisko vērtību.

Lai būtu vieglāk orientēties kokaugu sugu un dekoratīvo formu izvēlē pēc dažādas krāsas īpatnes, sastādīta 5. tabula. Koku sugas un dekoratīvās formas pēc vainaga formas sakārtotas 6. tabulā. Ēnai un pusēnai piemērotās kokaugu sugas apkopotas 7. tabulā.

ne
šai
su
otr
(tā
tes
mi
su
šai
pai
sa
lēj
gal
par
kas
viš

kop
sist
aps
Bu
par

vēr
par
klū

PARKU AINAVU ATJAUNOŠANĀ VEICAMIE DARBI

Sakarā ar to, ka parku kā aizsargājamo objektu aizsardzība vēl nepavisam nav vajadzīgajā līmenī, parkos netiek veikta nepieciešamā kopšana un tie pakāpeniski aizaug ar mazvērtīgām kokaugu sugām (piem., Nurmižos) vai pārpurvojas (Ropažos). Kā vienā, tā otrā gadījumā parki zaudē dārzu un parku mākslas darbu nozīmi (tāpat kā nevēlīgi uzglabātas gleznas, grāmatas un skaņuplates), bet vērtīgie koki un krūmi pārpurvotā augsnē pamazām atmirst un tos nomāc izturīgākās, taču maz dekoratīvās vietējās koku sugas.

Tomēr vairākos parkos kompozīcijas galveno elementu atjaunošana neprasa sevišķi lielus līdzekļus.

Tālāk minēti vairāki konkrēti piemēri, kad parku kompozīcijas pamatelementi atstāti novārtā vai iznīcināti. Tos nepieciešams saglabāt vai pilnīgi atjaunot.

Visos parkos pirmām kārtām jāatjauno vecais ceļu tīkls, uzmeklējot kādreizējās ceļu vietas un izstrādājot jaunu projektu. Jāatrod galvenie skatu punkti, pēc tam saistībā ar tiem jāatjauno konkrētas parka kompozīcijas. Atsevišķos parkos var ieteikt virkni darbu, kas uzskatāmi par galvenajiem, pirmās pakāpes pasākumiem atsevišķu kompozīciju vai arī visas parka teritorijas atjaunošanā.

SVARĪGĀKIE VISPĀRĒJIE NOTEIKUMI PARKU AINAVU ATJAUNOŠANĀ UN KOPŠANĀ

Daudzos republikas parkos arī pašlaik rit atjaunošanas un kopšanas darbi. Vairākos parkos šie darbi tiek veikti lietpratīgi, sistemātiski un kļuvuši par ierastu pasākumu kompleksu parku apsaimniekotājiem. Patīkamu iespaidu šai ziņā atstāj Kazdangas, Burtnieku, Rūmenes, Saulaines, Priekuļu, Auces, Vecbebru un citi parki.

Tomēr vairumā parku atjaunošana un kopšana nenotiek vai novērojamas nepilnības, kas pasliktina parka stāvokli un mazina parka ainavu māksliniecisko vērtību. Pievērsīsimies galvenajām kļūdām, kas pēdējos gados novērotas mūsu republikas parkos.

Vairumā parku atjaunošana un kopšana notiek bez konkrēta projekta un perspektīvā plāna no gadījuma uz gadījumu. Līdz ar to, atjaunojot atsevišķas parka daļas, netiek saskaņotas parka uzbūves detaļas, kokaugu asortiments un izmantošanas īpatnības. Diemžēl, republikā pašlaik neviens projektēšanas institūts nedarbojas ar parku atjaunošanas projektēšanu. Pēdējos gados Bulduru Dārzkopības sovhoztehnikuma daiļdārzniecības nozarojuma studenti, tehnikumu beidzot, izstrādā diplomprojektus, no kuriem vairāki attiecas uz veco parku atjaunošanu un racionālu teritorijas izmantošanu (Kazdangā, Lūznava). Atsevišķus diplomprojektus izstrādā arī Rīgas Politehniskā institūta Arhitektūras fakultātes diplomandi (Mežotnei) un LLA Agronomijas fakultātes absolventi (Iecavai, Jelgavai u. c.). Tomēr šādu projektu vēl ir ļoti maz, tiem ir gadījuma raksturs un projektos galvenokārt risināti jautājumi par centrālajām ēkām piegulošo teritoriju daļēju apzaļumošanu, nepievēršoties parku ainavu atjaunošanai, ceļu un skatu punktu racionālam izvietojumam. Pienācis laiks šādus projektus izstrādāt arī kādā projektēšanas institūtā, kur tos varētu pasūtīt parku apsaimniekotāja iestāde. Šai ziņā mēs varam mācīties no Igaunijas PSR, kur pie Dabas aizsardzības komitejas pastāv neliels projektēšanas institūts, kas sastāda parku atjaunošanas ģenerālprojektus. Projektu radīšanā un realizēšanā nepieciešams sadarboties dažādu nozaru speciālistiem — dārzu arhitektiem, ainavu speciālistiem, dendrologiem, puķkopjiem, akmensdārzu speciālistiem un dekoratoriem.

Parku atjaunošanai bez projekta un speciālistu konsultācijas ir vairāki trūkumi. Objektu neatjauno kā vienotu veselu. Mainoties atjaunošanas darbu organizētājiem, mainās arī gaumes, atjaunošanas nolūki, pakāpeniskums, izmainās agrāk stādītie augi un rezultāti ir nepārlicieņi. Atjaunojot parkus bez iepriekš sastādīta ģenerālprojekta, tiek pieļautas tālāk minētās kļūdas un nepareizības, kuras noved pie atjaunošanas darbiem paredzēto materiālu un darbaspēka nelietderīgas iztērēšanas un parka izskatu neuzlabo.

Vēl daudzos parkos ceļ ēkas un citas būves (šķūņus, pagrabus, transformatoru būdas, ūdenstorņus, skābbarības tvertnes), kam nav nekāda sakara ar parka uzbūvi un kuras tikpat labi varētu iekārtot ja ne ārpus parka (ja tas iespējams), tad vismaz ne tik atbildīgās vietās — ārpus perspektīvām un plašiem zālieniem, tālāk no centrālajām ēkām, atdalot no tām ar aizsedzošiem stādījumiem. Svarīgi, lai visi šādi būvdarbi iepriekš būtu saskaņoti ar parka atjaunošanas ģenerālprojektu. Parkiem, pie kuriem vai kuros projektē jaunu dzīvojamo ciematu celtniecību, atjaunošanas darbi jāprojektē sevišķi rūpīgi un ciešā saistībā ar ciemata attīstību. Sastādot ciemata celtniecības ģenerālprojektu, nav vēlams dzīvojamā sektora

51. Rubas parkā pie pašaš pils uz vienas perspektīvas ass iekārtots volejbola laukums.

ēkas izvietot parka ainavās. Jaunceļamās komunālās, sadzīves un kultūras izglītības ēkas (veikalus, frizētavas, kultūras namus) vispareizāk būtu novietot parka perifērijā, lai tām pievedošie ceļi nešķērsotu parka teritoriju. Ja pils parka centrā ir kara gadus sagrauta un līdz ar to parkam trūkst loģiska kompozīcijas centra, tad šādu ēku novietošana parkā ir attaisnojama. Ir attaisnojams, ja parka iekšpusē izvieto bērnu dārzus, mazbērnu novietnes, nespējnieku un invalīdu patversmes, atpūtas namus, pensionātus, tūristu bāzes un citas iestādes, kuras vēlams iekārtot sevišķi skaistās vietās ar labiem stādījumiem un kurām jābūt izolētām no pārējā dzīvojamā centra.

Parkos ceļamo jauno ēku arhitektūru vēlams stilā saskaņot ar parka uzbūves īpatnībām, no tā iegūtu gan ēka, gan parks. Politiski mērķtiecīgi un ar lielu gaumes izjūtu veicama Tēvijas kara varoņu, kontrrevolūcijas un fašisma terora upuru kapu vietu izvietošana parka teritorijā, saglabājot vienotu arhitektonisko stilu. Tad parks iegūtu jau memoriālu raksturu.

Stadionus, sporta laukumus un citas fizikulturāi nepieciešamas iekārtas labāk piekļaut parkiem, neiekārtot tos uz parku perspektīvām, tuvu pie kompozīciju centriem. Stadionu izvietojums labi atrisināts Saulaines un Lūznavas parkos, kur tie izvietoti parka perifērijā un neizjauc kopīgo ainavu. Neizdevīgāk stadions iekār-

tots Kazdangas parkā, kur tas novietots uz plašas perspektīvas, kuras skatu punkts ir pils centrā, bet noslēdzošie elementi — viņpus diķa. Stāmerienes parkā volejbola un basketbola laukumi atrodas tieši uz, pašlaik gan aizaugušām, perspektīvām. Arī Rīgā Arkādijas parkā stadions maz harmonē ar interesanto parku.

Sķiet, lieki būtu runāt par to, ka vecajos parkos nav vietas lopu mitnēm, gan pastāvīgām, gan pagaidu (vasaras). Dzīvnieki, uzturēdamies nelielā iežogotā teritorijā, ātri nomīda un iznīcina zāli, apgrauž koku stumbrus (sevišķi cūkas un aitas), iznīcina parka koku dabisko zemsedzi, ar mēsliem rada pārmērīgu barības vielu koncentrāciju augsnē. Tās iespaidā pilnīgi izmainās koku augšanas ritmika, skuju koki aiziet bojā jau pāris gadus, bet lapu koki nereti apsalst, nīkuļo, zaudē dekoratīvo izskatu un aiziet bojā. Tā Viļķenes parkā savu padarīja cūkas, kuru aploks iekārtots vecajā parkā. «Vāgnera dārzā» kolhoza teritorijā, kur aug vairākas retas kokaugu sugas, ierīkots teļu aploks. Rencēnu parka malā iet cauri plats ganu ceļš, un šī parka daļa lemta iznīcībai. Tāds pats liktenis sagaida Inciema parku ar vienīgo mūsu republikas ziemeļaustrumu daļā ražojošo milzu meža dižskābarža eksemplāru, gar kuru ierīkots ganu ceļš.

52. Lielauces parkā uz centrālās perspektīvas ass iekārtots volejbola laukums.

ilg
deg
pu
un
aug
un
kar
cel

ka
sav
kāj
tik
atl
bil
lier
bri
un
pat

vas,
viņ-
tro-
rkā-

etas
ieki,
cina
cina
ības
toku
apu
ojā.
tots
irā-
ma-
āds
ikas
em-

53. Lielelejas parkā pa perspektīvas asi izveidota sakaru līnija.

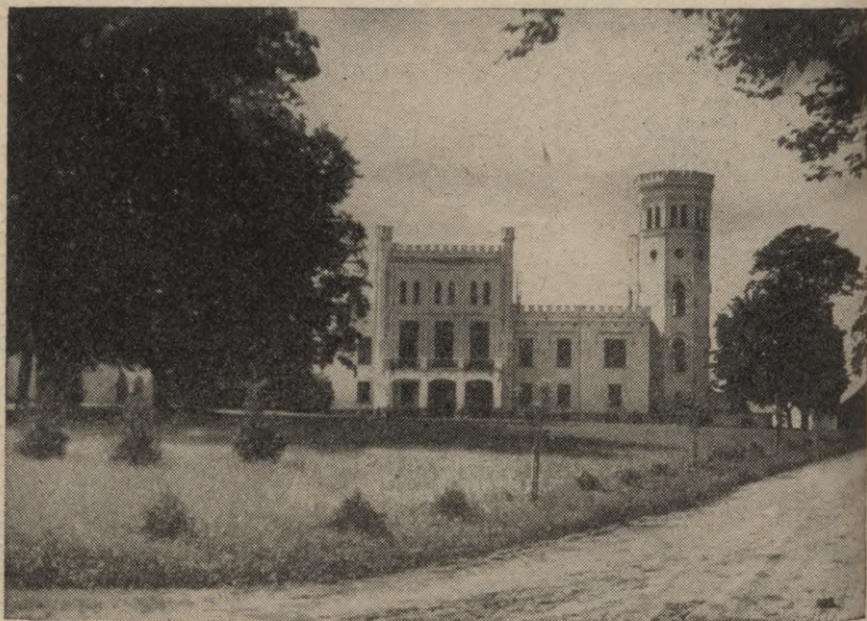
Pilnīgi nepiedodami, ja parkos iekārto automašīnu un traktoru ilgstošas stāvēšanas vietas (Rencēnos, Stāmerienē, Jaungulbenē), degvielas bāzes un iepildīšanas vietas, transporta mazgāšanas punktus, kur gaisā un augsnē izdalās ļoti daudz naftas produktu un apkārtējie augi ātri aiziet bojā. Tādu pašu iespaidu uz kokaugiem atstāj mākslīgo mēslu noliktavas, mājturības, koptaldu un veikalu atkritumu kaudzes, herbicīdu, kaitekļu un slimību apkarošanas indīgo ķīmikāliju noliktavas un iepildīšanas vietas. Šīs celtnes nav arī nekāds parku rotājums.

Ļoti svarīga nozīme ir pareizai ceļu tīkla atjaunošanai. Skaidrs, ka ceļus un takas parkā varēs lietderīgi izmantot tikai tad, ja tie savieno punktus, starp kuriem visrosīgākā gan transporta, gan kājnieku kustība un vienlaicīgi aptver parka skatu punktus. Ceļu tīklu projektējot daļēji iespējams restaurēt pēc veco ceļu un taku atliekām. Ceļi jāatjauno ar tādu segumu un tādā platumā, kas atbilst to maksimālajai slodzei un transporta veidam, citādi uz ceļiem mitrākās vietās, it īpaši pavasaros un rudenos, parādās neizbrienas dangas; kājnieki un transports tādos gadījumos iemin un iebrauc vairākus paralēlus ceļus, kuru vietās iznīcina zāli un pat bojā un aplauž kokus un krūmus. Ceļus un takas vēlams veidot

ms.

ar saredzamām apmalēm, lai gājējiem un braucējiem būtu skaidrs, kur ir ceļš. Ceļus virzot pa loģiski nepieciešamām vietām, parkos arvien retāk radīsies patvaļīgi iemītas taciņas. Sevišķi jāuzmanās, iekārtojot ceļus skuju koku grupu tuvumā. Visvairāk nomīdīšanu nepanes egļu, baltegļu, piecskujaino priežu un Tālo Austrumu lapegļu sugas, kurām virspusēja sakņu sistēma. Ceļi šādu koku un to grupu tuvumā jāpārkārto un jāatvirza vismaz par 4—8 m. Nomīdīto un sabraukto sakņu daļu pēc vecā ceļa likvidēšanas vēlamam noklāt ar lapu kompostu vai pat pussatrūdējušām zāģu skaidām (5—10 cm biezā slānī), kas ceļa vietā atjaunotu normālo mitruma režīmu un augsnes sīkorganismu darbību. Ceļu dēļ iet bojā vērtīgi skuju koki Dzērvē, Burtņiekos, Vilzēnos u. c. parkos. Nav pieļaujams, ka parkos iekārto motociklistu treniņa laukumus (lai mācītos izbraukt «astoņnieku»), motobraucēju treniņa un sacīkšu trases, kā tas ir, piemēram, Durbes parkā.

Liela nelaime parkos ir sakaru līnijas un ar tām saistītās būves — transformatori, sadales stabi, stabi ar atbalstiem, atsaitēm un citi tamlīdzīgi parku ainavu «rotājumi». Gan elektrīkiem, gan telefonistiem tas nesagādātu pārāk lielas pūles, ja, projektējot šīs līnijas, ņemtu vērā parku kompozīcijas īpatnības. Sevišķi svarīgi izvairīties, lai šie stabi nevirzītos pa perspektīvām vai tās nešķēr-

54. Vecauces (Auces) parkā brīvās mierīgo zālienu platības nevajadzīgi apstādītas ar regulāri izvietotiem kokiem un krūmiem.

īdri,
rkos
nās,
šanu
umu
coku
3 m.
vē-
kai-
mit-
bojā
Nav
(lai
ikšu

bū-
tēm
gan
šis
rīgi
ķēr-

55. Liepājas pilsētas parkā ceļiņa malā nevajadzīgi iestādīti koki, kas aizsedz skatu uz krāšņu zālienu.

sotu. Izvietojot sakaru līnijas, jārēķinās ar faktu, ka koku zari nedrīkst saskarties ar vadiem. Ja tas notiek, tad sakarnieki un elektrīki bez žēlastības apzāgē koku zarus un nemākulīgi izkropļo jebkuru koku, pat bērzus, egles un ozolus. Atliek tikai vēlēties, lai sakaru līnijas parkos projektētu un iekārtotu cilvēki, kas mīl dabu.

Nopietna problēma vecajos parkos ir zāles pļaušana un brīvo zālienu noganišana. Ganišanu parkos nebūtu vēlams praktizēt — dzīvnieki paši un ar ķēdēm bojā augus, uz ceļiem un zālajos rodas lieka netīrība. Zālājus vēlams pļaut savlaicīgi, vairākas reizes sezonā, citādi no kokiem brīvās zālienu platības atstāj pārāk mežonīgu iespaidu. Jāuzmanās no pārmērīgas mākslīgo mēsļu lietošanas šo parku pļavu ielabošanai, kas var atstāt nelabojamu iespaidu uz parka pārējiem augiem, galvenokārt uz skuju kokiem.

Jaunus kokus un krūmus stādīt, bet nevajadzīgos izcirst vēlams tikai saskaņā ar projektu. Tad neradīsies tādas nevajadzīgas koku rindas kā Dzērves, Stāmerienes, Kapsēdes, Zvārtavas, Ciravas, Bebreņu, Krāslavas un citos parkos, kur koki iestādīti gan, bet bez kāda mērķa, meža dienu «plāna pildīšanai», un aizsedz perspektīvas un skaistas parku ainavas. Izciršanā jāsaduras ar pretēju tendenci. Katrs, arī kropls un mazvērtīgs, koks tiek uzskatīts

par neaizskaramu svētumu. Tāpēc arī parka retināšanai, izciršanai sastādāms projekts, uz kura jāatzīmē katra esošā koka un lielākā krūma turpmākais liktenis. Mūsu republikas parku lielākajā daļā pašlaik daudz vairāk nepieciešams strādāt ar cirvi un zāģi nekā ar lāpstu, t. i., stādīt klāt jaunus. Vairums parku masīvu stādīti ar aprēķinu, ka notiks dabīga izretināšanās un saprātīga kopšana. Tāpēc arī tagad nepieciešami retināšanas darbi. Pie kādiem rezultātiem noved pārāk sabiezināti stādījumi, var vērot Daugavpili, pašā pilsētas centrā. Biezajos pilsētas parkos nav praktiski neviena saulaina stūriša, skuju koki gandrīz visi iznīkuši pārmērīga apēnojuma dēļ, normālu vainaga formu saglabājuši tikai ļoti ēncietīgu sugu pārstāvji, bet pārējo sugu koki kļūs kroplīgi, ja arī šos stādījumus iedomātos kādreiz retināt.

Parkos nav vēlams iznīcināt zemsedzi, kas vajadzīga koku normālai augšanai. Daudzās vietās rīkojas nepareizi, izgrābjot no koku grupām un masīviem visas nobirušās lapas. Ja tikai parka izskats ļauj, nobirušās lapas un skuju atstājamas zemsedzē virs koku saknēm. No ceļiem, laukumiem un brīviem zālājiem var novākt lapas, bet pamežā savākt zarus, čiekurus un citus atkritumus,

56. Nevajadzīgi iestādīta liepiņu aleja, kas aizsedz skatu uz zālāju un Rumēlijas priedi Krāslavas parkā.

57. Perspektīvas noslēgums Stāmerienes parkā aizaudzis ar baltalkšņu audzi.

kas gada laikā nesatrūd. Lapas vēlams kompostēt un vēlāk izkaisīt ap vājāk augošiem kokiem. Zarus un lapas parkā nav ieteicams turpat uz vietas sadedzināt, sevišķi zem skuju kokiem. Tā uzkopjot «Timuku» dendrārija teritoriju, Stelpes skolas audzēkņi reizē ar savāktu zaru kaudzēm nodedzināja arī vērtīgus Frāzera baltēgles eksemplārus.

Parkos nav vēlams ķert un šaut dzīvniekus, izpostīt skudru pūžņus un ligzdas tiem putniem, kuriem liela nozīme parka aizsardzībā pret kaitēkļiem.

AINAVU ATJAUNOŠANAS IPATNĪBAS VĒRTĪGĀKAJOS LATVIJAS PSR PARKOS

Latvijas PSR parkos ar ainavu parku elementiem ir katrā savas atjaunošanas īpatnības. Tālāk sniedzam atsevišķus piemērus, kurus varētu izmantot šo parku atjaunošanas darbā un šeit nemiņētu, bet līdzīgu parku rekonstrukcijā. Sikākas ziņas par šo parku atrašanās vietu apkopotas 1. pielikumā.

Alūksne. Parkā nepieciešams atjaunot veco ceļu tīklu, īpaši gar ezermalu, nosakot skatu punktu racionālāko izvietojumu. Vienlaidīgi nepieciešams attīrīt perspektīvas un diķu sistēmas. Parka zemāko daļu, kurā novērojama pārpurvošanās, vēlams meliorēt. Parka interesantākā un vislabāk pārdomātā perspektīva — no pils uz ezeru — ar laiku būtu jāatjauno. Pašlaik uz šīs perspektīvas

izvietots stadions, bet tā ir Alūksnes parka kompozīcijas atjaunošanas atslēga, vadmotīvs, kam pakļauti pārējie parka uzbūves elementi.

Ārciems. Šis objekts varētu kļūt par interesantu ainavu parku. Šai nolūkā ainava, protams, jāorganizē un jānoskaidro gan pirmatnējā stadijā veidotie komponenti, gan pašlaik nepieciešamais to izvietojums. Parkā saglabājušās galvenās kokaugu dekoratīvās grupas, bet pilnīgi izzudis ceļu tīkls. Atjaunošanas projektu sastādot, nepieciešams ļoti rūpīgi analizēt esošo stādījumu izmantošanas iespējas.

Asare. Parkā atjaunojams kompozīcijas centrs (pils). Pārtraucama saimnieciska rakstura ēku būve uz perspektīvām. Pēdējās jāatjauno, papildinot kulises un noslēdzošos elementus ar dekoratīviem kokiem.

Arkādijas parks Rīgā. Nepieciešams atjaunot skatu punktus, kas izvietoti terases augšdaļā, un atvērt perspektīvas, izcērtot atvases un nevajadzīgus kokus Daugavas virzienā.

Augstkalne. Parkā nepieciešams veikt tā austrumdaļas ainavas organizāciju, nosakot lietderīgās vietās skatu punktus un perspektīvu virzienus. Svarīgākajās perspektīvās nepieciešams papildināt noslēdzošās grupas, kulises un iztīrīt perspektīvu virzienus no nevajadzīgiem kokiem.

58. Alūksnes parkā lieliskas ir plašās panorāmas tipa perspektīvas uz Alūksnes ezera ličiem.

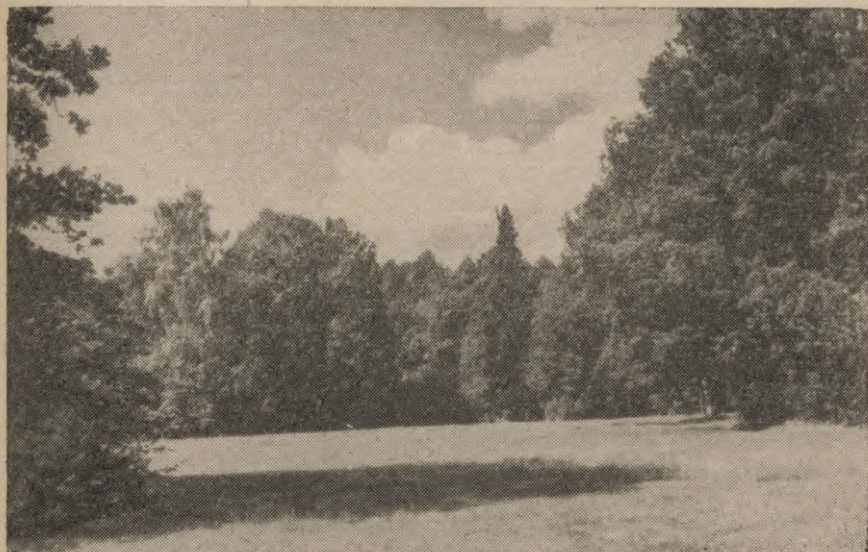
uno-
ele-

irku.
pir-
is to
ivās
istā-
oša-

rau-
ējās
ora-

kas
ases

ina-
per-
pīl-
enus

59. *Parka ainava Ārciemā.*

60. *Skats Augstkalnes parkā.*

snes

Bebrene. Parkam ļoti interesanta kompozīcija. Nepieciešams atjaunot celiņa loku visapkārt parkam tā iekšpusē. No celiņa paveras vairākas perspektīvas parka iekšienē. Vēlams arī likvidēt celiņu, kas šķērso parku. Izzudušie perspektīvu elementi — grupas, to detaļas, kulises utt. atjaunojami saskaņā ar sākotnējo ieceri. Zālāju laukumus un perspektīvas jāattīra gan no nezāļu kokaugiem, gan pēdējā laika taisnlīnijas stādījumiem, kas izjauc parka kopīgo kompozīciju. Vēlams atjaunot arī vēja aizsargstādījumus, kas pasargātu skuju kokus no vējgāzēm.

Biksti. Sevišķi interesanta parka austrumdaļa, kas balstās uz tālām perspektīvām. Šajā parka daļā daudz gaismas un plašuma, kas jāņem vērā, veicot atjaunošanu. Tāpat vēlama nosusināšana, kas uzlabotu plašo zālāju augšanas apstākļus, un nevajadzīgu atvasu un paaugas izciršana.

Bīriņi. Gan mežaparkā, gan pils parterā nepieciešams atšifrēt skatu punktu atrašanās vietas un attīrīt perspektīvas, īpaši galveno — no pils pāri pļavai uz mežaparku.

Braslava. Nepieciešams atjaunot kompozīcijas centru sagraudās pils vietā. Tas varētu būt klubs, skola vai kāda cita liela, pils tipa sabiedriska celtnē. Līdz ar to būtu nozīme atjaunot perspektīvas, ar kurām šis parks bagāts. Sevišķi interesantas perspektīvas, kurās

61. Atklāta plaša ainava Bikstu parkā agrā rīta stundā.

izn
tīv.
lek
ver
fon
bal
diju
tier
cie:
uz
nie
nef
par
aug
pre
ska
zen
šar

62. Baltegļu grupas Braslavas parkā.

izmantotas baltegles. Gan sugu skaita ziņā (7 sugas un 1 dekoratīvā forma), gan arī eksemplāru skaita ziņā šī parka baltegļu kolekcija ir bagāta. Sākotnējais ceļu tīkls parkā pilnīgi izzudis, galvenie skatu punkti un no tiem virzītās perspektīvas ar kulisēm un foniem aizauguši. Atjaunojot tos, parks kļūtu par interesantu darbaļaužu atpūtas vietu.

Burtnieki. Nepieciešams atjaunot aiz dīķiem izcirsto ozolu stādījumus. Ozoli pēc sākotnējās ieceres veidojuši fonu parka skatiem, kas atklājušies uz zemāko terasi. Mežaparka teritoriju nepieciešams meliorēt, iztīrīt mazvērtīgos kokaugus, atvērt perspektīvas uz ezeru.

Cesvaine. Nepieciešams atjaunot veco ceļu tīklu un no celiņiem vērojamo ainavu romantisko raksturu. Vairumā gadījumu nepieciešama pārāk saaugušā pameža un paaugas retināšana un parka tīrīšana, cenšoties saglabāt parkā iestādīto reto eksotu sugu augus, kas veido kulises un perspektīvas noslēdzošos elementus.

Cīrava. Perspektīvas no pils uz ziemeļiem pāri dīķim aizklāj pretējā krastā saaugušie alkšņi. Nepieciešams izcirst alkšņus, noskaidrot un atjaunot perspektīvas noslēdzošos elementus. Parķa zemākajā daļā, kas atrodas otrpus šosejas iepretī pilij, nepieciešams atjaunot skatu punktu riņķveida sistēmu, no kuras paveras

īsas perspektīvas parka iekšienē uz diķi ar salu. Šai daļā vēlams vietām veikt nosusināšanu un no saulainajām pļaviņām izņemt aplami iestādītos kokus, kas veido nevajadzīgas alejas gar celiņu malām.

Durbe. Nepieciešams atjaunot zālāju platības pašreizējo volejbola laukumu vietā un uzcelt lapeni blakus tiltam pār gravu. No pils paveras trīs skaistas perspektīvas uz tuvākajiem reljefa pauguriem, kas atrodas virpus upītei un klāti ar skuju koku mežiem. Pēdējā laikā šos paugurus arvien vairāk apbūvē ar individuālajām dzīvojamām ēkām. Tāpēc šīs ļoti interesantās perspektīvas pamazām zaudē savu raksturu. Virkne skatu punktu, no kuriem paveras perspektīvas uz Tukuma pilsētu un kas bijuši izvietoti uz augšējās terases izvirzījumiem, tagad aizauguši ar sakņu atvasām un nezāļu kokaugu sējeņiem.

Dzērve. Nepieciešams atjaunot un papildināt vēja aizsargstādījumus, sevišķi gar parka dienvidrietumu malu. Parkā atjaunojami diķi, jāattīra to krasti. Konstruējot perspektīvu no pils parka garenvirzienā, nepieciešams nojaukt malkas šķūni, kas aizsedz skatu uz balteglu grupu, jāatjauno kulises, kuru vietā palikuši tikai celmi. Perspektīvām no alejas vajadzīga tikai iztīrīšana. Nav vēlams stādīt nepamatotas alejas un koku rindas šķērsām parka per-

63. Skats uz aizaugušu diķi Ciravas parkā.

64. Aizaugusi perspektīva Gulbenes parkā ar Sibīrijas balteglu grupu noslēgumā.

spektīvām un brīvajos laukumos, — tās izmaina un iznīcina parka sākotnējo kompozīciju. Parkā ir vairāku vērtīgu skuju koku sugas, zem šiem kokiem vēlams iestādīt pamežu no krūmu sugām, kas nedzen atvasas. No vienkrāsainās baltegles un Sītkas egles māteskokiem attālināms ceļu tīkls, lai nepieļautu augsnes noblīvēšanu ap šiem vērtīgajiem kokiem.

Edole. Nepieciešams atjaunot diķus, kas pašlaik vai nu aizauguši, vai pilnīgi aizsegti ar nevajadzīgiem kokiem. Parks pilnīgi rekonstruējams pēc jauna projekta, jo stipri pāraudzis un pašlaik bez krasas uzlabošanas grūti sakopjams.

Eriņi. Nepieciešams atjaunot diķi, kam parka sākotnējā kompozīcijā bijusi svarīga loma. Diķa pretējā krastā, rēķinot no ēkas, papildināms fons un dekoratīvas grupas abos tā krastos. Perspektīvā, kas paveras no verandas uz Rūjienas baznīcu, iznīcinātas kullises un izzudušas krūmu grupas, ar kurām kādreiz bijušas papildinātas koku kullises. Šie stādījumi atjaunojami.

Gulbene (Vecgulbene). Parka platība sākotnēji bijusi ap 500 ha. Tā teritorijā saglabājušies vairs tikai trīs atsevišķi parka ainavu rajoni — Marijas diķi jeb Emze (no vācu «Em-see», jo diķim ir rakstīta burta *M* forma) un Spārītes jeb Svētie diķi. Pirmais ainavu rajons ir dzelzceļa stacijas tuvumā, otrs uz austrumiem no vidusskolas, bet trešais — pils apkārtnē. Parka teritorijās šais rajonos stipri pārpurvotas un atjaunojot noteikti meliorējamas.

Perspektīvas pāri dīkiem aizaugušas un attīrāmas; pēdējā kara laikā izcirsts daudz vērtīgu koku, galvenokārt baltegles. Šie koki, gan pa vienam, gan dažāda lieluma grupās, bijuši perspektīvas noslēdzošie elementi. Tāpēc vēlama to atjaunošana.

Gaujiena. Parkā vēlams atvērt perspektīvas uz Gauju, pili un dīki, papildināt koku grupas un meliorēt parka zemāko daļu.

Iecava. Vēlams atjaunot kompozīcijas centru sagraudās pils vietā. Pēc tam varēs organizēt teritorijas ainavu, izstrādājot skatu punktu izvietojuma sistēmu parka paaugstinātajā daļā; orientējot perspektīvas upes virzienā. Parkā vēlams atjaunot un nostiprināt ceļu tīklu, atgaismot vairākus vērtīgus kokus un sistemātiski retiņāt pārāk biezo paaugu.

Jamaīki. Galvenā visinteresantākā perspektīva parkā pavērsies uz dīki, kurš pašlaik pilnīgi aizaudzis. Kulises perspektīvai veidojušas dīka pussalas, bet perspektīvu noslēdzošais elements — koku grupa — izvietots uz salas dīķi. Nepieciešams novākt malkas šķūni, kas uzcelts tieši uz perspektīvas ass, un iztīrīt dīķi, kura dūņas varēs izmantot kā vērtīgu mēslošanas līdzekli.

Jaunauce. Vēlams izzudušo koku un krūmu vietā iestādīt jaunus, attīrīt un atjaunot parka skatus, ievērojot sākotnējā projekta pamatideju — romantisma garu. Lai to sekmīgāk veiktu, izmantojams atbilstošs kokaugu asortiments.

65. Alūksnes parkā uz perspektīvas ezera virzienā neizdevīgi izvietots futbola laukums.

66. Diži Kazdangā ir labi kopti un lieliski papildina parka ainavu.

Jaungulbene. Nepieciešams iztīrīt dižus. Atjaunojamas interesantās perspektīvas, īpaši centrālā, kas paveras no pils aizmugures pāri dižiem. Uz šīs perspektīvas likvidējams stadions un atjaunojami visi uzbūves pamatelementi.

Kazdanga. Atjaunojama vesela sistēma interesantu perspektīvu, kuras pašlaik vai nu maz izmantojamas, vai pat tā aizaugušas, kas tās var konstatēt tikai rūpīgi analizējot skatu punktu fiksējošo elementu izvietojumu (Kazdangā tie parasti ir no granīta izcirsti masīvi soli) un perspektīvu noslēdzošo kokaugu, ēku un ūdeņu izvietojumu dabā. Lai atjaunotu perspektīvas, jāattīra to teritorijas no liekiem kokiem, kas saauguši gan gravu nogāzēs, gan dižu un ezeru krastos, jāattīra skatu punktu laukumīņi un papildinot, attīrot vai no jauna stādot katrai perspektīvai jādod loģisks noslēgums. Nepieciešams zemes uzbērumu un ūdens uzkrājēju remonts. Parka izskats daudz iegūtu, ja atjaunotu dižus pils tuvumā. Vērtīgo eksotu sugu māteskokus, bet tādu Kazdangā ir sevišķi daudz, vēlams pakāpeniski atbrīvot (atgaismot) no mazvērtīgām nomācošām vietējām sugām. Atsevišķus eksemplārus vēlams rūpīgi kopt kā vērtīgus māteskokus to tālākai ievairošanai. Parkā vēlams turpināt tradīciju, kas sāka jau pašreizējā parka iekārtošanas resp. rekonstrukcijas laikā, šā gadsimta sākumā — vietām parka ainavu

veidot no vienas ģints pārstāvju kompleksām grupām, tādējādi radot savdabīgas atsevišķu ģinšu kolekcijas. Pašlaik Kazdangā saglabājušās kļavu, mežrožu, kazāboliņa un balteglu kolekcijas, kuras varētu papildināt un veidot pilnīgi jaunu ģinšu kompleksus, ievērojot gan ģinšu, gan atsevišķu sugu specifiskās augšanas prasības.

Krāslava. Nepieciešams no parka augšējās terases atvērt perspektīvas uz Daugavu un parka kompozīcijām apakšējā terasē. Vienlaicīgi atjaunojami stādījumi, īpaši apakšējā terasē blakus kāpnēm. Likvidējamās pirms dažiem gadiem iestādītās liepu alejas, kas šķērso zālienu parka ainavās un izjauc vairākas interesantas perspektīvas parka apakšējā terasē.

Kroņvirca. Ļoti interesanta ūdens ierīču sistēma, kas sastāv no dažādos līmeņos izvietotu diķu kaskādes, grāvja (kanāla), kas pildīts ar ūdeni un apjož parku un ūdens kaskādes. Tā kā sagrauis ar upīti savienotā augšējā diķa aizsprosts, tad sistēma vairs nepapildinās ar ūdeni, grāvji un diķi izžuvuši un aizauguši, bet kaskāde vairs nedarbojas. Atjaunojot aizsprostu uz upītes (aptuveni 10 m garumā), varētu atjaunot visu ūdens sistēmu — šī parka galveno vērtību. Vienlaicīgi nepieciešams atjaunot kompozīciju centrus, atsevišķas perspektīvas, iztīrīt diķus un izcirst galvenokārt ar baltalkšņiem aizaugušo diķu krastus.

Kurmene. Parkā vispirms nepieciešams atjaunot kompozīcijas centru — centrālo ēku — iekārtojot tajā kādu sabiedrisku iestādi. Pēc tam atjaunojamās perspektīvas, kas atklājas no šīs ēkas (uz diķi un lapeni, uz Kanādas egļu grupu utt.).

Lieleleja. Perspektīva uz rietumiem no pils diķa krastā aizaugusi ar alkšņiem, līdz ar to aizklāts skats uz diķi un perspektīvu noslēdzošo elementu — priedi diķa pretējā krastā. Perspektīvu uz austrumiem aizklāj kļavas un citu vietējo sugu pašizsēja. Perspektīvu uz dienvidiem, uz lielo iebraucamo aleju aizklāj izpletušies ceriņu puduri, kas sen jau zaudējuši pirmatnējās kontūras. Šai parkā nepieciešams iztīrīt perspektīvas, likvidēt pašizsēju un sakņu atvasas parka dienvidrietumu daļā, bet vēlāk — arī pārējā parka teritorijā.

Lūznava (Maltas zooveterinārais tehnikums). Mežaparka teritorijā nepieciešama pameža un paaugas tīrīšana līdz normālam biežumam. Lai atjaunotu parka ainaviskumu, nepieciešams likvidēt dzīvžogu alejas gar ļoti daudzu celiņu malām. Šī iecere labi domāta, un dzīvžogi stādīti no vītollapu spirejas — vispietiecīgākā un turpat parka teritorijā plaši pieejamā materiāla. Taču šo dzīvžogu ir pārāk daudz un parka teritorijas daļa ar tiem nepamatoti sadalīta koridoros un skatītājam neredzamos laukumos. Līdz ar to zudusi visa parka ainava. Parkā vēlams iztīrīt diķus un to krastus, atklājot un nostiprinot perspektīvas, kas ar tiem saistās.

Mazsalaca. Nepieciešams iztīrīt un atjaunot stādījumus parka daļā, kas piekļaujas upei. Parka ainava daudz iegūtu, ja restau-

67. Pa centrālās perspektīvas asi Mežamuižas parkā iekārtota telefona līnija.

rētu perspektīvu uz mežaparka dienvidaustrumdaļu no augšējās terases pie pils, vispusīgi analizējot labāko skatu punkta novietojumu. Parka daļā, kas atrodas vienā līmenī ar vidusskolas ēku, izveidojams ceļu tīkls un apkopjamas koku grupas.

Mežamuiža. Parkā nepieciešama gandrīz pilnīga kulisu un perspektīvas noslēdzošo elementu atjaunošana. Sevišķi oriģinālas ir perspektīvas, kas paveras no gravas nogāzes uz upes ieleju. Perspektīvu skatu punkti ir saglabājušies. Upes pretējā krastā nepieciešams iztīrīt un izretināt meža masīvu.

Mežotne. Parks ir interesants sarežģīta kompozicionāla risinājuma piemērs nelielā teritorijā. Parka kompozīciju būtu iespējams saglabāt, atjaunojot fiksētos skatu punktus, iztīrot galvenās perspektīvas no mazvērtīgām sugām, bet atsevišķas grupas papildinot ar kokiem, stādot tos izzudušo koku vietā. Parkā atjaunojams arī ceļu tīkls, kas saistītu visus skatu punktus vienotā sistēmā. Divus dīkus parkā samērā viegli atjaunot, uzceļot sabrukšu aizsprostu vietā jaunus. Dīkus pirms appludināšanas vēlams iztīrīt. Tomēr parka ainavas papildināšana jāveic uzmanīgi, neizjaucot sākotnējās ieceres galvenos vadmotīvus, par kuriem vairākkārt runāts iepriekšējās nodaļās.

Nogale. Vēlams atjaunot skatu punktu sistēmu ap ezeru, iztīrīt perspektīvas, sameklēt perspektīvu noslēdzošos elementus un attīrīt tos no nevajadzīgiem kokiem un krūmiem. Parka priekšējā

daļā vēlams iztīrīt un sakopt dīķus, kas ir svarīga perspektīvu sastāvdaļa.

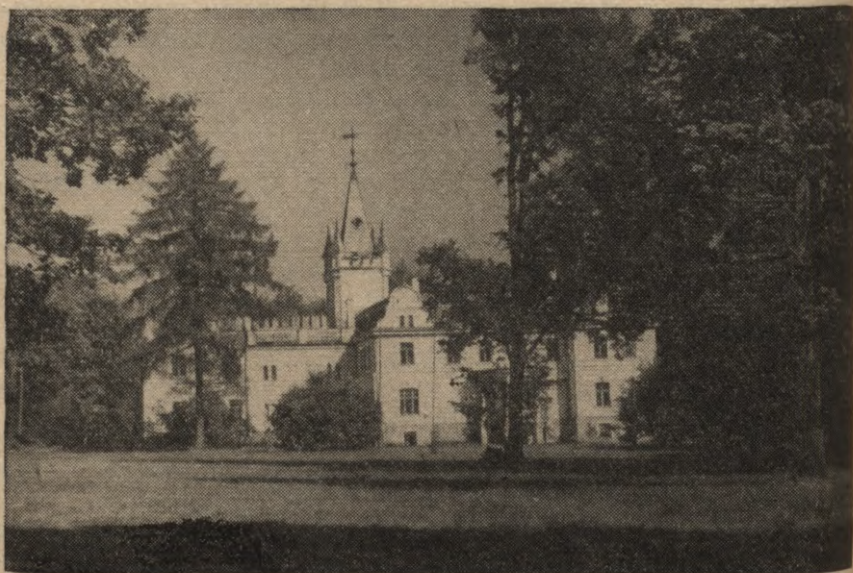
Preiļi. Galveno interesi izraisa sarežģītā ūdensbaseinu sistēma. Dīķi tagad ļoti aizlaisti, iztīrāmi, visa sistēma atjaunojama.

Raiskums. Izcērtot nevajadzīgos krūmus un kokus, nepieciešams atvērt perspektīvas no pils uz ezeru. Parka austrumdaļā lietderīgi atjaunot un papildināt soliterus un kulises, vienlaicīgi organizējot perspektīvas uz ezeru.

Ruba. Parkā nepieciešams atjaunot kāpnes, zemākā partera veidojumus, strūklaku un kulises, kas izcirstas perspektīvā mežaparka virzienā. Vēlams veikt nosusināšanas darbus, bet mežaparku lietderīgi iztīrīt no nevajadzīgiem pašizsējas kokiem un krūmiem.

Rudbārži. Atjaunojot zemes uzbēruma aizsprostus un ūdens uzkrājējus dīķus, radīsies iespēja izveidot veselu sistēmu interesantu dīķu, kās dažādos līmeņos atrastos dziļā gravā un ievērojami bagātinātu parka ainavu. Parka teritorijā veicami arī lieli nevēlamo kokaugu tīrīšanas un ceļu tīkla atjaunošanas darbi.

Rūmene. Parkā veicami aizaugušu perspektīvu, īpaši to noslēdzošo elementu attīrīšanas un papildināšanas darbi. Sevišķi rūpīgi atgaismojamas vērtīgu eksotu sugas. Jāiztīra dīķi, jāsakopj saliņa un tiltiņš uz to, jāattīra perspektīvas no pils terases

68. Stāmerienes pils — parka kompozīcijas centrs.

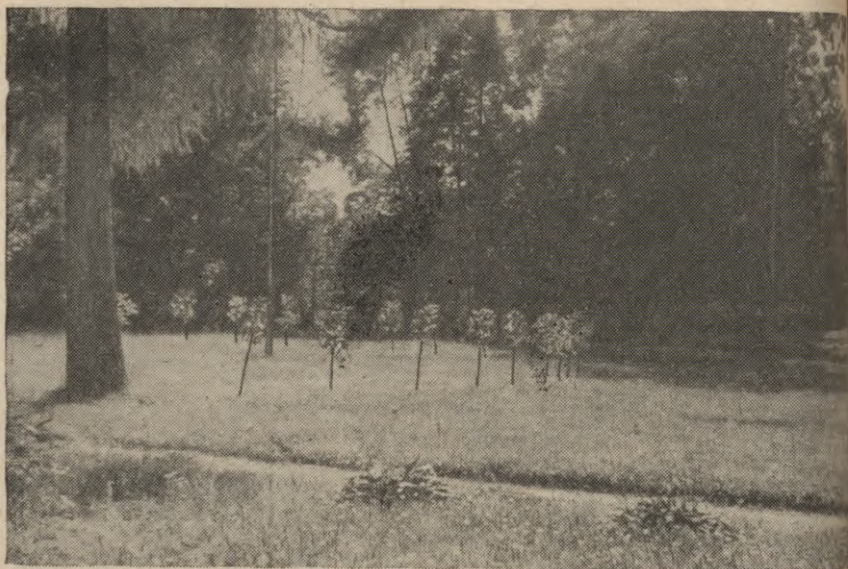

69. Vienu no galvenajām perspektīvām Stāmerienes parkā no pils uz dienvidos esošo ezeru aizsedz vecs augļu dārzs.

pāri dīķiem. Restaurējot parku līdz galam, vēlams tā ainavisko daļu paplašināt citādi neizmantojamā gravā.

Stāmeriene. Viens no vērtīgākajiem ainavu parkiem, kurā sevišķa vērtība ir perspektīvām uz ezeriem. Perspektīvu saglabāšana un atjaunošana ir galvenie uzdevumi. Uz vienas no perspektīvām agrāk ikgadus sēja lauksaimniecības kultūras, uz otras bija ierīkots grants karjers, uz trešās — augļu dārzs. Pašlaik gan grants karjers un aramzeme likvidēti, bet perspektīvas garenvirzienā iekārtots ceļš uz ezeru. Gan šo ceļu, gan arī sakaru līnijas, sporta laukumus, dejasgrīdu un mazvērtīgos kokus (alkšņus, kārklus, īpaši ezeru krastos) būtu vēlams uz perspektīvu trasēm likvidēt. Ieteicams izprojektēt jaunu mērķtiecīgu ceļu tīklu, kas reizē saistītu parka teritorijā izvietojamos skatu punktus. Vienlaicīgi noliedzama patvaļīga daudzu ceļu iebraukšana parkā. Līdz optimālai biežībai izretināma parka paauga un pamežs. Gar kulisēm un grupām (it īpaši skuju koku) izveidojamas aizsargjoslas no krūmiem, kas nedod sakņu atvasas. Attīrītājās perspektīvās pēc planēšanas darbiem vēlams atjaunot zālienu, kuru, protams, nepieciešams saimnieciski izmantot.

Upesmuiža. Nepieciešams atjaunot parka kompozīcijas centru (pili). Pēc tam svarīgi organizēt teritorijas ainavu kompleksi, atjaunojot perspektīvas uz Sakas upes pretējo krastu. Noteikti

70. Stāmerienes parkā skaistu zālāju nevajadzīgi šķērso celiņš un nesen stādīti liepiņu rindas.

71. Eiropas lapegļu grupa Auces parkā.

sa
at

cie
sa
kr
pa
siv
ar
tir

ša
at
žā
pa
sk
m

pa
ip
vi
at
je

iz
re
na

ai
El
B
til

at
g
lo

li
E

ka
ra

p

saglabājamās perspektīvas, kurām noslēdzošie elementi šķietami attālināti vai pietuvoti.

Varakļāni. Parks veidots raksturīgā romantiskā stilā. Nepieciešams atklāt perspektīvas uz romantiskajiem elementiem un saistīt šos elementus ar ceļu tīklu. Svarīgi atjaunot arī ūdenskrātuvju sistēmu un cietokšņa grāvi ap parku, organizēt lietderīgi parka ainavu. Atsevišķi parka nogabali prasa nosusināšanu. Masīvus un perspektīvas (īpaši gar ūdeņiem), kas stipri aizaugušas ar alkšņiem, kļavām un citām kokaugu sugām, nepieciešams attīrīt.

Vecauce (Auce) — LLA mācību saimniecības parks. Nepieciešams iztīrīt dīkus; virzienā uz ezeru un mežaparku perspektīvas atjaunojamās ļoti vienkārši. Pils parterā nav vēlams veidot dažādu koku biezokņus, nemotivējot rīcību ar to nepieciešamību; parterā ļoti skaisti arī plaši zālieni. Kokaugu kolekcijas kā uzskates līdzekli studentu apmācībai varētu izvietot neuzkritošāk, mazāk atbildīgās vietās.

Protams, šajos piemēros tikai mēģināts parādīt atsevišķu parku restaurācijas specifiku, galvenās katra parka atjaunošanas īpatnības, kuras ievērojot iegūtu vislabāko ainavisko efektu ar vismazākajiem spēku patēriņiem. Katrā parkā vēlams veikt pilnu atjaunošanas un regulārās kopšanas kompleksu, kas attiecas uz jebkuru parku un aprakstīts nākamajā nodaļā.

Nobeidzot gan regulāro, gan arī ainavu parku atjaunošanas iztīrījumu, nepieciešams atzīmēt parku uzbūvē un kopšanā pašreiz galvenos un visbiežāk sastopamos trūkumus, kuru novēršanai vēltāma vislielākā uzmanība:

1) Atklāti laukumi (perspektīvas, laukumi, zālieni) pilnīgi aizauguši ar kokaugu pašizsēju un sakņu atvasām, piemēram, Elejas, Remtes, Kocēnu, Ezeres parkos un Aizviķu, Bīriņu, Rubas, Burtnieku, Vaiņodes mežaparkos. Braslavas parkā šis process ir tikko sācies.

2) Centrālās perspektīvas uz dīkiem un ezeriem pilnīgi aizaugušas ar baltalkšņiem, kārkliem un citām vietējo kokaugu sugām Kazdangā, Bīriņos, Elejā, Strutelē, Ligutos, Burtniekos, Dikļos, Alūksnē u. c.

3) Ļoti aizlaisti vai pilnīgi izzuduši dīki parkos, kur tiem liela loma kopīgajā kompozīcijā, piemēram, Mežotnē, Jamaiķos, Ēdolē, Kocēnos, Jaungulbenē u. c.

4) Iznīcināti un nocirsti atsevišķi koki — soliteri vai grupas, kam bijusi svarīga nozīme parka kopīgajā kompozīcijā, piemēram, Ēdolē, Puikulē, Gaujienā, Rencēnos.

5) Daļēji vai pat pilnīgi iznīcinātas kulises Eriņu un Rubas parkā.

6) Daļēji izcirsts fons Eriņu, Burtnieku parkā u. c.

7) Parka zemākajās vietās notiek intensīvs pārpurvošanās process, piemēram, Gulbenē, Gaujienā, Vecsātos, Alūksnē, Līgut, Ropažos u. c.

8) Atklātos laukumos, perspektīvās, gar diķu un ezeru malu stādītas liepu, bērzu un citu koku alejas, kas pilnīgi aizsedz ainavu — Cīravā, Kapsēdē, Zvārtavā, Krāslavā u. c.

9) Vairākos parkos telefona un elektrisko līniju stabi kļuvuši par atklāto laukumu un perspektīvu pastāvīgu pavadoņi, kas parku ainavas sabojā līdz nepazīšanai (Mežotnē, Elejā, Eriņos, Rubā u. c.).

10) Parku parteru un parādes daļas nereti vien izmanto saimnieciskām vai citām vajadzībām. Tā Rubas parkā partera pazeminātajā daļā ir bijušās meteostacijas atliekas (dažāda augstuma stabi), Cesvainē bija neizskatīgs ģeogrāfijas laukums. Rundāles parkā, kas ir unikāls XVIII gs. pirmās puses dārzu un parku mākslas piemineklis, centrālajā daļā parādes alejā iekārtota šķēršļu josla.

ATSEVIŠĶU PARKU KOMPOZĪCIJU ATJAUNOŠANAS PIEMĒRI

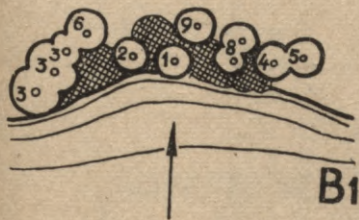
Perspektīvas atjaunošana **Kazdangā** no pils caur kulisu sistēmu, pāri diķiem uz dekoratīvu grupu kā noslēdzošu elementu diķa pretējā krastā (72. attēls). Pašlaik perspektīva aizaugusi

72. Perspektīvas atjaunošanas piemērs Kazdangas parkā. Kokaugu apzīmējumi:

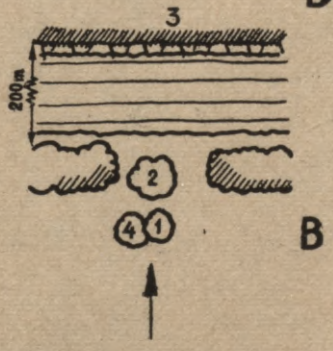
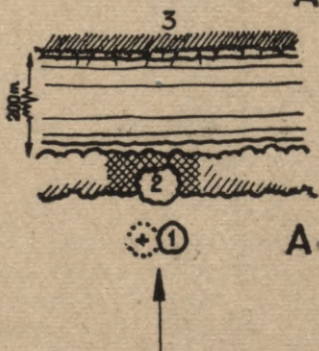
1 — parastā goba, 2 — parastais ozols, 3 — parastais osis, 4 — 'Nokarenais' parastais osis, 5 — 'Pīramidālais' parastais ozols, 6 — parastā kļava, 7 — 'Sudrabotais' baltais vītols, 8 — 'Reitenbaha' parastā kļava, 9 — Ziemeļu sarkanais ozols, 10 — Eiropas baltāgle, A — izcērtamie koki un krūmi.

ar parastās gobas, parastā oša un daļēji parastās kļavas dažāda vecuma pašizsēju un parastās ievas sakņu atvasām. Perspektīvu noslēdzošo koku grupu aizsedz diķa krastā saaugušie baltalkšņi, bet gobu pašizsēja, kas izaugusi aiz grupas, pilnīgi aizsedz fonu

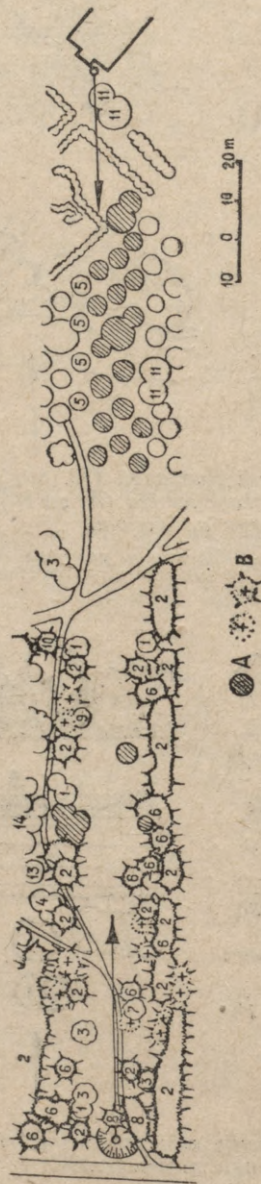
73. Perspektīvu noslēdzošie elementi Kazdangā (72. attēls), pirms (A) un pēc atjaunošanas (B) — raugoties no skatu punkta (A₁ un B₁) un plānā (A₂ un B₂). Kokaugu apzīmējumi:

1 — 'Sudrabotais' baltais vītols, 2 — 'Nokarenais' parastais osis, 6 — parastā goba, 7 — baltalksnis, 8 — 'Piramidālais' parastais ozols; izcērtamie koki — kā 72. att.

74. Perspektīvu noslēdzošā elementa atjaunošanas piemērs Struteles parkā. Kokaugu apzīmējumi:

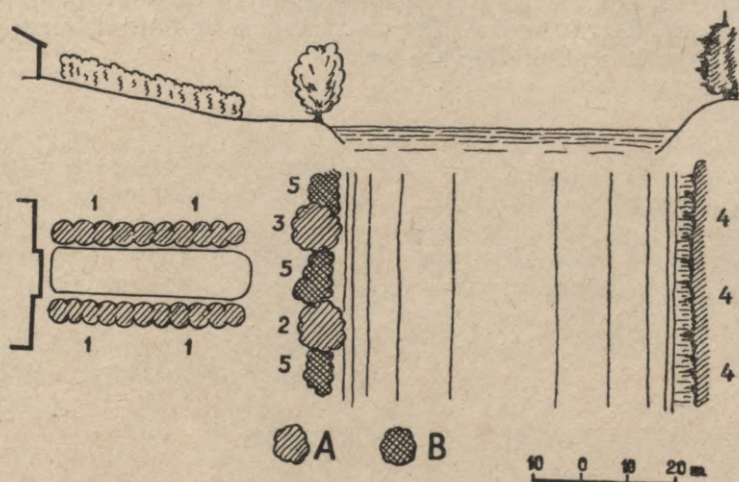
1 — 'Piramidālais' parastais ozols, 2 — baltā apse, 3 — parastā priede, 4 — 'Nokarenais' parastais osis vai goba, 5 — izcērtamie koki un krūmi — kā 72. att.; A — pirms, B — pēc atjaunošanas.

75. Divpusīgas perspektīvas atjaunošanas piemērs Kazdangas parkā. Kokaugu uzziņējumi:
 1 — āra bērzs, 2 — parastā egļe, 3 — parastā liepa, 4 — parastā ozols, 5 — mājas ābele, 6 — duglāziņa, 7 — 'Sar-
 kailapu' kairu kļava, 8 — baizāma baltegle, 9 — apallapu vitkabele, 10 — melnā priede, 11 — 'piramidālais' paras-
 tais ozols, 12 — parastie cerīpi, 13 — 'Sudrabotais' baltais vītols, 14 — melnalksnis; A — nozagējamie koki, B — koki,
 kas, perspektīvu atjaunojot, testādāmi.

(šīnī gadījumā debesis), uz kura vajadzētu lieliski iezīmēties koku silueteim. Grupa sastāv no parastā nokarenā oša, sudrabvītola un diviem piramidālajiem ozoliem. 73. attēlā shematiski parādīta minētā kompozīcija pirms un pēc atjaunošanas. Koki, kurus paredzēts nozāgēt, shēmā iesvītoti.

No pils vērojamās perspektīvas noslēdzošā elementa atjaunošana **Struteles parkā** (74. attēls). Pašlaik šeit saglabāties piramidālais ozols un blakus tam egle. Šī grupa izvietota uz vienlaidus

76. Perspektīvas atjaunošanas shēma Vecapguldes parkā. Apzīmējumi:

1 — parastā liepa, 2 — baltā apse, 3 — 'Sudrabotais' baltais vītols, 4 — parastā priežu, 5 — baltalksnis; A — atstājami kokaugi, B — izcērtami koki.

lapu koku masīva ekrāna, kura priekšplānā aiz ozola iestādīta baltā apse, uz kuras fona zīmējas visa šī grupa. Aiz lapu koku masīva atrodas ezers, kura platums perspektīvas ass virzienā ir aptuveni 200 m. Ezera pretējā krastā atrodas priežu mežs. Celma vietā netālu no grupas, iesakām stādīt nokareno osi vai gobu, kuri ar vainaga formu akcentētu piramidālā ozola vertikālās līnijas, bet ar krāsu izceltos uz baltās apses fona. Perspektīva ievērojami iegūtu, ja lapu koku masīvā izveidotu pārrāvumu un visa grupa (piramidālais ozols, nokarenais osis vai goba uz baltās apses fona) zīmētos uz ezera un tālā priežu masīva fona.

Divpusīgas perspektīvas atjaunošana **Kazdangas parkā** (75. attēls). Vienā virzienā redzama pils gala siena $\frac{3}{4}$ rakursā ar piramidālo ozolu grupu. Pretējā virzienā (no pils) caur trim pāriem kulisu redzama duglāziju un balzāma balteglu grupa. Perspektīvu aizklāj augstu saaugušie augļu koki, kas iestādīti vēlākā laikā pēc parka nobeigšanas. Novācamie kokaugi shēmā iesvītoti.

Šo lielo koku vietā varētu stādīt ogu krūmus (upenes, jāņogas, ērkšķogas utt.) vai nelielus kokus (ķiršus, plūmes u. c.), kuri neaizklātu šo interesanti iecerēto perspektīvu. Tāpat nepieciešams novākt dažus melnalkšņus. Noslēdzošā grupa papildināma ar eglēm, duglāzijām un balteglēm, kuras daļēji izcirstas. Skuju koku stādāmvietas varētu atšifrēt pēc izcirsto koku celmiem.

Perspektīvas atjaunošana **Vecapguldes parkā** uz ezeru un tā pretējo krastu, kas apaudzis ar priežu mežu (76. attēls). Vienlaicīgi nepieciešams atsegt kulises, kas veidotas no sudrabvītola un baltās apses. Ezera tuvākais krasts aizaudzis ar baltalkšņiem, kas aizklājuši kulises un pretējo krastu.

l
k
d
i
g
r
d
k

d
k
2
k
r
d
r
t
s
r
I
g
t
c
P
v
v
t
P

as,
uri
ms
ar
iju

tā
ai-
un
as

DENDROLOĢISKI BAGĀTU PARKU UN DENDROLOĢISKO KOLEKCIJU ATJAUNOŠANA

Vairākos Latvijas PSR parkos savāktas ievērojamas dendroloģiskas kolekcijas, kurās pārstāvēts vairāk nekā 300 introducētu kokaugu sugu. Vērtīgāko parku ainavu uzbūves analīze rāda, ka daudzveidīgas grupas, perspektīvu elementus un citus stādījumus izdodas iegūt tad, ja prasmīgi izmanto dažādas svešzemju sugas. Tāpēc parkos augošie reto un krāšņo koku un krūmu sugu mātesaugi ir vērtīgi ne tikai konkrētā parkā kā ainavas sastāvdaļa, bet arī noder, lai iegūtu pavairošanas materiālu republikas krāšņumaugu kokaudzētāvām.

VĒRTIGU KOKAUGU IZPLATĪBA UN KOPSANA

Lai varētu orientēties plašajā sugu materiālā, 8. tabulā sniedzam datus par Latvijas parkos sastopamo ļoti reto un unikālo kokaugu sugu veselīgiem, ziemcietīgiem, pieaugušiem (vismaz 25 g.) māteskokiem, kuri piemēroti augšanai Latvijas PSR parkos. Šai sarakstā iekļautas tikai kokus saturošās ģintis, pie tam nav atzīmētas sugas, kas aug ZA un P. Stučkas LVU botānisko dārzu kolekcijās un mežaudzēs visā republikā. Dati par sēklu ražošanu šai tabulā apzīmēti ar šādiem simboliem: V — veģetatīvā stāvoklī, ziedēšana nav novērota; Z — zied, bet augļu vai sēklu veidošanās nav novērota; A — augļi (čiekuri) veidojas, bet no iegūtajām sēklām ZA Botāniskajā dārzā nav iegūti dīgsti; D — no iegūtajām sēklām iegūti dzīvotspējīgi dīgsti. Krūmu sugas sarakstā nav ietvertas, jo krūmu ilgmūžība neliela, parkos tie ik pēc 15—40 gadiem atjaunojami, to aklimatizācija norit daudz straujāk (paaudžu maiņa ik pēc 2—10 gadiem) un vecajos parkos vērtīgas krūmu sugas maz saglabājušās.

Latvijas PSR parkos bieži izmantotas arī kokaugu dekoratīvās formas, kokaugi, kas atšķiras no pamatsugām ar izmainītu vainaga formu, lapu krāsu un formu utt. Parkos daudz izmantotas šādas dekoratīvās formas (pēc T. Pūkas datiem): 'Nokarenais' parastais osis, 'Nokarenā' parastā goba, 'Švēdlera' un Reitenbaha

parastā kļava, bet republikas rietumu rajonos — sarkanlapu meža dižskābardis. Unikālo dekoratīvo formu pārstāvji Latvijas PSR parkos apkopoti 9. tabulā.

Parkiem piemēroto, republikā biežāk sastopamo un jau pārbaudīto koku sugu sarakstu sniedzam 10. tabulā. Parkiem piemēroto dekoratīvo formu saraksts atrodams 11. tabulā. Bez tam 12. tabulā apkopoti dati par tām kokaugu sugām, kuras dažādu iemeslu dēļ parku atjaunošanai nebūtu ieteicams izmantot, kaut gan kokaudzētāvās to stādus pavairo.

Pieaugušajiem eksotu ciltskokiem svarīga nozīme šo introdūcēto sugu tālākā aklimatizācijā. Pavairojot tās no vietējām sēklām un audzējot arvien jaunas, vietējās reprodukcijas sugas pārstāvjiem pēc pozitīvas atlases ar katru paaudzi palielinās izturība mūsu apstākļos. Neizturību jaunos klimatiskajos apstākļos veicina kokaugu negatīvā reakcija to augšanai un attīstībai kritiskos periodos. Tādi pie mums var būt, piemēram, pavasara salnas, kad apsalst agri izplaukušu kokaugu dzinumumu un ziedu pumpuri (nereti pat mūsu parastajam ozolam). Arī vēss periods pavasarī, kad sugām, kas negatīvi reaģē uz garo dienu, dzinumumu augšanas sākums ievēlās līdz laikam ar ļoti garu dienu un tāpēc turpinās līdz vēlām rudenim, kad dienas atkal īsas. Arī apsalšana ziemā saistās vai nu ar tādu iepriekš minētu dzinumumu nesagatavotību, nepietiekamu rezerves vielu krājumu ziemošanai (mūsu

77. Eiropas lapeglu grupas Lizuma parkā.

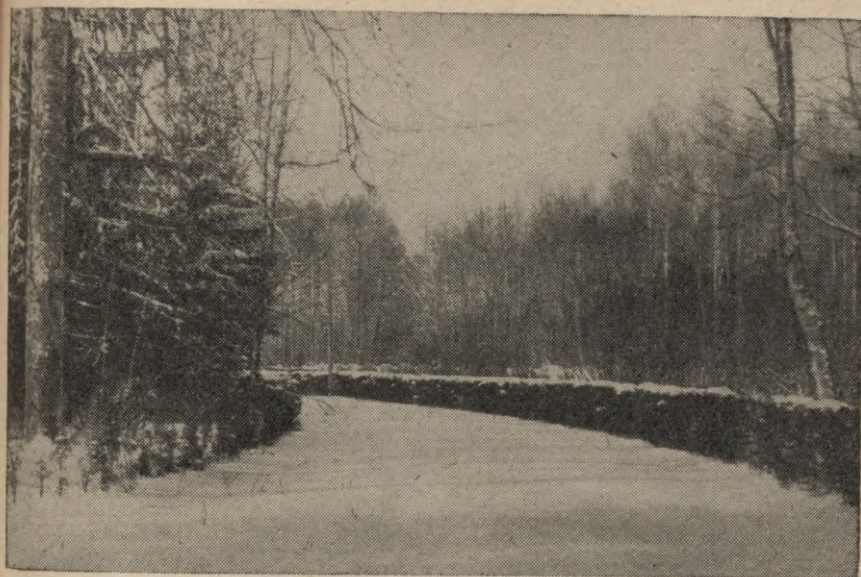
vas
atk
fak
mū
pa
vei

int
dal
lin.
ma

bāj
sve
XI
Aiz
Tal
mū

eks
do

no

78. Hipodroma loka stādījumi Skrīveru dendroparkā ziemā.

vasaras pārāk vēsas, mitras, sausas, mākoņainas), vai biežiem atkušņiem, saules apdegumiem ziemas beigās un daudziem citiem faktoriem. Lūk, negatīva reakcija nākamajās paaudzēs uz šādiem mūsu klimata «untumiem» paliek arvien neizteiktāka. Atlasot no paaudzes paaudzē izturīgākos, krāšņākos eksemplārus, tiek aktīvi veikta kokaugu sugu aklimatizācija.

Kā rāda A. Mauriņa pētījumi, salīdzinot literatūras datus par introducēto kokaugu ziemciētību ap 1800. gadu un pašreizējos datus, tad sugām, kuras pavairo ar sēklām, tā laika gaitā paliecinājies, bet kokaugiem, kurus pavairo veģetatīvi, praktiski nav mainījusies.

Mūsu republikā vairākos parkos interesantās ainavās saglabājušās daudzas eksotu sugas, kuras uzskatāmas par paraugiem svešzemju sugu lietderīgai izmantošanai parkos. No tādiem XIX gs. beigu un XX gs. sākuma ainavu parkiem varam minēt Aizviķu, Rūmenes, Lūznavas (Maltas zooveterinārā tehnikuma), Talsu, Braslavas, Burtnieku, Zvārtavas un, protams, bagātākos mūsu republikā — Kazdangas un Skrīveru dendroloģisko parku.

Šīs kategorijas parkos veicami galvenokārt reto un vērtīgo eksotu sugu saglabāšanas darbi, vienlaikus ievērojot ainavu veidošanas principus.

Pēc pirmā pasaules kara vairākos ainavu parkos veica atjaunošanas un rekonstrukcijas darbus un šajās pirms 30—40 gadiem

stādītajās teritorijās izvietoja daudz eksotu sugu, piemēram, Priekuļu, Bulduru, Cīravas (pils parkā), Višķu, Aizupes, Ķemeru, Smiltenes, Rūjienas, Siguldas (pie bij. Rakstnieku pils), Mazsalacas (daļā, kas atrodas vienā līmenī ar vidusskolas ēku) un citos parkos, galvenokārt pie skolām, tehnikumiem, sanatorijām un atpūtas namiem. Šādos parkos pilnīgi pietiek ar regulāru kopšanu, dažos no tiem tomēr vajadzētu veikt arī rekonstrukciju šajās regulārajās jaunajās parku daļās, kā tas, piemēram, tiek darīts Bulduros, Ķemerās, Smiltē u. c.

Ipašu grupu sastāda parki, kuriem vairs nav izcilas ainaviskas vērtības; parku atjaunojot, to faktiski vajadzētu stādīt no jauna, jo koki ļoti veci, pārauguši, kara laikā bojāti, ainavas aizaugušas utt. Tomēr tādi parki vērtīgi gan ar tajos augošu atsevišķu retu koku vai krūmu sugām, gan ar dažu interesantu ainavu fragmentiem. Sai grupai varētu pieskaitīt Gulbenes parka saglabājušos fragmentus ap Marijas dīķiem (Emze) un Spārīti, Smuku, Ķeveles, Veļu, Snēpeles, Inciema, Aumeisteru un citus parkus. Šādos parkos grūti rēķināties ar sākotnējo ieceri un, parku rekonstruējot, pilnīgi saglabājami tikai vērtīgie ciltskoki, sagādājot tiem piemērotus augšanas apstākļus.

Atsevišķu grupu sastāda bijušie privātie dendrāriji, kokaugu kolekcijas, augu mātesdārzi pie kokskolām, kurus savākuši atsevišķi entuziasti dekoratīvi sakārtotos stādījumos nelielās platībās. Tie nav parki, bet tāpēc to dendroloģiskā vērtība nav mazāka. Atsevišķas kolekcijas iekārtotas jau pirms pirmā imperiālistiskā pasaules kara — Stelpes «Timukos», «Grašos», «Iztekās», Tukuma «Vāgnera dārzā» un «Lauksargos», Ķoņu «Sinepēs», Engures «Bērzos», Šķedē u. c. Virkne šādu kolekciju iekārtota arī XX gs. 30. gados — «Sprīdīšos» (daļa stādījumu veido pat samērā sabiezinātu ainavu parku), Jēkabpilī «Čiekuros», Galeviusu kolekcija Alojā, «Vanadziņos», «Stirnās» u. c. Vērtīgs dendroloģisks materiāls atrodams arī pāraugušās un tagad vairāk vai mazāk likteņa varā pamestās 30. gadu krāšņumaugu āudzētavās — «Jurgūkalnā», Lielaucē, Kalsnavā, Bukultos, Mārcienā u. c. Šais stādījumos veicami visi nepieciešamie darbi, lai saglabātu vērtīgākos māteskokus, izcērtot noēnojošos mazvērtīgo sugu pārstāvjus un citādi uzlabojot izlases augu augšanas apstākļus.

Lielas introducēto kokaugu (tai skaitā krāšņumaugu) kolekcijas savākuši mūsu republikas pazīstamie augļkopji selekcionāri: P. Upišis, V. Vārna, P. Sukatnieks, A. Viksna, V. Bleiers, R. Āboliņš, A. Maizītis, kuru vākumi gan domāti potcelmu selekcijai, jaunu augļkopības kultūru ieviešanai, starpproduktu un pat starpproduktu hibridizācijai. Daudz interesantu krāšņumaugu, īpaši pēckara gados, savākuši dārzkopības entuziasti — tēlnieks prof. K. Zemdega Rīgā, G. Lepsis Laidos pie Kazdangas, V. Sauleskalns pie Kuldīgas, J. Andersons Jūrmalā, J. Sebris

Prie-
meru,
Maz-
u) un
orijām
i kop-
šajās
darīts

navis-
līt no
s aiz-
atse-
inavu
sagla-
oāriti,
citus
i un,
skoki,

caugu
atse-
tībās.
a. At-
ā pa-
kuma
gures
X gs.
sabie-
ekcija
ma-
x lik-
urģu-
idiju-
gākos
is un

olek-
kcio-
eiers,
elek-
tarp-
krāš-
sti —
ngas,
ebriš

79. 'Sarkanās' kļavas eksemplārs «Aučos», kas, ceļu labojot, nocirsts.

Lizumā, Elksnīši Rīgā, Medņi un Mucenieki Vidzemes jūrmalā un daudzi citi. Visas šīs kolekcijas tāpat ir svarīgs pamatfons republikas apstādījumu bagātināšanai ar jaunām, izturīgām un krāšņām kokaugu sugām.

Svarīgi būtu noskaidrot introducēto kokaugu sugu un dekoratīvo formu saglabāšanas, augšanas apstākļu uzlabošanas un aizsardzības, to tālākas izmantošanas un pavairošanas galvenos principus.

Visos parkos, tai skaitā arī dendroloģiski bagātos, vēlams izcirst un izvēkt visus nokaltušos, slimos, nosalušos un novecojušos kokus. Slimie, bojātie un jau nokaltušie koki ir slimību un kaitēkļu bāzes un pārējiem kokiem dara tikai ļaunu. Tomēr šādi koki izcērtami tikai pēc mežsaimniecības pārstāvja zīmogošanas. Ja koki pārstāv retas un republikā maz izplatītas sugas un formas, tad katra tāda koka liktenis rūpīgi jāapsver un jāmēģina šādus retus eksemplārus saglabāt, atjaunot, uzlabot to augšanas apstākļus un pat stimulēt to sēklu ražošanu vismaz līdz tam laikam, kamēr retais eksemplārs būtu potējot, ar spraudņiem vai — vislabāk — ar sēklām savairots pietiekamā daudzumā. Tad neatiks tādi fakti kā Zemītē, kur auga liels un vecs parastā dižskābarža sarkanlapu nokarenās formas (*Fagus sylvatica* 'Purpurea Pendula') koks. Bez kopšanas, atjaunošanas un mitruma režīma pienācīgas regulēšanas koks 1959. gadā aizgāja bojā, un pašlaik šīs īpatnējās formas pārstāvju mūsu republikā vairs nav. Gulbenes parkā, t. s. Spārītes dīķu rajonā, uz saliņas aug samērā liela Mandžūrijas aktinīdiju (*Actinidia kolomikta* Max.) grupa. Vairāki eksemplāri vijās pa salā augošajiem kokiem 5—6 m augstumā. Pirms dažiem gadiem parkā bija sarikota uzkopšanas talka, aktinīdijas aiz nezīnāšanas norautas no kokiem un stipri apcirstas. Tagad šie mūsu republikā tik retie vītēnaugi palēnām atjaunojas, tomēr paies daudz gadu, iekams tās sasniegs bijušos izmērus. Vairākos parkos («Vāgnera dārzā», Snēpelē, Avotos, Iecavā, Braslavā, Inciemā u. c.) novērota arī šāda aina: vājāk augošie un nomāktie eksoti tiek izcirsti, bet mazvērtīgos, neizskatīgos, spēcīgi augošos vietējo sugu kokus, kas parasti ir pašizseja, atstāj. Rezultātā parks zaudē gan ainaviskas, gan dendroloģiskas vērtības.

Lai novērstu šādus pārpratumus un ievērotu vērtīgus saudzējamus kokus, parkos nepieciešams šos augus atzīmēt, vislabāk pieliekot uzrakstus ar zinātnisko nosaukumu, nosaukumu latviešu (vēlams arī krievu) valodā un, ja iespējams, arī dzimteni. Tādas etiķetes redzamas jau, piemēram, Aizupes, Kazdangas, Skrīveru, «Sprīdišu», Višķu u. c. parkos. Tā rodas iespēja uzskatāmi parādīt parka bagātības, un reizē tas būs lielisks mācības līdzeklis skolām un tehnikumiem. Augu noteikšanu vēlams uzticēt speciālistiem. Latvijas PSR ZA Botāniskā dārza darbinieki ekspedīcijas pa republikas parkiem ir veikuši dendroloģisko inventarizāciju, un mūsu materiālos ir visu (vietējo un introducēto) sugu saraksti par lielāko daļu mūsu parku. Nākotnē esam iecerējuši darbiniekus uz vietas parkos iepazīstināt ar parku dendroloģiskajām vērtībām, ja tās vēl nebūtu apgūtas.

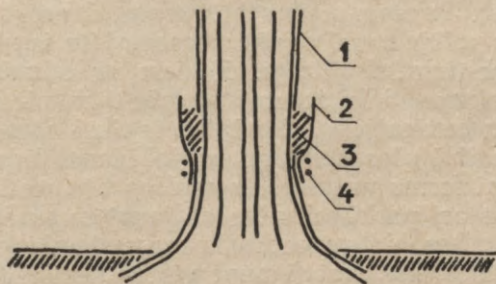
Eksotu sugām lielu postu nodara strauji augošās vietējo koku augu t. s. nezāļu sugas. Tās nomāc vērtīgos kokaugus, aizēno un

piebi
tus.
alksi
kās
lami
un t
stājo
pirm
Pēc
celm
jam.

80. L
ar h
saki
—
ne, 3
sa

aukl
plēvi
sami
aptuv
rina
lapu
nāka
atvas
Sādu
kajā
Ja
manā
augie
not a
vērtīg
lapān
Seviš
dala
vaja
V,
ar pc

piebīrdina ar zariem un lapām diķus, bojā parka ainavu elementus. Pie nezāļu sugām gandrīz visos gadījumos pieskaitāms baltalksnis, vairums nevieta augošo vītolu un kārkļu sugas, atsevišķās vietās arī bērzs, apse, pat egle, pīlādzis un kļava. Šādi nevēlami koki būtu iznīcināmi. Ja tie aug tuvu paliekošajiem kokiem un tāpēc nav iespējams kokus izraut ar visām saknēm, bet, atstājot celmu, sagaidāma strauja atvasu veidošanās, tad gadu pirms ciršanas koku iznīcina ar herbicīdu, piemēram, ar 2,4-DJ. Pēc lauks. zin. kand. A. Rupā priekšlikuma iznīcināmam kokam celma augstumā 10—15 cm platā joslā nodrāž mizu līdz kambijam. Joslas lejas malā ap nodrāzuma vietu stingri apsien ar

80. Lielu koku iznīcināšana ar herbicīdu, lai novērstu sakņu atvasu veidošanos:

1 — miza, 2 — plēves sloksne, 3 — kūdras un herbicīda sajaukums, 4 — saites.

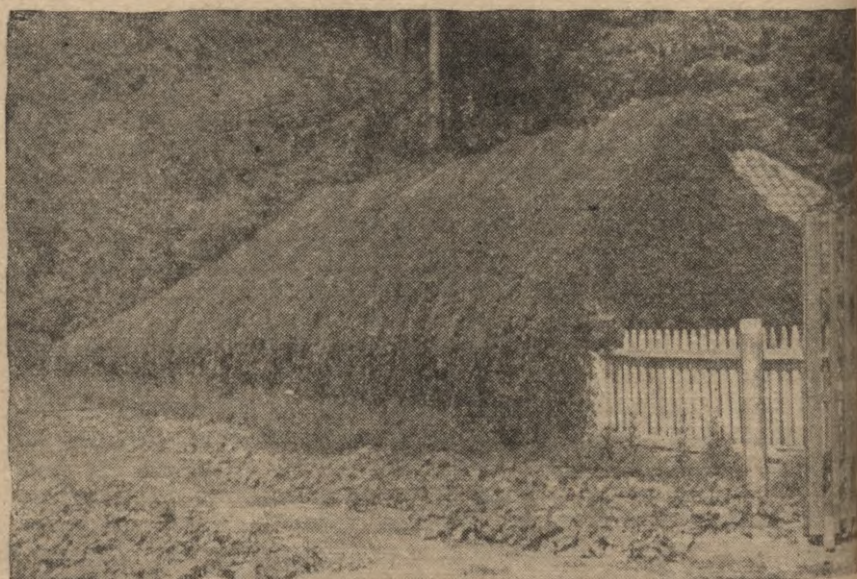
auklu 15—18 cm platu plastmasas plēves sloksni tā, lai starp plēvi un koku paliktu brīva telpa (80. attēls). Sai spraugā ieber samitrinātas pakaišu kūdras un herbicīda maisījumu, rēķinot aptuveni 2—5 g herbicīda uz koku. Kūdru reizi pa reizei samitrina no lejkannas. Visefektīvāk šo operāciju sākt vasarā, tūlīt pēc lapu saplaukšanas. Līdz rudenim koki jau gandrīz nobeigušies, nākamajā pavasarī vāji plaukst; nozāģēti koki vairs nedod sakņu atvases un celmi satrud daudz ātrāk nekā neapstrādātiem kokiem. Šādu paņēmieni mēs lietojām, ierīkojot dendrāriju ZA Botāniskajā dārzā.

Ja vērtīgais koks vai krūms ieaudzis vietējo sugu biežoknī, manāmi noēnots un nomākts, tad atbrīvošanu no nevēlamiem augiem ieteicams veikt vairāku gadu laikā, pakāpeniski palielinot apgaismojumu. Koki jāizcērt tikai pavasarī. Pretējā gadījumā vērtīgajiem eksemplāriem var rasties saules apdegumi gan uz lapām un ziediem, gan arī uz dzinumiem un resnākiem zariem. Sevišķi uzmanīgi jāatgaismo ēnmiļu sugas — īves, zalkteņes, daļa balteglu sugu, dzīvības koki u. c., kuru optimālai augšanai vajadzīga pusēna.

Vecajos parkos samērā daudz potētu koku. Agrāk kokskolās ar potešanu pavairoja ne kokaugu dekoratīvās formas vien, bet

arī daudz ceriņu, ošu, liepu, vilkābeļu, balteglu u. c. ģinšu pār stāvjus. Pieaugušu un pašlaik jau novecojušu (potētiem kokiem mūžs palaikam īsāks nekā sēkļaudžiem) koku stumbra pamatā vai vainagā veidojas potcelma atvasas. Spēcīgas atvasas no potējuma vietas (t. s. parazītzari) Latvijas PSR sevišķi bieži novērojamas parastā oša nokarenajai formai, parastās gobas piramīdveida un nokarenajai formai, Krimas, Amerikas, Holandes liepām un citām kokaugu sugām un formām. Retākos gadījumos šādas potcelma atvasas veidojas arī augstāk par potējamo vietu, «izlaužas» potētā koka vainagā. Tad šo parādību sauc par reversiju. Atvasas aug daudz spēcīgāk par potējumu un pēc vairākiem gadiem to pilnīgi nomāc. Lai saglabātu šādus potētos eksemplārus atvasas jānozāģē, jānogriež, bet griezuma vietas vēlams aizkrāsot. Ja atvasas jau ļoti resnas, dažkārt pat ar tādu stumbru, kāds ir potējumam, vairākus gadus tām izgriež resnākos zarus un tikai tad izgriež pilnīgi. Kokiem ar stumbra trupēm vēlams bojāto koksnes daļu izņemt un pēc tam piepildīt ar ķieģeļu drumsliem un betona javu. Tomēr tie ir tikai pagaidu pasākumi vērtīgu aklimatizējušos kokaugu saglabāšanai līdz tam brīdim, kad šī suga vai forma no retā eksemplāra būs pietiekamā daudzumā ievairota un arī parkā aizstāta ar jauniem eksemplāriem.

Bez blakus esošo kokaugu konkurences jānovērš arī citi apstākļi, kas traucē augt vērtīgajiem kokiem. Tā balzāma un Sibīrijas

81. Malnavas parkā lielisks dekoratīvs veidojums ir mežviniem noaugusi noliktavas ēka.

rijas
mitr
nav
nod
eglu
viet
ipaš
sarc
egle
J
sadi
rauc
nev
parl
māl
piez
Zier
un
piec
vidē
aug
bas
par
XX
nai.
prie
lap
tis
zīm
tīgu
aug
ciet
lazu
nes
aug
un
plā
kor
fāt
sne
car
niz
un
apl

rijas balteglēm daļā Ropažu parka augšanu traucē pārlicēgs mitrums. Baltegles faktiski jau aizgājušas bojā, un tās vairs nav iespējams glābt. Ja šī parka daļa būtu pirms 5—8 gadiem nodrenēta vai nogrāvota, baltegles turpinātu augt. Daļai baltēglu un eglu sugu ir virspusēja sakņu sistēma, tāpēc atklātās vietās vētras laikā tās apdraud vējgāze. Nav vēlams nocirst, it īpaši stipro ziemeļrietumu un dienvidaustrumu vēju pusē, vējaizsardzības stādījumus, aizsegas, kas palīdz saglabāt baltegles un egles.

Parku praktiskas atjaunošanas un kopšanas darbā nereti jāsaduras ar citādiem uzskatiem. Dažu iestāžu darbinieki, kuru uzraudzībā un kopšanā parks atrodas, uzskata, ka nedrīkst nocirst nevienu koku, pat krūmu. Jo neskartāks, džungļaināks izskatās parks, jo labāk attiecīgais darbinieks veicis savu uzdevumu.

Vērtīgām kokaugu sugām un formām vēlams sagādāt maksimāli piemērotus augšanas apstākļus. Mūsu republikas parkos pieaugušie lapu koku reto sugu pārstāvji vairumā ir Eirāzijas un Ziemeļamerikas mērenā klimata joslas piejūras apgabalu, mežu un mežastepju apgabalu augi. Tas nozīmē, ka šādiem kokiem nepieciešams mērens apgaismojums vai pat kļaja vieta, augsnes ar vidēji dziļu pamatūdens līmeni, biezu, no koku lapām veidojušos augsnes trūdu slāni. Pēdējam ir ļoti liela nozīme augsnes auglības un mitruma apstākļu regulācijā. Tā, piemēram, Kazdangas parka daļā, kas atrodas dzirnavezera krastā pilij pretējā pusē, XX gs. sākumā speciāli rindās stādītas lazdas augsnes ielabošanai. Augsne šai parka daļā smilšaina, nabadzīga, piemērotāka priedēm. Tomēr šais 60 gados zem lazdām sakrājis tik biezs lapu trūdu slānis, ka tajā labi aug arī izvēlīgās lapu koku ģintis — kļavas, baltskābarži, oši u. c. Lazdām parkos var būt nozīme arī kā t. s. «dzinējsugām» lēnaudzīgu un pietiekami ēnietīgu ģinšu (ozolu, dažu ošu, magnoliju, kļavu, dažu bērzu u. c.) augšanas paātrināšanai augstumā, kas savukārt sekmē koku ziemcietības palielināšanos. Nabadzīgu parka augšņu ielabošanai bez lazdām varētu izmantot arī liepas, kazāboliņus, slotzarus, irbulenes, krūmveida kļavas un citu ģinšu pārstāvjus, kas pieticīgi augsnes izvēlē, veido lielu lapu masu, kas satur maz miecvielu un tāpēc ātri sadalās (mikstlapji). Vērtīgo lapu koku sugu eksemplāriem vēlams papildmēslošana. To vislabāk izdarīt ar lapu kompostu, kuram piejaukts pa 2—3 kg/m³ kālija sāls un superfosfāta vai vēl labāk fosforīta miltu. Šādu maisījumu izkaisot augsnes vai zemsedzes virspusē, efekts būtu ļoti niecīgs. Tāpēc ieteicams kokus mēsloņt ligzdās. Tās vēlams rakt ar lāpstu vai mehānizēti ar traktora stabu bedru urbēju aptuveni 50—80 cm dziļas un ap 25—35 cm diametrā. Ligzdas izvietojamas 1—2 m platā aploces joslā ap koka vainaga projekciju uz zemes. 4—5 gadu

laikā (aptuvenus komposta darbības laiks) iekārtojamo ligzdu daudzumu nosaka šādi: pēc vainaga vidējā diametra nosaka koka projekcijas laukumu, uz katriem 3—5 m² šī laukuma (atkarībā no augsnes auglības un koka dzīvīguma pakāpes) rok vienu ligzdu. Ja koka vainaga diametrs ir, piemēram, 6 m, tad projekcijas laukums ir aptuveni 28 m² un šādam kokam būtu rokamas 6—10 ligzdas. Tās piepilda ar sagatavoto kompostu un virspusē 5—8 cm biežā slānī aizber ar vietējo augsni. Ja koka vainags vienpusīgs, ligzdas vispirms ierīko spēcīgākās vainagu daļas pusē, kur vairāk darbīgo sakņu.

Skuju kokiem sevišķi kaitīga pārmērīgi izžūstoša smaga augsne, vēl jo vairāk, ja pāri to saknēm virzās ceļi, takas, ganu ceļi, ierīkoti sporta laukumi. Tad augsne noblīvējas, tajā vairs neiekļūst gaiss, līdz minimumam samazinās augsnes mikroorganismu darbība. Skuju kokiem (īpaši priedēm) raksturīga mikotrofiiskā (ar augsnē atrodošos sēņu hifu — mikorizas — palīdzību) barošanās un pat ūdens uzņemšana. Lai uzlabotu skuju koku augšanas apstākļus, to vainaga projekcijas teritoriju vēlams mulčēt ar pussatrūdējušām skuju koku zāģu skaidām, skuju koku meža zemsedzi, zāļu vai sūnu purva kūdru. Zāģu skaidās enerģiski attīstās mikoriza. Bez tam vasarā zāģu skaidas saglabā augsnes mitrumu un novērš pārmērīgu augsnes iesilšanu un izcilašanu agrā pavasarī. Zāģu skaidu kompostā lieliski dīgst un ilgi saglabājas vērtīgu skuju koku sugu pašizsēja.

Skuju kokiem no minerālmēsliem vēlams tikai fosfora mēslojums — vislabāk fosforīta milti. Kālija un slāpekļa minerālmēsli, kas ļoti strauji šķīst, lielu efektu skuju kokiem nevar dot, bet, ja tos lieto neprasmīgi, var novest pat pie mikorizas sēņu nobeigšanās un uzsūcējsaknīšu atmiršanas.

Kokiem var kaitēt, ja virs saknēm atrodas malkas laukumi, akritumu kaudzes, ledus krātuves, nerunājot nemaz par iespēju, ka sakņu tuvumā nokļūst naftas produkti. Līdz ar visas parkā teritorijas nosusināšanu vēlams optimāli noregulēt arī vērtīgo koku mitruma režīmu.

Dendroloģiski bagātos parkos nepieciešams organizēt sēklu vākšanu kokaudzētavu vajadzībām no aprobētiem vērtīgiem māteskokiem. Sēklas kokiem neienākas katru gadu, dažām sugām pilnvērtīgas sēklas ienākas tikai caurmērā ik pēc 5—8 gadiem. Piemēram, ovālās kārijas dīgstošas sēklas Aizviķu parkā 10 gadus esam ieguvuši tikai vienu reizi — 1959. gada rudenī. Mūsu republikas mežsaimniecību, kokaudzētavu un botānisko dārzu darbiniekiem ne katru gadu ir iespēja sekot vērtīgu unikālu koku sugu sēklu ražošanai un to nogatavošanās termiņiem visā republikā vienlaicīgi. Piemēram, balteglu, duglāziju, dažu priežu un lapeglu sugu sēklu dīgspēju lielā mērā ietekmē precīzs sēklu ievākšanas

laiks. Ja čiekurus novāc kaut vai 1—2 nedēļas par agru, sēklas neglabājas, pelē un ātri zaudē dīgtspēju. Turpretī tūdaļ pēc sēklu pilngatavības sākšanās sausā laikā sēklas izkaisās vējā un vairs nav ievācamas. Tāpēc parkos savlaicīgi vācamas reto koku sugu sēklas, kuras var tālāk pret samaksu nodot krāšņumkokaugu audzētavām un mežsaimniecībām.

Ieteicams veicināt vērtīgu sugu dabisko atjaunošanos. Īpaši tiem skuju kokiem, kam čiekuri izvietoti šaurā joslā pašā vainaga galotnē un tāpēc grūti ievācami, valdošo vēju virzienā nelielā joslā vēlams pirms sēklu izbiršanas uzirdināt augsni un nākamajā pavasarī sēklas ieeccēt. Vērtīgu sugu dabiski izsējušies kociņi saglabājami visos parka kopšanas darbos un izmantojami tālākai pārskološanai vai stādīšanai parkos un apstādījumos.

Dendroloģiski bagātus parkus vēlams papildināt ar jaunām vērtīgu kokaugu sugām. Augi izvietojami saskaņā ar projektu un iepriekš izstrādātu ideju. Ainavu parkos koku un krūmu izvietošanas pamatā ir to izvietojums atbilstoši estētiskiem principiem. Tomēr dendroloģiskās kolekcijas vēlams komplektēt un papildināt arī saskaņā ar botāniskiem principiem. Tā, piemēram, varētu stādīt dekoratīvi vērtīgu ģinšu (rožu, jasmīnu, ceriņu, sausseržu u. c.) kompleksus, veidojot no šādu ģinšu pārstāvjiem formām un krāsām bagātas, ilgstošā periodā krāšņas, harmoniskas grupas. Parkos, kur liela augšanas apstākļu daudzveidība, to atsevišķās daļas vēlams stādīt no īpatnējiem apstākļiem piemērotām sugām: piemēram, tauriņziežu krūmus (kazāboliņus, irbulenes, slotzarus, kolūtejas) — retu skuju koku stādījuma pamežā, nabadzīgā augsnē. Vienlaicīgi tauriņziežu krūmi ielabo augsni ar slāpekli krājējām gumiņbaktērijām, kas darbojas uz to saknēm, un ar nobirušajām, ar slāpekli bagātajām lapām. Sistemātiski un ekoloģiski radniecīgu kolekciju veidošana palīdz ne tikai radīt ilgstošu dekoratīvu efektu, bet arī iepazīstina ar parkiem vērtīgu ģinšu, floristisku apgabalu un dekoratīvo iespēju daudzveidību. Tādu ģinšu kompleksu iekopšana jau sāpta Kazdangā (rozēs, baltegles, kļavas, kazāboliņi u. c.), Braslavā (baltegles) un citos Latvijas parkos.

Parku asortimenta bagātināšanu varētu veikt arī citā virzienā. Vērtīgu koku un krūmu izmantošana sēklu ieguvei varētu pamudināt veidot grupas tieši šim nolūkam. Tādā gadījumā grupas stādāmas plašākas, no vienas sugas dažādas izcelšanās vērtīgu īpašību ciltskoku pēcnācējiem. Tie varētu būt gan sēklaudži, gan potēti augi, kas, savstarpēji apputeksnējoties, nodrošinātu lielas, augstas kvalitātes sēklu ražas un labi nodotu tālāk nākamai paaudzei ziemcietību, ātraudzību, salncietību un citas vēlamas īpašības.

Skolu, tehnikumu un citu mācības iestāžu parkos augošo kokaugu kolekcijām bez tam ir svarīga vispārīglītojoša nozīme, tās palīdz apgūt speciālo priekšmetu — dendroloģiju.

KONKRĒTU DENDROLOĢISKO KOLEKCIJU SASTĀVA ATJAUNOŠANAS UN PAPILDINĀŠANAS ĪPATNĪBAS

83.
rije

Lai varētu kaut nedaudz spriest par mūsu republikas dendroloģisko kolekciju daudzveidību, aplūkosim mūsu republikas vērtīgākos objektus un svarīgākos tur veicamos darbus. Ar maziem izņēmumiem te aplūkosim tādus stādījumus, kuri nav minēti nodaļā par parku ainavu atjaunošanu.

Aizupe. Vecajā parkā pie Mežu tehnikuma ap 2 ha platībā iekārtota kolekcija, un tai liela nozīme kā uzskates līdzeklīm. Kolekcijā ap 100 kokaugu sugu, un tā vēl arvien tiek paplašināta. Unikālu eksemplāru tomēr nav. Nākotnē, dendrārija kolekcijas paplašinot, vēlams sastādīt projektu, kurā izstrādāt noteiktu šīs kolekcijas veidošanas principu. Vecie koki rūpīgi kopjami.

Aizviķi. Parka centrālās ēkas tuvumā izvietotas 32 eksotu sugas un 14 dekoratīvās formas. Unikāli ir ovālās kārijas ražojošie

82. Milzīgs asās egles
ciltskoks Aizviķu parkā.

ek
ie
M
p
ho
u
fo
re
ve
u
a
k
re
u
iz
u

AS 83. Raženi noaudzis Sibīrijas baltegles māteskoks Avotu parkā.

eksemplāri. Koki labā stāvoklī, izņemot skuju kokus, kuriem vēlams iekārtot labu zemsedzi un novākt no saknēm malkas krautuves. Mežaparka daļā izvietotās sarkano kļavu, Banksa priežu u. c. grupas vēlams pakāpeniski atgaismot.

Aloja. Šai pilsētciematā pensionētā Bulduru Dārzkopības sovhoztehnikuma skolotāja M. Galeviusa piemājas dārziņā savākusi unikālu skuju koku un citu kokaugu kolekciju — ap 60 sugu un formu. Kolekcija labā stāvoklī, ļoti interesanta aklimatizācijas rezultātu pētīšanai mūsu republikas ziemeļos. Nepagurstošā dārza veidotāja M. Galeviusa bieži dalās savā pieredzē žurnāla «Dārzs un Drava» slejās.

Avoti (Rīgas raj. Lēdurgas ciemā). Neliels, ap 3 ha, parks, kura ainaviskā vērtība vairs nav liela, toties tas interesants ar skuju koku kolekciju. Parkā aug lielākie Kanādas hemlokegļu eksemplāri republikā. Gan pie centrālās ēkas augošie, gan it īpaši mežaparkā un pie ģimenes kapliņas augošie skuju koki rūpīgi kopjami. Parkā iztīrāmi brikšņi, vērtīgākajiem kokiem atjaunojama zemsedze.

«Bērzi». Pie mežsarga mājām aug ne tikai mūsu republikai unikāli divi dzeltenās priedes eksemplāri, kas sasnieguši jau

egles
trkā.

15—18 m augstumu. Uzskata, ka šī krāšņā trijskuju priede Padomju Savienībā normāli var augt tikai Melnās jūras piekrastē. Koki gandrīz katru gadu ražo augstvērtīgas sēklas, kas izbirst diezgan agri un strauji (jau septembrī). Virs koku saknēm vēlams noklāt mulčējuma kārtu no lapu un zāga skaidu komposta, jo pēdējās sausajās vasarās koki dod niecīgu pieaugumu. Lai palielinātu šī objekta nozīmi un attaisnotu apsaimniekošanu, Tukuma MRS vēlams šeit iekārtot arī citu kokaugu māteskoku plantācijas.

Braslava. Parkā vērtīga balteglu kolekcija (8 sugas un formas), kura būtu papildināma. Vienlaicīgi vēlams atgaismot skuju kokus, vērtīgākajiem kokiem virs saknēm izveidojama zemsedze. Parkā nav ieteicams ganīt lopus.

Bukulti. Pāraugušas bijušās LLA mācību mežsaimniecības kokaudzētavas un krāšņumstādījumi, kuros kopā aug vairāk nekā 100 kokaugu sugu un formu. Par retumiem uzskatāma vārpainā kļava, Māka ieva, sirdsaugļu kārija, Kuriļu lapegle, melnzaļā vilkābele u. c. Lai uzlabotu vērtīgo eksotu sugu augšanu un sēklu ražošanu, pāraugušās kokskolas vēlams izretināt, atstājot tikai vērtīgākos eksemplārus. Šis darbs veicams gan teritorijā pie Pleskavas šosejas, gan kokskolā blakus Etnogrāfiskajam brīvdabas muzejam.

Bulduri. Plaša kokaugu kolekcija (ap 250 sugu un formu) Dārzkopības sovhoztehnikumā, tomēr samērā nelielā platībā. Vairums sugu un formu pārstāv viens vai nedaudz eksemplāru. Kolekcijā vērtīgas skuju koku formas, daudz ziedošu krūmu. Pēdējos gados kolekciju papildina ar vītenaugiem. Teritoriju būtu vēlams paplašināt, izvietojot tematiskas kolekcijas ap jauncelāmām ēkām un izretotā priežu silā pēc vienota dendroloģiskā projekta.

Burtnieki. Kokaugu kolekcija izvietota labi koptā un arhitektoniski interesantā parkā Burtnieku ezera krastā. Parkā aug ap 40 svešzemju kokaugu sugu un formu, starp tām — papīrbērzs, violetais mežvītenis, raiblapainais Pensilvānijas osis. Parka grupas vecas, ievērojami pāraugušas un vietām jau cita citu noēno. Skuju koki nepieciešama zemsedze ap saknēm. Lai noregulētu ūdens režīmu parka zemākajā daļā, vēlams regulāri tirīt mākslīgos diķus un iekārtot liekā ūdens aizvadišanu no parka. Mežaparka daļu pēc retināšanas varētu papildināt ar ainaviskiem eksotu stādījumiem.

Cīrava. Daļa kolekcijas stādīta pirms 70—80 gadiem, bet daļa pirms 30—35 gadiem, kad Cīravā bija meža skola. Kolekcijā ap 40 svešzemju sugu; no kurām par retumiem uzskatāmas šādas: krāšņā ābele, 'Šneidera' vilkābele, kizils, vēlinā ieva un etiķkoks. Parka zemākajā daļā skuju koki manāmi cieš no pārmērīga mitruma, bet augstākajā daļā visi stādījumi no augsnes trūdvielu trūkuma.

«**Čiekuri**». Kokaugu kolekcija ap 3 ha platībā Brenguļu ciema kolhozā «Abula» stādīta pirms 30—40 gadiem. Kolekciju savācis botāniķis A. Zāmelis. Pašlaik tajā 50 svešzemju kokaugu sugu un 6 dekoratīvās formas, no kurām par retumu uzskatāma Sibīrijas lapegle, Cuma ābele, Amerikas krūmu priede, sīkmataināis ceriņš, kā arī augi, kas morfoloģiski ļoti tuvi Čekanovska lapeglei un Rietumkaukāza liepai. Skuju koku kolekcija dendrārija dienvidrietumu daļā ievērojami cieš no sausuma, jo iestādīta sausā smilšainā paugurā Abulas krastā. Augsni te vēlams ielabot, sējot pamežā tauriņziežu krūmus un lupīnu. Parka pārējā daļā vēlams izcirst kārkļus, bērzus, alkšņus un citus nezāļu kokaugus. Kolekcijā 8 lapegļu sugas, to skaitu vēlams papildināt ar citām sugām un vērtīgiem ekotipiem.

«**Dārznieki**». Stādījumi pie lauku mājām, kurus Gulbenes rajona Malienas ciemā pirms 30—35 gadiem iekārtojās dārzkopis selekcionārs V. Bleiers. Ziemeļvidzemes augstienes bargajos apstākļos kolekcijā savākts ap 50 vērtīgu kokaugu sugu, kas V. Bleieram noderējušas arī auglīkopības selekcijas darbā. «Dārzniekos» labas sēklas ražo kalnu kļava, sēdziedu akantopanakss un vairākas baltēgļu sugas. Vēlams izretināt koku stādījumus, attālināt no skuju koku saknēm cūku aplokus un noklāt virs tām zāģu skaidas. Sai kolekcijā iegūtās sēklas var uzskatīt par īpašu izlases materiālu.

«**Inčukalns**». Ap 50 eksotu kokaugu kolekcija ir Inčukalna MRS kokaudzētavā, kuru vēlams rūpīgi uzskatīt un papildināt.

«**Jēkabpils**». Pie novadpētniecības muzeja iekārtotajā kokaugu kolekcijā 27 sugas un formas. Kolekcijai liela vispārīzglītojoša nozīme; tās nozīme pieaugtu, ja regulāri veiktu iepriekš minētos apkopšanas darbus.

«**Jurģukalns**». Kokaugu kolekcija, kas ir kādreizējās A. Ramata dendroloģiskās kokaudzētavas atliekas, aizņem pašlaik ap 15 ha platību. Pāraugušajās kokskolās un mājas apstādījumos aug ap 60 kokaugu sugu un formu, tai skaitā tādi retumi kā Amūras, Usūrijas un Veiča baltegles, Sitkas un melnā egle, A. Ramata selekcionētās Japānas lapegles un apaļlapu kļava. «Jurģukalna» apstākļi ļoti bargi, tāpēc kalpo kā pateicīgs fons tādām ziemcietīgāku kokaugu masveida selekcijas darbam, kādu tur veicis galvenokārt pirmskara gados A. Ramats. So objektu vēlams papildināt ar citām kokaugu sugām, radot sēklu devēju māteskoku plantāciju Ziemeļvidzemes vajadzībām. Pāraugušās kokskolās vērtīgie skuju koki pamazām atbrīvojami no noēnojuma. Pēckara gados A. Ramats daļu reto kokaugu iestādījis arī Cēsis, Beverīnas ielā 10.

«**Kazdanga**». Teritorijas ziņā visplašākais (ap 130 ha) mūsu republikas parks, kurā aug ap 150 svešzemju kokaugu sugu un formu. Pie parka retumiem pieskaitāma Japānas baltegle, vārpainā, sarkanā un skaistā kļava, Amūras mākiņa, spārnotais

segliņš un citas sugas. Vairākas vērtīgas sugas parkā pārstāv daudzi eksemplāri, kas nodrošina labas sēklu ražas. Parkā ļoti liela augšanas apstākļu dažādība. Tā izmantota, lai iekārtotu ģinšu un vienādu ekoloģisko apstākļu kokaugu stādījumus, kas jāizmanto arī turpmākajā parka kolekciju papildināšanas darbā. Ievērojot šo kolekciju lielo izglītojošo vērtību un nozīmi kokaugu introdukcijas zinātniskos pētījumos Kurzemes dienvidrietumos, plašajā parka teritorijā, veicot ainavu izkopšanas darbu, turpmāk vienlaikus iespējams izveidot ļoti interesantu kokaugu kolekciju, izkārtojot to ainaviskos grupējumus.

Ķeule. Parks zaudējis kādreizējo ainavisko vērtību, un, to restaurējot, jāreķinās vairs tikai ar dažu retu kokaugu sugu pārstāvjiem. Tās ir Arizonas baltegles, kurām nepieciešams normāls zemesdzēs slānis, un vairāku liepu sugu pārstāvji dažādās parka vietās. Ķeules Arizonas baltegles pašlaik vienīgās republikā ražo vērtīgas digstošas sēklas.

Lielaucē. Kokaugu kolekcija izvietota gan vecajā parkā, gan bijušās LLA mācību mežsaimniecības kokaudzētavā un arī mežaudzēs. Kolekcijā ir tādi retūmi kā bagātīgi sēklas ražojoši kizili, Usūrijas baltegle, Kaukāza baltegle, sēdziedu akantopanakss, zirņu paciprese u. c. — kopā ap 60 kokaugu sugu un formu. Lai uzlabotu vērtīgo sugu augšanas apstākļus, kokskolās un parkā veicama retināšana, vienlaikus sakopjot parka ainavas. Parka kolekcijas vēlams papildināt, jo Lielaucē ezera un vecā parka radītais mikroklimats labvēlīgi iespaido salnās neizturīgu un siltumprasīgu sugu augšanu, ziemošanu un sēklu ražošanu.

Lielvārde. No ainaviskā viedokļa parkam maza vērtība. Toties netālu no baznīcas augošie Amūras korķkoka eksemplāri, kas uzskatāmi par vecākajiem mūsu republikā (ap 70—80 gadu), gandrīz katru gadu ražo daudz vērtīgu sēklu. Tiem ap saknēm vēlams lapu trūdu slānis, kas uzlabotu to augšanas apstākļus un sēklu ražošanu.

Lūznava. Maltas zooveterinārā tehnikuma dendroloģiskās kolekcijas veidotas XX gs. sākumā, tāpēc augi jau lieli, pat veci. Tajā pārstāvēti galvenokārt koki. Kolekcijā ap 40 sugas, starp tām sudrabliepa, grieķu riekstkoks, parastās egles čūskveida forma u. c. Parku pēdējos gados labi apkopj un, papildinot stādījumus ap jaunceļamām ēkām, tajā izvietotas jaunas kokaugu sugas, kuras svarīgi pārbaudīt Austrumlatvijas apstākļos.

Mazsalaca. Vidusskolas parka dendroloģiski interesantā daļa veidota šā gadsimta 30. gados kā regulārs priekšdārzs un izvietota vienā līmenī ar pili — vidusskolas ēku. Ņemot vērā, ka Mazsalaca atrodas mūsu republikas ziemeļdaļā, stādījumos par vērtīgiem uzskatāmi Amūras korķkoki, vienkrāsas baltegles, ogu īves u. c.

kokaugu sugas. Pavisam kolekcijā ir 31 eksotu sugu un dekoratīvo formu pārstāvis.

Priekuļi. Tehnikuma parks arī veidots šā gadsimta 30. gados, rekonstrējot vecu nopostītu parku. Kolekcijā ap 40 kokaugu sugu, no kuriem vērtīgākie — lauku kļavas milzu eksemplārs, papīra bērzs, Amūras vīnkoks u. c. Stādījumus kopj labi, un kolekcija ir viena no interesantākajām Cēsu apkārtnē.

Rūmene. Parkā savākta bagāta kokaugu kolekcija (ap 50 sugu un formu), kuras izcilākie pārstāvji ir alpu krūklis, plūksnlapu stāfileja, budlejas, lieli ziemcietīgi mūžzaļo bukšu eksemplāri, 'Nokarēna' parastais ozols un citi kokaugi. Parka dendroloģiskās vērtības rūpīgi kopj un teicamā stāvoklī uztur V. Daugule.

Rūjiēna. Vidusskolas apstādījumos, kas tapuši šā gadsimta 30. gados, iestādīta samērā plaša kokaugu kolekcija. Sevišķi labi pārstāvēti kailsēkļi. Stādījumi labi kopti, un enerģiskā skolotāja K. Lūduma vadībā jaunas vērtīgu kokaugu kolekcijas tiek dekoratīvi izkārtotas arī ap nesen uzcelto Rūjiēnas vidusskolu. Šiem stādījumiem būs izcila nozīme kokaugu introdukcijas paplašināšanā Ziemeļvidzemē.

«Sinepes». Stādījumi pie lauku mājām Ķoņu ciemā. Tajos aug ap 35 sugas un formas, tai skaitā lieliskas Sibīrijas ciedrupriedes, baltegles, Mandžūrijas riekstkoki un citi kokaugi. Stādījumi ļoti sabiezināti un aizauguši ar nevērtīgām sugām. Augsne kļuvusi auglīga, tāpēc, šos stādījumus iztīrot, izveidotos vērtīga mātesstādu plantācija tālākam kokaugu introdukcijas darbam pašos republikas ziemeļos.

Smiltene. Vecā parka teritorijā tagad atrodas ne tikai tā galvenais saimnieks — lauksaimniecības sovhoztehnikums, bet arī pilsētas slimnīca un pilsētas mežaparks. Pirms 35 gadiem starp tehnikuma ēkām stādījumi modernizēti, tur izvietots daudz eksotu. Pašlaik parka kolekcijās ir ap 40 sugu un formu, no kurām jāatzīmē Engelmaņa un Sibīrijas egle, dzeltenais bērzs, Kanādas hemlokegle, daudz Sibīrijas balteglu, milzīgā Veimuta priede un citas sugas. Mežaparka daļā stādījumi nikuļo un vietām sakarā ar jauno celtniecību pat iet bojā. Vērtīgajiem skuju kokiem vēlams iekārtot papildu zemsedzi, bet mežaparkā tos atgaismot no vietējo sugu apēnojuma. Pēdējos gados parkā pēc A. Virzas iniciatīvas stāda jaunas retas kokaugu sugas. Šis darbs veicams pēc rūpīgi pārdomāta plāna.

Smukas. Stādījumi, kas sasniedz neliela parka apmērus; tiem blakus atrodas mākslīgs mežaudzes tipa kvartāls. Kolekcijā 34 sugu un formu pārstāvji. Kā retumus jāmin 'Šķeltlapainā' Eiropas liepa, 'Raiblapu' Pensilvānijas osis, milzīgu izmēru Zviedrijas pīlādzis. Stādījumi netiek kopti, tajos gana lopus, tāpēc koki pamazām aiziet bojā. Smuku parkā T. Pūka atradis un aprakstījis jaunu

Eiropas liepas dekoratīvo formu — *Tilia europaea* 'Laciniata Smukas'.

Snēpele. Parka ainavas diezgan nolaistas, arī dendroloģiskā vērtība maza. Ap 0,5 km no parka atrodas kapenes, ap kurām izvietoti eksoti, sevišķi daudz Eiropas un vienkrāsas balteglu, kas samērā bieži ražo labas kvalitātes sēklas. Šie stādījumi attīrāmi no nezāļu kokaugiem līdz nominālai biežībai: tā ir lieliska bāze republikas apgādē ar deficitām skuju koku sēklām.

«Sprīdiši». Tērvetes dabas aizsardzības kompleksajā objektā ir dendrārijs jeb, kā vēsti turienes uzraksti, — botāniskais dārzs — viena no bagātākajām kokaugu kolekcijām republikā. Ierīkots XX gs. 30. gados aptuveni 2 ha platībā pēc rakstnieces Annas Brigaderes ierosmes. Tā kā stādāmais materiāls gādāts gan no Soha dārzniecības Salaspilī, gan no Rīgas un Tartu universitāšu botāniskajiem dārziem, tad stādījumos savāktas (pēc 1959. g. datiem) 152 introducēto kokaugu sugas un 79 dekoratīvās formas un šķirnes. Daudzas no tām mūsu republikai ļoti retas vai pat unikālas, piemēram, 'Sarkanlapu' parūkkrušs, Oregonas osis, Korejas apse, Mandžūrijas ābele, purva ozols, melnais riekstkoks, vārpainā kļava, Kanādas hemlokegle, Murreja priede un daudz citu. Pēdējos gados parku rūpīgi apkopj, pie vērtīgākajiem augiem iespraustas gaumīgas etiķetes. Vairumam parkā izvietoto kokaugu nepieciešams lapu komposta mēslojums, jo stādījumi atrodas sausā priežu silā, galvenokārt podzolētā smiltājā. Parka kolekcijas varētu papildināt un paplašināt ar jaunām kokaugu sugām, izvēloties galvenokārt krūmus. Tāpēc ļoti apsveicama Tērvetes mežziņa M. Kļaviņa iniciatīva ainavu parka veidošanā blakus «Sprīdišu» dendrārijam.

«Stirnas». Stādījumi pie mājām Katvaru ciemā, aptuveni 0,5 ha platībā. Ierīkoti pirms 30—40 gadiem. Tajos saglabājušies ap 40 eksotu sugu pārstāvji. Starp tiem minami dzeltenie bērzi, vienkrāsas un Kaukāza baltegles, Sibīrijas atragēne un citas sugas. Stādījumus apkopjot, tie var noderēt par vērtīgu sēklas materiāla bāzi.

Talsi. Vidusskolas parka stādījumi ierīkoti jau pagājušā gadsimta beigās. Tomēr arī pašlaik parkā ir ap 40 svešzemju kokaugu sugu un formu, no kuriem nosaucams Aizkaukāza un mespillapu klinšu ozols, līcijas, raiblapu kalnu kļava u. c. Iztīrot parka ainavas, būtu lietderīgi uzlabot arī vērtīgo kokaugu augšanas apstākļus un atjaunot etiķetes pie tiem.

«Timuki». Stādījumi pie mājām Stelpes ciemā ir nepilnus 60 gadus veci un aizņem aptuveni 4 ha platību. Pašlaik šai dendrārijā aug 78 introducēto kokaugu sugas, dekoratīvās formas un šķirnes. Sevišķi vērtīgas ir Kanādas hemlokegles un Zībolda riekstkoka grupas, kas samērā regulāri ražo augstas kvalitātes sēklas. Retumiem pieskaitāma Rietumamerikas baltegle, lāču lazda,

84. «Timuku» dendrārijā zem vērtīgiem kokiem bieži vien remontē traktorus.

Henrija ceriņš, liellapu aristolohijas milzu eksemplārs u. c. Stādījumiem pašlaik nav īsta saimnieka, tāpēc vairāki vērtīgi koki un krūmi (melnā priede, Amerikas liepa u. c.) ir panīkuši un ieauguši nezāļu kokaugos. Ja tiek bojāti atsevišķi koki, neattaisnojas arī dendrārija «tīrīšanas» talkas. Lai saglabātu «Timuku» vērtīgos stādījumus, šais mājās vēlams iekārtot pionieru darba nometni, klusu jaunrades namu vai kaut ko tamlīdzīgu. Netālu no «Timukiem» atrodas «Grašu» un «Izteku» māju stādījumi, kuros atrodas tikpat vecas, tikai platībā un skaitā mazākas kokaugu kolekcijas, kurām tāpat nepieciešama rūpīga kopšana.

«Vāgnera dārzs». Iecienīta Tukuma pilsētas iedzīvotāju vasaras atpūtas vieta. Tas ir pāraugušās F. Vāgnera krāšņumaugu un augļu koku kokaudzētavas un mātesstādu plantācijas un aizņem turpat 20 ha teritoriju. Stādījumos esam konstatējuši 103 svešzemju sugas un dekoratīvās formas. Virkne sugu un formu, tādas kā Maira baltegle, pussirdslapu bērzs, baltauguļu parastā zalktene, Moltkes un garkātu liepa, Ajānu egle, cukura un sarkanā kļava u. c. sugas, mūsu republikā ir ļoti retas. Dendrārijā vēlams pārtraukt lopu ganišanu, iztīrīt stādījumus no nezāļu kokaugiem un, lai attaisnotu ieguldīto darbu, stādījumus papildināt, veidojot skaistajā šķēršlotajā reljefā ainaviskas grupas. Tā rastos skaista atpūtas vieta un mātesstādu plantācijas kokaugu pavairošanai.

85. Aso egļu māteskoku grupa Veļu parkā.

Netālu no dendrārija atrodas «Lauksargu» mājas, kurās atrodami vairāki vērtīgi kokaugi (piem., Amerikas liepa, sārtraibaiss dižskābardis, Eiropas ciedrupriede u. c.), kuri tikpat veci kā «Vāģnera dārza» eksemplāri. Arī tiem vēlama rūpīga kopšana.

«Vanadziņu» māju stādījumi Mežotnes ciemā veidoti šā gadsimta 20. gados un aizņem ap 3 ha teritoriju. Dendrārijā ir 74 introducēto kokaugu sugas un 15 dekoratīvās formas. Te ir vienīgā vieta visas PSRS Eiropas daļas ziemeļrietumos, kur atrodama Maksimoviča egle, bet ginks, Daurijas lapegle, Engelmaņa egle, dzeltenais bērzs, Žakmaņa mežvītenis, sirdsaugļu riekstkoks, sudrabliepa u. c. ir retas sugas. Stādījumus vēlams pienācīgi apkopt, jāpārtrauc ganīt tajos lopus. «Vanadziņu» kolekcijai liela nozīme Bauskas rajona kokskolu apgādē ar vērtīgām sēklām.

Veļu parkā gan nav daudz kokaugu sugu, toties tajā aug vērtīgu skuju koku mātesaugi. Parkā ir vairāki desmiti asās egles, tās zilganās formas, Engelmaņa egles un balzāma baltegles eksemplāru, kuri samērā regulāri ražo labas kvalitātes sēklas. Parkā jābeidz lopu ganišana un vismaz minimāli jāapkopj skuju koki.

Zvārtavas parks nav bagāts ar sugām, bet tajā aug daudz Sibīrijas un balzāma baltegles, pamikstās vilkābeles, Sukačeva lapegles eksemplāru, kuriem liela nozīme Ziemeļvidzemes apgādē ar šo kokaugu sēklām.

PARKU ATJAUNOŠANAS DARBU ORGANIZĀCIJA UN IETEICAMĀ DOKUMENTĀCIJA

Parku atjaunošanā, saglabāšanā un kopšanā liela nozīme ir pareizai darbu organizācijai un pastāvīgam darbam pēc noteikta režīma. Darbu sastrēguma periodos, īpaši pavasarī, parasti trūkst darbaspēka, tāpēc stādīšana un kopšana nepiedodami aizkavējas; veicot tos vēlāk, darbu kvalitāte ir ievērojami zemāka, stādījumi vājāk pieaug, ir lieli izkritumi vai koki dod vāju pieaugumu un darbiem parkā jāpatērē daudz vairāk darbaspēka, materiālu un līdzekļu, nekā veicot darbus pareizos termiņos.

Stādīšanu parkos vispareizāk veikt agri pavasarī, līdzko augšne atkususi un koku un krūmu pumpuri vēl nav plaukuši. Sevišķi jāuzmanās ar tādām ģintīm, kam lielas lapas, rupja, maz zarota sakņu sistēma un pavasarī lapu plaukšanas sākumā spēcīgi cirkulē sulas, piemēram, riekstkokiem, vairumam kļavu sugu, alkšņiem, kārijām, zirgkastaņām u. c. Turpretī bērzus labāk stādīt ar mazliet paplaukušām lapām, kad straujā sulas cirkulācija jau beigusies. Ģintīm, kam sulu cirkulācija pavasarī ļoti strauja, augi, ja apgriez pēc stādīšanas, var pilnīgi nosulot (jau minētās ģintis, kā arī citronliānas, aktinīdijas, vīnkoki), tie ļoti jāšargā no mizas ievainošanas. Zarus tām stādot neapgriez vai arī apgriez vēlāk, kad lapas jau pilnīgi saplaukušas, ja pēc tā ir vajadzība. Dažkārt bērzus, liepas, ošus un citas sugas, kas labi dzen atvasas un kuru stādāmo materiālu iegūst mežā, stāda ar celmiņiem: kociņu nozāgē līdz sakņu kaklam un jauno stumbru veido no kādas atvases. Parastos ceriņus var pārstādīt tūlīt pēc dzinumu nobriešanas jūlijā vai augustā. Tad jāizvēlas lietains periods, augi pirms un pēc stādīšanas kārtīgi jāaplej. Skuju kokiem un krūmiem pārstādīšanai piemērots var būt arī agrs rudens — augusta mēnesis. Skuju kokus vēlams pārstādīt ar iespējami rūpīgi saglabātu sakņu sistēmu. Arī tad stādīšanas laiku vēlams izvēlēties lietainā periodā, sakņu sistēmas pēc pārstādīšanas kārtīgi piesātināmas ar ūdeni un stādāmajām bedrēm dodams trūda bagāts materiāls — izvēdinātas zāļu un pārejas purva kūdras komposts, lapu komposts utt. Skuju koku stādīšanai neder komposti, ja tajos ir lielas organisko un

minerālmēslu piedevas vai arī ja tie gatavoti no mājturības atkritumiem, kas satur daudz vārāmās sāls.

Ja stādīšanu rudenī novēlo, kokiem līdz salam neizveidojas jaunu uzsūcošo sakņu sistēma un nākamajā ziemā tie aiziet bojā. Dažkārt praktizē arī lapu koku pārstādīšanu agri rudenī, ar neatlapotiem zariem. Arī te jāvairās stādīšanu novēlot, tāpēc lapu kokus un krūmus labāk stādīt pavasarī. Pārstādītos kokus vēlams uz dažiem gadiem ar mikstām saitēm piesiet pie mietiem, lai tie augtu taisni un vējš, kustinot koku, netraucētu apsākņošanu. Mietu iedzen stādāmās bedres dibenā, blīvajā zemes slānī, lai tas turētos stingri un nekustētos līdz ar vēja locīto koku. Saites apliek 1—2 nedēļas pēc stādīšanas, kad ir denā augsne stādāmajā bedrē jau nosēdusies. Augsnes nosēšanās jāņem vērā arī tadēļ, lai kokus neiestādītu pārāk dziļi. Krūmu sugām, kuras veido sakņu atvasas, stādīšanas dziļumam nav liela nozīme, turpretī kokus var iestādīt par dziļi. Stādot jāreķinās, atkarībā no augsnes smaguma un mitruma pakāpes, ar 5—12 cm lielu augsnes limeņa sēšanos, tāpēc jāstāda tā, lai koka sakņu kakls pēc augsnes noblīvēšanās būtu tadā pašā līmenī kā pirms stādīšanas. Protams, augsni jācenšas noblīvēt jau stādot, piemīdot starp lielākajām saknēm un kārtīgi salejot.

Pēc stādīšanas augsni vēlams nosegt, nomulcēt — lapu kokiem ar kūdru vai kompostu, skuju kokiem var lietot arī pussatrūdējušas zāģu skaidas. Augsnes noseģšana veicina mitruma saglabāšanos, mikroorganismu darbību, kavē nezāļu augšanu un papildina barības vielu krājumus.

Parku atjaunošanai nepieciešams stādāmais materiāls. Daļu kokaugu stādu var dabūt pašu vai kaimiņu parkos un saziņā ar mežsaimniecības darbiniekiem tuvākajos mežos. Pārstādot kokus — pašizsēju no parka vai meža biežokņa «kultūras» apstākļos, jāievēro, lai augsnes sastāvs un mitrums un galvenokārt apgaismojums jaunajā vietā būtu tāds pats kā iepriekšējā vietā. Pretējā gadījumā, it īpaši, ja pārnes no dziļas ēnas gaismā, koki ilgus gadus nīkuļo. Pārstādot skuju kokus, vēlams paturēt prātā to zaru orientāciju pret debess pusēm. To dara, piesienot kādu zīmi, piemēram, zaram, kas vērst uz ziemeļiem. Pārējo stādāmo materiālu var iegādāties krāšņumaugu kokaudzētavās. Lielāko Latvijas PSR audzētavu saraksts pievienots 13. tabulā.

Stādīšanas darbos un parku tīrīšanā vēlams pēc iespējas vairāk izmantot mehanizāciju. Tas dod iespēju darbus veikt agrotehniskā pareizos termiņos. Likvidējot liekos kokus un krūmus, vēlams tos iepriekš vasarā iezīmēt un ziemā izcirst (lai neiznīcinātu vērtīgus augus) vai — vēl labāk — vasarā, augšanas periodā, kad nocirstie kokaugi dzen maz sakņu un stumbru atvasas. Nocirstie koki tūdal

atkrī novācamī un izmantojami dedzināšanai, žagari meliorācijas būvēm utt., lai parkā nesavairotu koksnes un mizas kaitēkļus.

Svarīgi ir nodrošināt jauno stādījumu kopšanu arī pēc stādīšanas: jāuzmana, lai saites neiegrieztos koku stumbros, lai koki tajās «nepakārtos», lai apdobēs nesavairotos nezāles. Citādi atjaunojamās parkos bieži novērojams, ka jaunie koki pēc stādīšanas pilnīgi pamesti likteņa varā.

Katrā parkā obligāti nepieciešams atbildīgs cilvēks, kurš kā speciālists pārziņātu parkā veicamos darbus, vadītu un organizētu tos, mērķtiecīgi realizētu parka rekonstrukcijas ģenerālā plāna galvenās idejas, saskaņojot tās ar parku apsaimniekotājas iestādes attīstības un saimniecisko darbu plāniem. Lielākajos parkos šie uzdevumi būtu jāuztic īpašam cilvēkam, speciālistam, vislabāk Bulduru Dārzkopības sovhoztehnikuma daiļdārzniecības nozarojuma absolventam. Tad iestādei nepieciešama īpaša štata vienība. Mazāku parku kopšanu un pārziņu varētu uzticēt arī citur nodarbinātiem speciālistiem amatu apvienošanas un sabiedriskā kārtā. Šajā darbā var iesaistīt vietējos speciālistus — mežkopjus, dārzniekus, agronomus, arhitektus. Kvalificētu padomu par konkrētu parku atjaunošanu un kopšanu šie atbildīgie speciālisti var saņemt ZA Botaniskā dārza Floras sektorā.

Speciālists bez darbaspēka maz ko varēs veikt. Tāpēc iestādēm, kuru pārziņā nodots parks, pēc iepriekš sastādīta plāna noteiktos termiņos jāorganizē talkas vai darba grupas. Tehnikumos un citās mācību iestādēs to samērā viegli veikt, organizējot īpašas audzēkņu brigādes, iesaistot tajās galvenokārt jauniešus ar labi attīstītu gaumi un ar interesi par skaistas apkārtnes veidošanu. Lauku apvidos parku apkopšanas darbu organizāciju vajadzētu uzņemt komjaunatnes rajonu un vietējām organizācijām, saistot to ar sporta bāzu, kultūras iestāžu u. tml. iekārtošanu. Lielākos parkos varētu iekārtot komjaunatnes un pionieru darba nometnes, kur dalībnieki līdztekus darbiem kolhozu un sovhozu laukos veiktu arī parka kopšanas darbu — izcirstu brikšņus, iztīrītu diķus, uzlabotu celiņus, vāktu sēklas, audzētu stādus parka atjaunošanai utt. Visi šie darbi saistāmi ar interesantiem kultūras pasākumiem, treniņiem un sacensībām, pašdarbības kolektīvu mēģinājumiem un izrādēm.

Parku apkopšanas un atjaunošanas darbi parasti nav ielānoti nevienas iestādes finansu tāmē, tāpēc nereti rodas lielas grūtības naudas līdzekļu sagādē kvalificētu mehanizatoru, projektētāju darba apmaksai, dažādu materiālu un parka inventāra un būvju (solu, tiltu, strūklaku utt.) iekārtošanai. Šai vajadzībai varētu rīkot īpašus kultūras pasākumus — sporta svētkus, dziesmu dienas, brīvdabas izrādes, no kuru ienākumiem daļu naudas atvēlēt parka apkopšanai.

Parku atjaunošanas un kopšanas darbus vēlams cieši saistīt ar mežu un dārzu mēneša un putnu dienu pasākumiem. Jācenšas darbus katru gadu rūpīgi plānot, vadoties no ģenerālā plāna. Lietderīgāk katru gadu atjaunot atsevišķus parka nogabalus nekā darīt darbus uzreiz visā teritorijā. Tāpēc atjaunošanas darbi jāielek daļa kārtās un katrā kārtā ietilpstošajai teritorijai jānosaka savs kopšanas režīms.

Lai palielinātu atbildību par parku un citu objektu atjaunošanas darbu savlaicīgu izpildi un kvalitāti, tiek ieteikta dokumentācija, kurai jāatspoguļo pašreizējais stāvoklis un izmaiņas parkā. 2. pielikumā dots *saistību raksta* paraugs. To vēlams sastādīt 3 eksemplāros, kad rajona vai pilsētas izpildu komiteja oficiāli nodod parku attiecīgas organizācijas vai iestādes atbildībā un kopšanā. Saistību raksta pirmais eksemplārs glabājams rajona (pilsētas) izpildu komitejā, otrs — atbildīgajā organizācijā, bet trešais nododams Latvijas PSR Mežsaimniecības un mežrūpniecības ministrijas Mežaudžu atjaunošanas daļā.

Objekta pasi (3. pielikums) arī sastāda 3 eksemplāros, un tie glabājas kopā ar saistību rakstiem. Darbu gaitā radušās būtiskās izmaiņas parkā atspoguļo pielikumos pasei.

dārz

kos.

tībā

IV

PSR
1950

ных
БСС

ГБС

ник

БСС

1940

охр

нец:

вып

Нау
1950

Риг
Л.—

IETEICAMĀ LITERATURA

1. Parku ainavu veidošana un kopšana

Antipovs V. Eksoti Latvijas dārzu un parku celtniecībā. — Grām. «Daijdārzniecība», I sēj. ZA izd., R., 1959.

Antipovs V. Ainavu kompozīcijas paņēmieni dažos Latvijas PSR parkos. — Grām. «Daijdārzniecība», II sēj. ZA izd., R., 1960.

Ārends P. Rundāles pils. R., 1936.

Barons K. Dārzu māksla. R., 1960.

Dāvidsone I. Lauku apvidu veco parku nozīme zaļās celtniecības attīstībā un šo parku izmantošana iedzīvotāju atpūtai. — Grām. «Daijdārzniecība», IV sēj. ZA izd., R., 1962.

Instrukcija par Latvijas PSR parku apsaimniekošanu (latviešu un krievu valodā). ZA FB rotaprints, R., 1965.

Ļūļa Ž. Par muižu apbūves centru kompozīcijas paņēmieniem Latvijas PSR teritorijā. — Grām. «Latvijas PSR arhitektūras mantojums», I sēj. R., 1958.

Антипов В. Г. Некоторые приемы композиции ландшафтов в пейзажных парках юго-западной Белоруссии. — Сборник научных работ ЦБС АН БССР, вып. I. Минск, 1960.

Антипов В. Г. Иноземная дендрофлора в парках Латвии. — Бюлл. ГБС, 1961, вып. 40.

Антипов В. Г. Регулярные парковые композиции Белоруссии. — Сборник научных работ ЦБС АН БССР, вып. 2. Минск, 1961.

Антипов В. Г. Мемориальные парки Белоруссии. — «Известия АН БССР» (серия биологическая). Минск, 1961, № 3.

Архипов Н. И. Сады и фонтаны XVIII в. в Петергофе. Л., 1936.

Барановский Е. Д. Сады и парки Киева. — «Архит. Рад. Україні», 1940, № 6.

Барбарич А. И. Парки Ровенской области. — В кн. «Материалы по охране природы на Україні», вып. I. Київ, 1958.

Гегельский И. Н. Пейзажные композиции в дендропарке «Тростянец». — Бюлл. ГБС, вып. 20. 1955.

Головач А. Г. Газоны, их устройство и содержание. М., 1955.

Дерий И. Г. Дендрологический парк «Александрия». — Бюлл. ГБС, вып. 30. 1958.

Дубяго Т. Б. К восстановлению Екатерининского парка в Пушкине. — Научные труды Ленинградского инженерно-строительного института, вып. 10. 1950.

Дубяго Т. Б. Летний сад. М.—Л., 1951.

Дубяго Т. Б. Дворцово-парковые ансамбли начала XVIII века в Риге. — В кн. «Архитектурная практика и история архитектуры», вып. 21. Л.—М., 1958.

- Дубяго Т. Б. Русские регулярные сады и парки. Л., 1963.
 Емина Л. В. Екатерининский парк города Пушкина. Л., 1965.
 Жерарден Р. Л. О составлении ландшафтов или о средствах укра-
 шать природу вокруг жилищ, соединяя приятное с полезным. Перевод А. Па-
 лицина. Петербург, 1804.
 Земцов С. М. Ораниенбаум. М., 1946.
 Иванова О. А. Павловский парк. Л., 1956.
 Капаклис А. Я. Рижские городские сады и парки. Краткий истори-
 ческий очерк развития зеленых насаждений г. Риги. Р., 1952.
 Колесников А. И. Архитектура парков Кавказа и Крыма. Гос. архи-
 тектурное издательство, М., 1949.
 Коржев М. П. и Прохорова М. И. Архитектура парков СССР.
 М., 1940.
 Косаревский А. И. Государственный заповедник Софиевка. Киев,
 1951.
 Курбатов В. Я. Павловск. СПб., 1902.
 Курбатов В. Я. Сады и парки. Петроград, 1916.
 Курбатов В. Я. Петергоф. Л., 1925.
 Курбатов В. Я. Детское село. Л., 1925.
 Липа О. Л. Визначни сади і парки України. Київ, 1960.
 Лунц Л. Б. Зеленое строительство. Гослесбумиздат, М.—Л., 1952.
 Лыпа А. Л., Косаревский И. А., Саламич А. К. Озеленение
 населенных мест. Киев, 1952.
 Лыпа А. Л. Софиевка. Уманский государственный заповедник. Киев,
 1948.
 Лыпа А. Л. Парковые фонды Украинской ССР и их использование.
 Киев, 1950.
 Мацулевич Ж. А. Летний сад и его скульптура. Л., 1936.
 Машинский Л. О. Озеленение городов. М., 1951.
 Пилявский В. И. Петродворец (б. Петергоф). М., 1949.
 Регель А. Изящное садоводство и художественные сады. СПб., 1896.
 Рубцов Л. И. Декоративный облик парка «Тростянец». — Бюлл. ГБС,
 1952, вып. 11.
 Рубцов Л. И. Садово-парковый ландшафт. Киев, 1956.
 Стоичев Л. И. Парковое и ландшафтное искусство. София, 1962.
 Щербина А. А. Парки западных областей Украинской ССР. — Бюлл.
 ГБС, 1954, вып. 18.
 Brinckmann A. E. Schöne Gärten, Villen und Schlösser aus fünf Jahr-
 hunderten. München, 1925.
 Fouquier M. De l'art des jardins du XV-e siècle au XX-e siècle. Paris,
 1911.
 Gothein M. L. Geschichte der Gartenkunst. Bd. 1.—2., Jena, 1914.
 Gromort G. L'art des jardins. Vol. 1—2, Paris, 1934.
 Kuphaldt C. Die Praxis der angewandten Dendrologie in Park und
 Garten. Berlin, 1927.
 Mäding E. Regel für die Gestaltung der Landschaft. Berlin, 1943.
 Niine A. Keila-Joa pargi ajaloo. — Looduskaitse billettään, Tartu,
 1961, 2.
 Pasquier H. Jardins. Paris, 1957.
 Rauch Ch. Geschichte der Gartenkunst. Leipzig, 1909.
 Schatz R. Gartengestaltung. Berlin, 1953.
 Schmitt C. Der Park und seine Leben. Berlin, 1952.
 Seifert A. Italienische Gärten. München, 1954.
 Stebbins M. Colour in the Garden. London, 1947.
 Stokes A. Colour and Form. London, 1937.
 Wilczek C. Abriss der Geschichte der Gartenkunst. Berlin, 1929.

2. Latvijas PSR parku dendroloģiskais sastāvs,
tā izmantošana un pavairošana

- укра-
А. Па-
Cepvedis pa Skrīveru dendroloģisko dārzu. R., 1938.
- Гайлис J. Vietējo un introducēto koku sugu salciētība Latvijas PSR. — Grām. «Mežsaimniecības jautājumi», XX sēj. ZA izd., R., 1960.
- Галениекс P. Skujkoku aklimatizācijas panākumi Latvijas PSR. — «LPSR ZA Vēstis», 1947., 4.
- стория-
архи-
Кондратови́чс R. Iss pārskats par Latvijas PSR kultivētajām rodo-
dendru sugām. — P. Stučkas LĻU Botāniskā dārza raksti, XVII sēj. R., 1961.
- СССР.
Кондратови́чс R. Rododendri. R., 1965.
- Киев,
Кундзи́шс А. Skrīveru dendroloģiskais parks. — Grām. «Saudzējiet un mīliet dabu». ZA izd., R., 1958.
- Lange V. Par korinšu ģints (*Amelanchier* Méd.) izplatību Latvijas PSR. — LPSR ZA Mežsaimniecības problēmu institūta raksti, 1949., I sēj.
- Lange V. Salīdzinoši dati par 1939.—1940. un 1955.—1956. gada bargo ziemu sala ietekmi uz kokaugu sugām Latvijas PSR teritorijā. — LLA raksti, 1957., IV sēj.
- Langenfelds V. Latvijas PSR ābeļu sugas. ZA izd., R., 1961.
- Latvijas PSR krāšņumaugu standartsortiments. ZA izd., R., 1963.
- Mauriņš A. Dekoratīvo koku un krūmu sugu introdukcijas rezultāti Latvijas PSR. — Grām. «Pa Mičurina ceļu». ZA izd., R., 1957.
- Мәуринш А. Мūsu parki kā vērtīgu koku un krūmu sugu sēkļu izejma-
териāла avots. — Grām. «Saudzējiet un mīliet dabu». ZA izd., R., 1958.
- Киев,
Мәуринш А. Introducēto dekoratīvo skuju koku sugu mātesaugi repub-
likā. — Grām. «Daiļdārzniecība», I sēj. ZA izd., R., 1959.
- Мәуринш А. Daudzgadīgie vītenaugi. LVI, R., 1960.
- Мәуринш А. Republikā retāk sastopamo introducēto lapu koku un krūmu mātesaugi. — Grām. «Daiļdārzniecība», III sēj. ZA izd., R., 1961.
- Мәуринш А. Novērojumi par kokaugu eksotu ziemcietību Latvijas PSR teritorijā laikā no 1800. līdz 1960. gadam. — Grām. «Augu ziemcietība, aukstum-
izturība un to kāpināšanas iespējas». ZA izd., R., 1962.
1896.
ГБС,
Мәуринш А., Morkons M., Zvirgzds A. Latvijas PSR koki un
krūmi. ZA izd., R., 1958.
- Мәуринш А., Morkons M., Zvirgzds A. «Sprīdišu» dendrārijs. — Grām. «Daiļdārzniecība», II sēj. ZA izd., R., 1960.
- Юли.
Мәуринш А., Zvirgzds A. «Timuku» dendrārijs. — Grām. «Daiļdārzniecība», III sēj. ZA izd., R., 1961.
- Мәуринш А., Zvirgzds A. Dendrārijs «Vāģnera dārzs». — Grām. «Daiļdārzniecība», IV sēj. ZA izd., R., 1962.
- Мәуринш А., Zvirgzds A. «Čiekuru» dendrārijs. — Grām. «Daiļdārzniecība», V sēj. ZA izd., R., 1964.
- Мәжсәта J. Kazdangas parks. — Grām. «Saudzējiet un mīliet dabu». ZA izd., R., 1958.
- Мәоркәнс M. Tauriņziežu dzimtas koki un krūmi Latvijas PSR. — Grām. «Daiļdārzniecība», I sēj. ZA izd., R., 1959.
- Мәоркәнс M. Ziemeļamerikas balteglu (*Abies* Mill.) sugu introdukcijas rezultāti un perspektīvas Latvijas PSR. — Grām. «Daiļdārzniecība», II sēj. ZA izd., R., 1960.
- Мәоркәнс M. Ciprešu (*Cupressaceae*) dzimtas Ziemeļamerikas sugu intro-
дукcija Latvijas PSR. — Grām. «Daiļdārzniecība», III sēj. ZA izd., R., 1961.
- Мәоркәнс M. Ziemeļamerikas eglu sugu introdukcijas rezultāti un per-
спективās Latvijas PSR. — Grām. «Daiļdārzniecība», IV sēj. ZA izd., R., 1962.
- Мәоркәнс M., Zvirgzds A. Jaunas introducēto kokaugu sugas Latvijas PSR. ZA izd., R., 1963.
- Ozols A. Koku un krūmu introdukcijas un aklimatizācijas rezultāti Latvijas PSR. — Grām. «Daiļdārzniecība», I sēj. ZA izd., R., 1959.

- Ozols A. Koku un krūmu introdukcija un aklimatizācija. R., 1959.
- Ozols A., Pētersons E. un Riekstiņš I. Dekorativo koku un krūmu ziemcietība bargajā 1955./56. g. ziemā. — Grām. «Dai[dārzniecība», I sēj. ZA izd., R., 1959.
- Pētersons E. Vīnogas brīvā dabā. R., 1955.
- Puka T. Dekorativo skuju koku pavairošana. Za izd., R., 1960.
- Sakss K. Svešzemju koku sugu ieaudzēšanas mēģinājumi dažādās Latvijas PSR vietās — LPSR ZA Mežsaimn. probl. inst. raksti, I sēj. 1949.
- Salīņš S. Lapegle. R., 1962.
- Salīņš S., Smilga J. Apses. R., 1960.
- Tambergs P. Dekorativo koku un krūmu stādu audzēšana R., 1965.
- Vanders K. Eiropas dižskābarža (*Fagus sylvatica* L.) introdukcija Latvijas PSR. — LLA raksti, X sēj., 1960.
- Zvirgzds A. Neistie jasmīni mūsu republikā. — Grām. «Dai[dārzniecība», II sēj. ZA izd., R., 1960.
- Zariņš L. Latvijas PSR sastopamo kļavu sugu izplatība un piemērotība vietējiem apstākļiem. — Grām. «Dai[dārzniecība», I sēj. ZA izd., R., 1959.
- Деревья и кустарники СССР. Под ред. проф. др. С. Я. Соколова. 1—6 т. т. М.—Л., 1949—1962.
- Мауринь А. Экзоты в парках Латвии. — Бюлл. ГБС, вып. 22. 1955.
- Мауринь А. Хвойные экзоты Латвийской ССР. Р., 1957.
- Мауринь А. Лиственные экзоты Латвийской ССР. Р., 1959.
- Петерсон Э. Интродукция новых видов деревьев и кустарников в зеленое строительство Латвийской ССР. — В кн. «Дни леса и сада». Р., 1954.
- Пuka T. Ф. Древесные декоративные формы для зеленых насаждений. Изд. АН Латв. ССР. Р., 1963.
- Zigra J. Kurzer historischer Ueberblick der Fortschritte in der Gartenkunst in Riga. Riga, 1810.
- Blumenbach A. Zur Geschichte der öffentlichen Anlagen un Gärten der Stadt Riga. Riga, 1913.

—
—
—
—
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27

krūma
ēj. ZA

Latvi:

atvijas

cība,

rotība

—6 7.

1955.

ов в
1954.
ений.

kunst

n der

1. pielikums

Darbā minēto parku un dendroloģisko objektu izvietojums Latvijas PSR
(pēc 1964. g. administratīvā iedalījuma)

Dabas aizsardzības objekti — * republikas nozīmes, + vietējās nozīmes

Nr. p. k.	Parka vai dendrarija nosaukums	Rajons vai pilsēta	Ciema padome vai pilsēta	Kā pārziņā	Aptuvena platība, ha
1	*Aizupe	Tukuma	Aizupes	Tehnikuma	3
2	*Aizviķi	Liepājas	Sikšņu	Nespējnieku nama	4,5
3	Aloja	Valmieras	Aloja	Galeviusu ģimenes	0,2
4	Alūksne	Gulbenes	Alūksne	Pilsētas	15
5	*Ambeļi	Daugavpils	Ambeļu	Sovhoza	4
6	Ārciems	Valmieras	Ārciema	Kolhoza	12
7	Arkādija	Rīga	—	Pilsētas	6
8	*Asare	Daugavpils	Asares	Kolhoza	3,5
9	Auce (Vecauce)	Dobeles	Auce	LLA mācību saimniecības	2
10	«Auči»	Bauskas	Sidrabenes	Kolhoza	2
11	+Augstkalne	Dobeles	Augstkalnes	Skolas	6
12	*Aumeistari	Valkas	Bilskas	Skolas	5
13	+Avoti	Rīgas	Lēdurgas	Kolhoza	5
14	*Baldone	Rīgas	Baldone	Pilsētas, sana- torijas	4
15	*Bebrene	Daugavpils	Bebrenes	Vidusskolas	9
16	+«Bērzi»	Tukuma	Engures	MRS	0,1
17	Biksti	Dobeles	Bikstu	Skolas	10
18	*Bīriņi	Rīgas	Bīriņu	Sanatorijas	29
19	+Birzuļi (Mēri)	Valkas	Birzuļu	Skolas	2
20	Blīdiene	Saldus	Blīdienes	Skolas, kolhoza	3
21	*Braslava	Valmieras	Braslavas	Kolhoza	14
22	Bukulti	Rīgas	Berģu	LLA māc. saim- niecības	8
23	Bulduri	Jūrmala	—	Tehnikuma	3
24	*Burtnieki	Valmieras	Burtnieku	Sovhoza	10
25	Cēsis	Cēsis	—	Pilsētas	10
26	*Cesvaine	Madonas	Cesvaine	Vidusskolas	37
27	*Cīrava	Liepājas	Cīravas	Mehanizācijas skolas	7

Nr. P. k.	Parka vai dendrarija nosaukums	Rajons vai pilsēta	Ciema padome vai pilsēta	Kā pārziņā	Aptuvena platība, ha	Nr. P. k.
28	+ «Čiekuri»	Valmieras	Brenguļu	Kolhoza	2	72
29	+ «Dārznieki»	Gulbenes	Malienes	Kolhoza	1	73
30	*Daudzeva	Jēkabpils	Daudzevas	Skolas	2	74
31	Dižlāņi	Liepājas	Vecpils	Skolas	3	75
32	*Dundaga	Talsu	Dundaga	Pilsētciemata	2+13	76
33	*Durbe	Tukuma	Smārdes	Palīgsaimniecības	30	77
34	Dzegužkalns	Rīga	—	Pilsētas	3	78
35	*Dzelzava	Madonas	Dzelzavas	Kolhoza	3	79
36	*Dzērve	Liepājas	Cīravas	Vidusskolas	5,5	80
37	Eriņi	Valmieras	Rūjiena	Pilsētas, skolas	8	81
38	Ēdole	Kuldīgas	Ēdoles	Invalidu nama	7,5	82
39	Galgauška	Gulbenes	Galgauškas	Kolhoza	—	83
40	*Gārsene	Daugavpils	Gārsenes	Kolhoza	2	84
41	Gaujiena	Valkas	Gaujienas	Vidusskolas	6	
42	*Gelenova	Preiļu	Gailišu	Kolhoza	4	85
43	*«Graši»	Bauskas	Stelpes	Kolhoza	1	86
44	*Gulbene	Gulbenes	Gulbene	Pilsētas	4,5+4	87
45	*Iecava	Bauskas	Iecavas	Ciemata	20	
46	Igate	Rīgas	Vidrižu	Bērnu nama	2	88
47	+Inciems	Rīgas	Krimuldas	Kolhoza	3	89
48	Inčūkalns	Rīgas	Inčūkalna	MRS kokaudzētavas	4	90
49	Izriede	Liepājas	Bunkas	Skolas	2	91
50	«Iztekas»	Bauskas	Stelpes	Kolhoza	0,2	92
51	*Jamaikī	Kuldīgas	Klosteres	Skolas	6	93
52	Jaunauce	Saldus	Jaunauces	Skolas	5	94
53	*Jaunbebri	Ogres	Bebru	Kolhoza	2	95
54	*Jaungulbene	Gulbenes	Jaungulbenes	Mehanizācijas skolas	11	96
55	+Jaunlaicene	Gulbenes	Jaunlaicenes	Kolhoza	3	97
56	*Jaunlive	Rīgas	Ķekavas	Kolhoza	2	98
57	Jēkabpils	Jēkabpils	—	Novadpētniecības muzeja	0,3	99
58	Jumurda	Madonas	Ergļi	Kolhoza	6	100
59	*Jumprava	Bauskas	Codes	Kolhoza	3	101
60	+«Jurģukalns»	Cēsu	Priekuļu	Kolhoza	15	102
61	Kalēti	Liepājas	Kalētu	Skolas	6	
62	*Kalnsēta	Saldus	Saldus	Tehnikuma	4	103
63	Kalsnava	Madonas	Kalsnavas	Mežu pēt. stacijas	5	104
64	Kanāla apstādījumi	Rīga	—	Pilsētas	20	105
65	*Kapsēde	Liepājas	Medzes	Skolas	3	106
66	Katvari	Valmieras	Katvaru	Skolas	5,5	
67	*Kazdanga	Liepājas	Kazdangas	Tehnikuma	144	111
68	Kirova	Rīga	—	Pilsētas	4	112
69	+Kocēni	Valmieras	Kocēnu	Skolas	4	113
70	*Kombuļi	Krāslavas	Kombuļu	Sovhoza	4	114
71	*Krāslava	Krāslava	—	Pilsētas, vidusskolas	7	115

Nr. p. k.	Parka vai dendrārija nosaukums	Rajons vai pilsēta	Ciema padome vai pilsēta	Kā pārziņā	Aptuvena platība, ha
2	72 Kronvirca	Dobeles	Auru	Skolas	10
1	73 *Kurmene	Bauskas	Kurmenes	Kolhoza	2
2	74 +Kevele	Dobeles	Auces	Kolhoza	3
3	75 Kēmeri	Jūrmala	—	Pilsētas	20
+13	76 Labrags	Liepājas	Sakas	Kolhoza	2
0	77 *Labvārži	Rēzeknes	Vērēmu	Sovhoza	2
3	78 *Laidze	Talsu	Laidzes	Tehnikuma	2+13
3	79 Lāmiņi	Tukuma	Dzirciema	Kolhoza	3
5,5	80 +Laucesa	Daugavpils	Laucesas	Invalīdu nama	2
8	81 Lauciņa	Talsu	Lauciņas	Sovhoza	3
7,5	82 +«Lauksargi»	Tukuma	Tukums	Pilsētas	0,5
—	83 Lestene	Tukuma	Lestenes	Kolhoza	3
2	84 *Lielauce	Dobeles	Lielauces	Mācību mežsaimn., kolhoza	20
6	85 Lieleleja	Dobeles	Eleja	Skolas	3
4	86 *Lielezere	Saldus	Ezeres	Kolhoza	3
5+4	87 Lielplatone	Dobeles	Lielplatones	Paraugssaimniecības	3
0	88 Lielstraupe	Cēsu	Mazstraupes	Sanatorijas	2
2	89 *Lielvārde	Ogres	Lielvārdes	Kolhoza, *ciemata	4
4	90 Liepāja	Liepāja	—	Pilsētas	10
2	91 Liepupe	Valmieras	Liepupes	Sovhoza	2
0,2	92 *Liguti	Liepājas	Durbe	Sovhoza	2
6	93 Linde	Ogres	Birzgales	Sovhoza	2+3
5	94 *Litene	Gulbenes	Litenes	Vidusskolas	8
2	95 Līdzēni	Valmieras	Rencēnu	Kolhoza	1
1	96 *Lūznava (Malta)	Rēzeknes	Špēļu	Tehnikuma	10
3	97 *Malnava	Ludzas	Kārsavas	Tehnikuma	5
2	98 Mālpils	Rīgas	Mālpils	Tehnikuma	10
0,3	99 Mārciena	Madonas	Mārcienas	—	2
6	100 +Mazsalaca	Valmieras	Mazsalaca	Vidusskolas	28
3	101 Mežmuiža	Kuldīgas	Rumbas	Kolhoza	4
5	102 *Mežotne	Bauskas	Mežotnes	Izmēģin. stacijas	10
5	103 +Naukšēni	Valkas	Naukšēnu	Mehānizācijas skolas	3
5	104 *Nītaure	Cēsu	Nītaures	Skolas	5,5
105	Nogale	Talsu	Oktes	Skolas	10
106	Odziņa	Madonas	Savienas	Skolas	3
107	*Padure	Kuldīgas	Abavas	Skolas	5
108	Pastende	Talsu	Stendes	Kolhoza	2
109	*Pelči	Kuldīgas	Ievukalnu	Zivsaimniecības, skolas	10
110	*Pope	Talsu	Popes	Skolas	2
111	Preiļi	Preiļu	—	Pilsētas, skolas	36,5
112	+Priekuļi	Cēsu	Priekuļu	Tehnikuma	4
113	Puikule	Valmieras	Brīvzemnieku	Kolhoza	2
114	*Puzīnieki	Talsu	Puzes	Skolas	5
115	+Raiskums	Cēsu	Raiskuma	Internātskolas	5

Nr. p. k.	Parka vai dendrārija nosaukums	Rajons vai pilsēta	Ciema padome vai pilsēta	Kā pārziņā	Aptuvena platība, ha	Nr. p. k.
116	+ Ranka	Gulbenes	Rankas	Meža skolas	9	
117	+ Rauda	Tukuma	Sēmes	MRS	2	
118	Rauna	Cēsu	Raunas	Kolhoza, ciema	3	
119	*Rāva	Liepājas	Dunalkas	Kolhoza	2	15
120	*Remte	Saldus	Remtes	Skolas	3	15
121	Rencēni	Valmieras	Rencēnu	Kolhoza	2	16
122	*Ropaži	Rīgas	Ropažu	Skolas	6	16
123	+ Ruba	Saldus	Rubas	Internātskolas	7	16
124	*Rudbārži	Kuldīgas	Rudbāržu	Skolas	7	16
125	Rūjiena	Valmieras	Rūjienas	Vidusskolas	4	16
126	*Rūmene	Tukuma	Kandavas	Kolhoza	5	16
127	*Rundāle	Bauskas	Pilsrundāles	Skolas un muzeja	17+30	16
128	*Saulaine	Bauskas	Islices	Tehnikuma	5	16
129	*Sēja	Rīgas	Sējas	Kolhoza	6	16
130	Sigulda	Rīgas	—	Pilsētas, sanatorijas	6	17
131	+ «Sinepes»	Valmieras	Ķoņu	Kolhoza	1,5	17
132	*Skrīveri	Ogres	Skrīveru	LLA Mācību mežniecības	19	17
133	*Skujene	Cēsu	Leimaņu	Kolhoza	3	17
134	+ Smiltene	Valkas	Smiltenes	Tehnikuma	6	17
135	+ Smukas	Saldus	Remtes	Kolhoza	1	17
136	+ Snēpele	Kuldīgas	Sudrabkalnu	Kolhoza	6	17
137	*«Sprīdiši»	Dobeles	Tērvetes	J. Raiņa literatūras muzeja	17	17
138	Staicele	Valmieras	Staiceles	Skolas	2	17
139	*Stāmeriene	Gulbenes	Stāmerienes	Tehnikuma	27	
140	*Stende	Talsu	Stendes	Selekcijas stacijas	2	
141	«Stirnas»	Valmieras	Katvaru	MRS	0,5	nos
142	*Strazde	Talsu	Strazdes	Skolas	1,5	diņi
143	Strēlnieku dārzs	Rīga	—	Pilsētas	10	par
144	+ Strutele	Tukuma	Viesātu	Kolhoza	11	196
145	*Stūri	Saldus	Blīdienes	Kolhoza	2	
146	Superdente	Bauskas	Jaunsvirlaukas	Kolhoza	—	
147	+ Svitene	Bauskas	Svitenes	Skolas	3	
148	Šķēde	Talsu	Laucienas	LLA Mācību mežniecības	10	
149	*Talsi	Talsi	—	Vidusskolas	5	
150	*«Timuki»	Bauskas	Stelpes	Kolhoza	2	
151	Unguri	Cēsu	Kūduma	Kolhoza	3	
152	Ungurpils	Valmieras	Alojas	Sovhoza	4	
153	Upesmuiža	Liepājas	Sakas	Kolhoza	12	
154	Urgas	Valmieras	Braslavas	Kolhoza	4	
155	*Vabole	Daugavpils	Osagala	Kolhoza	3	
156	Vadakste	Saldus	Vadakstes	Kolhoza	2	
157	+ «Vāgnera dārzs»	Tukuma	Tumes	Kolhoza	15	

Turpinājums

Nr. p. k.	Parka vai dendrārija nosaukums	Rajons vai pilsēta	Ciema padome vai pilsēta	Kā pārziņa	Aptu- vena plati- ba, ha
9					
2					
3					
2	158 *Valdeķi	Tukuma	Aizdires	Sovhoza	3
3	159 *Valdgale	Talsu	Valdgales	Sovhoza	3
2	160 + «Vanadzīņi»	Bauskas	Mežotnes	Kolhoza	2
6	161 + Varakļāni	Madonas	Varakļānu	Pilsētas	23
7	162 + Varkava	Preiļu	Varkavas	Kolhoza	4
7	163 *Vārme	Kuldīgas	Imantas	Kolhoza	3
4	164 + Vārnavas	Jēkabpils	Vārnavas	Kolhoza	2
5	165 Vecapgulde	Dobeles	Bites	Kolhoza	6
+30	166 *Vecbebrī	Ogres	Bebri	Tehnikuma	4
	167 *Vecpils	Liepājas	Vecpils	Kolhoza	3
5	168 *Vecsalienas	Daugavpils	Vecsalienas	Kolhoza	3
6	169 Veļi	Dobeles	Ausmas	Kolhoza	3
6	170 Viestura dārzs	Rīga	—	Pilsētas	3
1,5	171 Vilzēni	Valmieras	Braslavas	Kolhoza	2
9	172 Viļķene	Valmieras	Viļķenes	Sovhoza	2
	173 *Višķi	Daugavpils	Višķu	Tehnikuma	2
3	174 + Zasa	Jēkabpils	Zasas	Sovhoza	1
6	175 *Zemīte	Tukuma	Zemītes	Skolas	1
1	176 *Ziedoņi	Bauskas	Islices	Tehnikuma	7
6	177 *Zlēkas	Talsu	Zlēku	Skolas	2
7	178 *Zūras	Kuldīgas	Vārves	Mehanizācijas skolas	4
2	179 + Zvārtava	Valkas	Zvārtavas	Skolas, kolhoza	8

Piezīme. Pielikumā un visā darbā parku un citu dendroloģisko objektu nosaukumi lietoti atbilstoši tagadējiem apdzīvoto vietu nosaukumiem, retos gadījumos (ja pie parka apdzīvotas vietas vairs nav) lietoti novecojušie nosaukumi; parku atrašanās Latvijas PSR atzīmēta pēc republikas administratīvā iedalījuma 1964. gada 1. janvārī.

2. pielikums

Latvijas PSR

_____ rajons
 _____ ciema padome (pilsēta)

SAISTĪBU RAKSTS

_____ vārdā _____
 (organizācijas, iestādes, uzņēmuma) (uzņēmuma vadītājs,
 _____ apsolos _____
 amats, vārds, uzvārds, tēva vārds)
 _____ rajona (pilsētas) darbaļaužu
 (rajona nosaukums)
 deputātu Padomes izpildu komitejai, kā _____
 _____ (objekta nosaukums)
 _____ aizsardzībā un apkopšanā
 (republikas vai vietējās nozīmes)

nodoto dabas aizsargājamo objektu uzturēšu pienācīgā kārtībā.

Šinī sakarībā _____
 (organizācijas vai iestādes nosaukums)

apņemas kārtīgi izpildīt Latvijas PSR Ministru Padomes lēmumus par dabas aizsardzības objektiem un instrukciju par Latvijas PSR parku apsaimniekošanu, kā arī apņemas veikt šādus pasākumus, lai parku uzturētu kārtībā:

_____ (uzrakstīt visus pasākumus, apzīmējot objekta robežas,
 _____ kopšanas veidus, nevajadzīgo būvju novākšanu, režīma ievērošanu
 _____ un citus pasākumus, kas nodrošina parka saglabāšanu un atjaunošanu)

196— g. « — » _____

Z. v.

_____ (Iestādes vai uzņēmuma vadītāja amats un paraksts)

_____ rajons
 _____ ciema padome (pilsēta)
 _____ nozīmes dabas aizsardzības objekta
 (republikas, vietējās)

PASE

1. Parka nosaukums (vecais un jaunais) _____
2. Atrašanās vieta (precīza adrese) _____
3. Kas noteicis par dabas aizsargājamo objektu _____

 (lēmuma vai rīkojuma numurs un datums)
4. Kādas organizācijas pārziņā un apsardzībā objekts nodots _____

 (organizācijas nosaukums, adrese)
5. Īss objekta raksturojums _____

 (parks, dendrārijs, aleja u. c.)
6. Atzīmes par izmaiņām objektā un tā restaurāciju _____

7. Atzīmes par objektā veiktajiem kopšanas pasākumiem _____

8. Objekta apsaimniekošanas noteikumi (režīms) _____

PASES PIELIKUMĀ:

- 1) Shematiskais plāns. Plānā uzrādīt objekta novietojumu, kas orientēts pēc debess pusēm, robežu apzīmējumu, platību, mērogu, principiālu esošā parka plānojuma shēmu.
- 2) Īss parka apraksts:
 - a) parka stils (regulārs, ainavu jaukts); parka interesantāko grupu un kompozīciju piemēri, interesantāko kompozīciju un grupu shēmas un fotogrāfijas;
 - b) dendroloģiskais sastāvs: kokaugu sugu daudzums un izvietojums parkā; galveno eksotū (svešzemju) koku un krūmu sugu sastāvs, to stāvoklis, sacietība, seklu ražošana; galvenie eksotū kokaugu taksācijas dati;
 - c) galveno arhitektonisko būvju saraksts — lapenes, tiltiņi, pieminekļi, skulptūras, drupas, kaskādes, strūklakas, grotas, arkas, mākslīgās alas u. c. (to īss raksturojums, vēlamais fotouzņēmums, stāvoklis — labas, nedaudz bojātas, sabrukušas); citu būvju un ēku saraksts — dzīvojamās, saimniecības, administratīvās, rūpniecības, kultūristāžu ēkas;
 - d) parka pašreizējā izmantošana — sienu pļaušanai, lopu ganišanai, sportam, masu kultūras pasākumiem; parkam bojājumus nodarījuši dabas faktori vai cilvēki; parka kopšanas darbu novērtējums;
 - e) vēsturiskie dati — parka ierīkošanas laiks, leģendas, nostāsti; dažādi ar parku saistīti notikumi (pēc literatūras un arhīvu materiāliem);
 - d) pārējie materiāli; priekšlikumi par parka apkopšanu un efektīvāku parka stādījumu izmantošanu; galvenie neatliekamie atjaunošanas pasākumi;
 - g) parka pases un pielikuma sastādītāja vārds, uzvārds, tēva vārds, darba vieta, amats.

196— g. «—» _____

(Rajona (pilsētas) izpildu komitejas atbildīgā darbinieka para sts un zīmogs)

1. tabula

Latvijas PSR parku piemēri ar vislabāk izteiktiem galveno parku veidošanas
stilu elementiem

Parku veidojumu grupas	Parkā sastopamo galveno stilu elementi		Parku piemēri
Parkā sastopami pārsvarā šādu galveno pamatstilu elementi	Regulārie	Itāļu	Katvari, Odziena
		Franču	Rundāle, Lāmiņi
	Piļu parki, regulārie		Dundaga Lielstraupe
	Piļu parki, ainavu		Edole
	Ainavu	Romantiskie	Alūksne, Asare, Cesvaine, Durbe, Gaujiena, Gulbene, Jaunauce, Jaungulbene, Jumprava, Kurmene, Lieleleja, Lielplatone, Lūznava, Nogale, Preiļi
		Naturālistiskie	Ambeli, Augstkalne, Iecava, Mālpils, Padure, Rencēni, Rudbārži, Smiltene, Urgas, Valdgale, Vecapgulde, Vecbebi
Pārejas periodu parki, kuros pārsvarā divu pamatstilu elementi	Pāreja no regulārajiem itāļu uz romantiskajiem ainavu parkiem		Bīriņi

Parku veidojumu grupas	Parkā sastopamo galveno stilu elementi	Parku piemēri
Pārejas periodu parki, kuros pārsvarā divu pamatstilu elementi	Pāreja no regulārajiem itāļu uz naturālistiskajiem ainavu parkiem	Strutele, Rūmene
	Pāreja no regulārajiem franču uz romantiskajiem ainavu parkiem	Kropvircava, Varakļāni, Ungurpils
	Pāreja no regulārajiem franču uz naturālistiskajiem ainavu parkiem	Nurmuiža (Okte)
	Pāreja no romantiskajiem ainavu uz naturālistiskajiem ainavu parkiem	Ārciems, Bebrene, Biksti, Braslava, Cīrava, Dzērve, Eriņi, Ezere, Jamaiķi, Lielauce, Mežamuiža, Mežotne, Raiskums, Ranka, Stāmeriene, Upesmuiža, Vecauce, Ziedoņi
Parki, kas rekonstruēti no viena stila parka otra stila parkā, pārveidojot tos vai jauno daļu izveidojot vecajai blakus	Regulārais itāļu stila parks pārveidots romantiskā ainavu parkā	Burtnieki
	Regulārais itāļu stila parks pārveidots naturālistiskā ainavu parkā	Linde, Mazsalaca, Puikule, Ruba, Vadakste
	Regulārais franču stila parks pārveidots romantiskā ainavu parkā	Krāslava, Nītaure, Unguri
	Regulārais franču stila parks pārveidots naturālistiskā ainavu parkā	Ozolnieki, Pelči
	Romantiskais ainavu parks pārveidots naturālistiskā ainavu parkā	Kazdanga

Ar svešzemju kokaugu sugu un formu mātesaugiem bagātākie
parki un dendroloģiskās kolekcijas Latvijas PSR

Nr. p. k.	Parka vai kolekcijas nosaukums	Svešzemju sugu un dekoratīvo formu skaits			Nr. p. k.
		kopā	tai skaitā retas un unikālas		
			sugas	formas	
1	Aizupe	100	—	—	2
2	Aizviķi	46	3	2	3
3	Aloja (Galeviusu kolekcija)	60	3	—	4
4	Avoti	25	1	—	5
5	«Bērzi»	10	1	—	6
6	Braslava	25	2	1	7
7	Bukulti	100	5	—	8
8	Bulduri	250	6	3	9
9	Burtnieki	40	2	1	10
10	Cīrava	40	5	—	11
11	«Čiekuri»	56	6	—	12
12	«Dārznieki»	50	4	—	13
13	Inčukalns	50	1	—	14
14	Jēkabpils	27	—	—	15
15	«Jurgukalns»	60	6	—	
16	Kazdanga	150	10	3	
17	Ķevele	20	1	—	
18	Lielauce	60	5	—	
19	Lielvārde	20	2	—	
20	Lūznava	40	2	1	
21	Mazsalaca	31	3	—	
22	Priekuļi	40	2	—	
23	Rūmene	50	4	2	
24	Rūjiena	50	2	1	
25	«Sinepes»	35	2	—	
26	Smiltene	40	4	—	
27	Smukas	34	1	2	
28	Snēpele	10	—	1	
29	«Sprīdiši»	230	8	3	
30	«Stirnas»	40	4	—	
31	Talsi	40	2	2	
32	«Timuki» un «Graši»	78	6	2	
33	«Vāgnera dārzs» un «Lauksargi»	103	9	4	
34	«Vanadziņi»	89	8	1	
35	Veļi	15	1	—	
36	Zvārtava	15	—	—	

Kokaugi, no kuriem mūsu apstākļos var izaudzēt
dažāda augstuma špalierus

Nr. p. k.	Nosaukums	Špalieru augstums, m					Piezī- me
		1,5	2	3	5	10	
1	Kokveida un krūmu karagā- nas (<i>Caragana arborescens</i> Lam. un <i>Caragana frutex</i> Koch)	+	+				
2	Kaukāza plūme (<i>Prunus divariata</i> Ldb.)	+	+	+			
3	Smaržīgais ķirsis (<i>Cerasus mahaleb</i> Mill.)	+	+	+	+		
4	Vilkābeles (<i>Crataegus sp. sp.</i>)	+	+	+			
5	Dīžskābardis (<i>Fagus sylvatica</i> L.)			+	+	+	*
6	Parastā bumbiere (<i>Pyrus communis</i> L.)	+	+	+	+		*
7	Baltskābardis (<i>Carpinus betulus</i> L.)	+	+	+	+	+	*
8	Korintes (<i>Amelanchier spicata</i> Med.)		+	+			
9	Irbenes (<i>Viburnum opulus</i> L.)	+	+	+			
10	Tatārijas kļava (<i>Acer tataricum</i> L.)	+	+	+	+		
11	Lazdas (<i>Corylus avellana</i> L.)		+	+			
12	Liepas (<i>Tilia vulgaris</i> Hayne, <i>Tilia euchlora</i> Koch u. c.)			+	+		
13	Zidkoks (<i>Morus alba</i> L.)	+	+	+			*
14	Ceriņi (<i>Syringa vulgaris</i> L., <i>Syringa villosa</i> Vahl)	+	+	+	+		
15	Zemā goba (<i>Ulmus pumila</i> L.)	+	+	+	+	+	

Piezīme: * — piemēroti republikas rajoniem uz rietumiem no līnijas
Tukums — Auce.

Dažāda augstuma apmalēm grupu un kulisu papildināšanai piemērotās krūmu un nelielu koku sugas.

Apzīmējumi: R — uz rietumiem no Lielupes, E — ēnētīga, S — saulainās, sausas vietās, L — krāšņs lapojums, Z — krāšņi ziedi, A — krāšņi augļi.

1—2 m	2—3 m	3—5 m	5—7 m
<i>Amygdalus nana</i> L. (ZS)	<i>Acanthopanax sessiliflorum</i> Seem. (ELA)	<i>Acer spicatum</i> Lam. (LA)	<i>Acer campestre</i> L. (L)
<i>Berberis vulgaris</i> L. (A)	<i>Acer ginnala</i> Max. (LA)	<i>Acer tataricum</i> L. (LZA)	<i>Crataegus punctata</i> Jacq. (LZA)
<i>Chaenomeles maulei</i> Schn.	<i>Amelanchier alnifolia</i> Nutt. (LZA)	<i>Amelanchier spicata</i> Koch (LZA)	<i>Crataegus submollis</i> Sarg. (ZA)
<i>Colutea arborescens</i> L. (RSZA)	<i>Carexna arborescens</i> Lam (Z)	<i>Cerasus mahaleb</i> Mill. (LZ)	<i>Salix fragilis</i> L. (L)
<i>Cytisus ratisbonensis</i> Schaeff. (SZ)	<i>Carexna frutex</i> Koch (Z)	<i>Cornus mas</i> L. (REZA)	<i>Salix viminalis</i> L. (L)
<i>Cytisus capitatus</i> Scop. (SZ)	<i>Cornus alba</i> L. (LZA)	<i>Corylus avellana</i> L. (EL)	<i>Syringa amurensis</i> Rupr. (LZ)
<i>Diervilla sessilifolia</i> Buckl. (RZL)	<i>Cornus stolonifera</i> Michx. (ELZ)	<i>Crataegus douglasii</i> Ldl. (LZA)	<i>Syringa pectinensis</i> Rupr. (LZ)
<i>Forsythia ovata</i> Nakai (ZL)	<i>Crataegus macracantha</i> Lodd. (LZA)	<i>Crataegus flabellata</i> Koch (LZA)	<i>Syringa villosa</i> Vahl (LZ)
<i>Genista tinctoria</i> L. (SZ)	<i>Laburnum anagyroides</i> Med. (Z)	<i>Crataegus nigra</i> W. et K. (LZA)	
<i>Ligustrum vulgare</i> L. (RLZA)	<i>Lonicera morrowii</i> Gray (ELZA)	<i>Crataegus prunifolia</i> Pers. (LZA)	

1-2 m	2-3 m	3-5 m	5-7 m
<i>Lonicera albertyi</i> Rgl. (SLZ)	<i>Lonicera ruprechtiana</i> Rgl. (LZA)	<i>Elaeagnus angustifolia</i> L. (L)	
<i>Lonicera alpigena</i> L. (ELA)	<i>Lonicera xylosteum</i> L. (EZA)	<i>Hippophaë rhamnoides</i> L. (LA)	
<i>Lonicera caerulea</i> L. (ELA)	<i>Malus sargentii</i> Rehd. (LZA)	<i>Philadelphus floribundus</i> Schrad. (Z)	
<i>Philadelphus lemoinéi</i> Lemm. (Z)	<i>Philadelphus coronarius</i> (Z)	<i>Philadelphus pubescens</i> Lois. (Z)	
<i>Ribes alpinum</i> L. (ELZ)	<i>Philadelphus lazus</i> Schrad. (Z)	<i>Prunus divaricata</i> Ldb. (LZA)	
<i>Ribes aureum</i> Pursh (LZA)	<i>Philadelphus gordonianus</i> Ldl. (Z)	<i>Prunus spinosa</i> L. (EZA)	
<i>Rosa rugosa</i> Thunb. (LZA)	<i>Physocarpus opulifolius</i> Max. (ZA)	<i>Ptelea trifoliata</i> L. (LA)	
<i>Securinega suffruticosa</i> Rehd. (SL)	<i>Rhus typhina</i> L. (LA)	<i>Salix purpurea</i> L. (L)	
<i>Spiraea arguta</i> Zbl. (Z)	<i>Rosa cinnamomea</i> L. (Z)	<i>Syringa japonica</i> Dene. (LZ)	
<i>Spiraea bumalda</i> Burv. (LZ)	<i>Rosa eglanteria</i> L. (Z)	<i>Syringa josikaea</i> Jacq. (LZ)	
<i>Spiraea hypericifolia</i> L.	<i>Rosa glauca</i> Pourr. (LZ)	<i>Syringa vulgaris</i> L. (LZ)	
<i>Spiraea Vanhouttei</i> Zbl. (LZ)	<i>Rosa spinosissima</i> L. (Z)	<i>Viburnum lentago</i> L. (LZA)	
<i>Symphoricarpos albus</i> Blake (LA)	<i>Sambucus nigra</i> L. (RZA) <i>Sambucus racemosa</i> L. (ZA) <i>Syringa chinensis</i> Will. <i>Viburnum dentatum</i> L. (ELZ)		
<i>Weigela florida</i> DC. (EZ)	<i>Viburnum lantana</i> L. (EZA)		

Kokaugi ar raksturīgu lapu krāsojumu grupu veidošanai parkos
(krāsa intensīva: P — pavasarī, V — vasarā, R — rudenī, S — krāsojums
spilgts, K — tikai rietumu rajoniem)

Zinātniskais nosaukums	Latviskais nosaukums	Krāsojuma intensitāte un izmantošana	
Krāsu toņi zilgani, pelēcīgi, sudrabaini			
<i>Abies arizonica</i> Merr.	Arizonas baltegle	PV	
<i>Abies concolor</i> Ldl. et Gord.	Vienkrāsas baltegle	PVR K S	
<i>Acer saccharinum</i> L.	Sudrabkļava	PV	
<i>Elaeagnus angustifolia</i> L.	Šaurlapu eleagns	PVR S	Jun
<i>Hippophaë rhamnoides</i> L.	Smiltšerkšķis	PVR	Por
<i>Picea engelmanni</i> Engelm.	Engelmaņa egle	PVR	Poj
<i>Picea engelmanni</i> 'Glauca'	'Zilganā' Engelmaņa egle	PVR	J
<i>Picea glauca</i> 'Caerulea'	'Zilganā' Kanādas egle	PVR	Que
<i>Picea pungens</i> 'Glauca'	'Zilganā' asā egle	PVR S	Thu
<i>Picea pungens</i> 'Glauca Kosteri'	'Zilganā Kosterā' asā egle	PVR S	Thu
<i>Populus alba</i> L.	Baltā apse	PV S	Ulr
<i>Populus sovjetica pyramidalis</i> Jabl.	Piramidālā padomju apse	PVR	
<i>Pseudotsuga glauca</i> Mayr	Zilganā duglāzija	PVR	
<i>Salix alba</i> 'Sericea'	'Sudrabotais' baltais vītols	PV S	
<i>Sorbus intermedia</i> Pers.	Zviedrijas pilādzis	PV	
Krāsu toņi dzeltēni			
<i>Acer negundo</i> 'Auratum'	'Dzeltenlapu' ošlapu kļava	PV S	Alr
<i>Acer pseudoplatanus</i> 'Worleei'	'Vorleja' kalnu kļava	PV K	Bet
<i>Chamaecyparis pisifera</i> 'Aurea'	'Dzeltenskuju' zirņu paciprese	PV K	Fag
<i>Philadelphus caucasicus</i> 'Aureus'	'Zeltainais' Kaukāza jasmīns	PVR S	Qu
<i>Physocarpus opulifolius</i> 'Luteus'	'Dzeltenlapu' parastā irbeņspireja	PV	Sal
<i>Picea abies</i> 'Aurea Magnifica'	'Zeltītā Krāšņā' parastā egle	P	Sor
<i>Populus canadensis</i> 'Aurea'	'Dzeltenlapu' Kanādas apse	PV	Ulr
<i>Ulmus carpinifolia</i> 'Wredei'	'Vrēdes' skābaržlapu goba	PV	
Krāsu toņi sarkani, karmīnsarkani			
<i>Acer ginnala</i> Max.	Krastu kļava	R S	Ac
<i>Acer platanoides</i> 'Reitenbachii'	'Reitenbaha' parastā kļava	VR	Fre
<i>Acer platanoides</i> 'Schwedleri'	'Švēdlera' parastā kļava	PV S	Qu
<i>Acer pseudoplatanus</i> 'Purpurascens'	'Sarkanlapu' kalnu kļava	PVR K	Ša
<i>Aronia melanocarpa</i> Ell.	Melnaugļu aronija	R S	Ulr
<i>Berberis thunbergii</i> 'Atropurpurea'	'Sarkanlapu' Tunberga bārbele	PVR S	
<i>Berberis vulgaris</i> 'Atropurpurea'	'Sarkanlapu' parastā bārbele	PVR S	Ju
<i>Corylus avellana</i> 'Fuscorubra'	'Sarkanlapu' parastā lazda	PVR K S	Pi
<i>Cotinus coggygria</i> 'Rubrifolia'	'Sarkanlapu' parūkkrums	PV K	Pi
<i>Fagus sylvatica</i> 'Atropunicea'	'Sarkanlapu' meža dižskābardis	PVR K S	Pi
<i>Fagus sylvatica</i> 'Roseomarginata'	'Sārtraibais' meža dižskābardis	PV K	Th
<i>Rosa glauca</i> Pour.	Zilganā roze	PV	Th
<i>Ulmus laevis</i> Pall.	Parastā vikсна	R	Th
<i>Ulmus procera</i> 'Purpurea'	'Sarkanlapu' smuidrā goba	PV	

Kokaugi, kam raksturīga īpatnēja vainaga forma grupu veidošanai parkos

(K — piemēroti tikai republikas rietumu rajoniem)

Zinātniskais nosaukums	Latviskais nosaukums	Izmantošana

Augums piramidāls, kolonveida

<i>Juniperus communis</i> 'Stricta'	'Kolonveida' parastais paeglis	K
<i>Populus pyramidalis</i> Rozier	Piramidālā apse	
<i>Populus sovjetica pyramidalis</i> Jabl.	Piramidālā padomju apse	
<i>Quercus robur</i> 'Fastigiata'	'Piramidālais' parastais ozols	K
<i>Thuja occidentalis</i> 'Fastigiata'	'Kolonveida' rietumu dzīvības koks	
<i>Thuja occidentalis</i> 'Hoveyi'	'Hoveja' rietumu dzīvības koks	
<i>Ulmus glabra</i> 'Exoniensis'	'Piramidālā' parastā goba	

Augums nokarens

<i>Alnus incana</i> 'Pendula'	'Nokarens' baltalksnis	K
<i>Betula verrucosa</i> 'Youngii'	'Janga' āra bērzs	
<i>Fagus sylvatica</i> 'Pendula'	'Nokarens' meža dižskābardis	K
<i>Fraxinus excelsior</i> 'Pendula'	'Nokarens' parastais osis	K
<i>Quercus robur</i> 'Pendula'	'Nokarens' parastais ozols	K
<i>Salix alba</i> 'Tristis'	'Nokarens' baltais vītols	K
<i>Sorbus aucuparia</i> 'Pendula'	'Nokarens' parastais pilādzis	
<i>Ulmus glabra</i> 'Pendula'	'Nokarens' parastā goba	

Koka vainags lodveida

<i>Acer platanoides</i> 'Globosum'	'Lodveida' parastā kļava	K
<i>Fraxinus excelsior</i> 'Nana'	'Zemais' parastais osis	K
<i>Quercus robur</i> 'Umbraculifera'	'Lietussarga' parastais ozols	K
<i>Salix fragilis</i> 'Bullata'	'Lodveida' trauslais vītols	
<i>Ulmus carpiniifolia</i> 'Umbraculifera'	'Lodveida' skābaržlapu goba	

Augums pundurīgs vai klājenisks

<i>Juniperus sabina</i> L.	Kazaku paeglis	K
<i>Picea abies</i> 'Conica'	'Koniskā' parastā egle	
<i>Picea abies</i> 'Ohlendorffii'	'Olendorfa' parastā egle	K
<i>Picea abies</i> 'Procumbens'	'Klājeniskā' parastā egle	
<i>Thuja occidentalis</i> 'Globosa'	'Lodveida' rietumu dzīvības koks	K
<i>Thuja occidentalis</i> 'Pumila'	'Zemais' rietumu dzīvības koks	
<i>Thuja occidentalis</i> 'Umbraculifera'	'Klājeniskais' rietumu dzīvības koks	

Enai un pusēnai piemērotās kokaugu sugas Latvijas PSR apstādījumiem

Pilnam noēnojumam	Pusēnai	Nr. p. k.
Kailsēkļi	Pilnam noēnojumam piemērotās sugas un papildus vēl:	1
<i>Taxus baccata</i> L.		2
Segsēkļi — koki	Kailsēkļi	3
<i>Carpinus betulus</i> L.	<i>Abies sibirica</i> Ldb.	4
<i>Fagus sylvatica</i> L.	<i>Abies alba</i> Mill. un arī citas sīkskujai- nas <i>Abies</i> sugas	5
<i>Padus racemosa</i> Gilib.	<i>Picea glauca</i> Voss	6
<i>Padus serotina</i> Agardh	<i>Picea omorika</i> Purk.	7
Segsēkļi — krūmi	Segsēkļi — koki	8
<i>Acer campestre</i> L.	<i>Acer pseudoplatanus</i> L.	9
<i>Acer spicatum</i> Lam.	<i>Aesculus hippocastanum</i> L.	10
<i>Buxus sempervirens</i> L.	<i>Alnus glutinosa</i> Gaertn.	11
<i>Cornus mas</i> L.	<i>Tilia</i> sugas	12
<i>Corylus avellana</i> L.	Segsēkļi — krūmi	13
<i>Daphne mezereum</i> L.	<i>Amelanchier</i> sugas	14
<i>Euonymus verrucosa</i> Scop.	<i>Caragana arborescens</i> Lam.	15
<i>Lonicera xylosteum</i> L.	<i>Caragana frutex</i> Koch	16
<i>Philadelphus coronarius</i> L.	<i>Cornus stolonifera</i> Michx.	17
<i>Physocarpus opulifolia</i> Max.	<i>Forsythia</i> sugas	18
<i>Ribes alpinum</i> L.	<i>Lonicera</i> sugu vairums	19
<i>Sorbaria sorbifolia</i> A. Br.	<i>Philadelphus</i> sugas	18
<i>Symphoricarpos albus</i> Blake	<i>Sambucus</i> sugas	19
<i>Vinca minor</i> L.	<i>Viburnum</i> sugas	

Reto un unikālo kokaugu sugu vērtīgāko pieaugušo māteskoku
atradnes Latvijas PSR parkos un dendrārijos

Nr. p. k.	Zinātniskais nosaukums	Latviskais nosaukums	Parki, kuros suga atrodama	Eksemplāru skaits	Sēklu ražošana
1	<i>Abies arizonica</i> Merr.	Arizonas baltegle	Ķevele	3	D
2	<i>Abies fraseri</i> Pursh	Frāzera baltegle	Iecava Braslava	2 2	A D
3	<i>Abies holophylla</i> Max.	Usūrijas baltegle	Lielauce «Jurgukalns»	2 3	D Z
4	<i>Abies homolepis</i> S. et Z.	Japānas (Niko) baltegle	Kazdanga	3	D
5	<i>Abies lowiana</i> Murr.	Loua baltegle	Braslava	1	A
6	<i>Abies lasiocarpa</i> Nutt.	Rietumamerikas baltegle	Kazdanga «Timuki»	2 1	D A
7	<i>Abies veitchii</i> Lindl.	Veiča baltegle	«Jurgukalns» «Sprīdiši» «Dārznieki»	15 2 2	D D D
8	<i>Acer circinatum</i> Pursh	Apalīpu kļava	Kazdanga «Jurgukalns» «Vāgnera d.» K. Zemdegas kolekcija	2 1 1 1	A V V A
9	<i>Acer glabrum</i> Torr.	Kailā kļava	Skrīveri	grupa	V
10	<i>Acer pictum</i> Thunb.	Skaistā kļava	Kazdanga	2	D
11	<i>Acer rubrum</i> L.	Sarkanā kļava	Kazdanga «Auči» Aizviķi «Vāgnera d.» Jūrmala Pope	3 8 1 1 1 2	A D A A A A
12	<i>Acer saccharum</i> Marsh.	Cukura kļava	Skrīveri «Vāgnera d.»	8 1	A V
13	<i>Acer spicatum</i> Lam.	Vārpainā kļava	«Sprīdiši» Kazdanga Bukulti	1 2 1	D D D
14	<i>Aesculus</i> × <i>carnea</i> Hayne	Sārtā zirgkastaņa	Padure	1	D
15	<i>Aesculus</i> × <i>hybrida</i> DC.	Hibrīda zirgkastaņa	Svitene	1	D
16	<i>Aesculus glabra</i> Willd.	Kailā zirgkastaņa	«Sprīdiši» Zūras	10 1	D D
17	<i>Aesculus octandra</i> Marsh.	Dzeltenā zirgkastaņa	Mežotne «Timuki» Kalnsēta Rencēni Zūras	2 2 3 1 2	D D D A D
18	<i>Betula lenta</i> L.	Ķiršu bērzs	Skrīveri	6	D
19	<i>Betula lutea</i> L.	Dzeltenais bērzs	«Stirnas» Lielstraupe	2 1	D A

Nr. p. k.	Zinātniskais nosaukums	Latviskais nosaukums	Parki, kuros suga atrodama	Eksemplāru skaits	Sēklu ražošana	Nr. p. k.
			Raiskums	2	D	37
			Lielauce	3	D	38
			Unguri	1	A	
			Kalēti	2	D	
			Smiltene	1	D	39
20	<i>Betula papyrifera</i> Marsh.	Papīra bērzs	Līgatne	4	D	
			Skrīveri	20	D	40
			Priekuļi	2	A	
			Mežotne	1	A	41
			Bīriņi	2	A	
			Burtnieki	1	A	42
21	<i>Betula subcordata</i> Rydb.	Pussirdslapu bērzs	«Vāgnera d.»	1	A	
22	<i>Carya cordiformis</i> (Wangh.) Koch	Sirdsaugļu kārija	Bukulti	2	Z	43
23	<i>Carya ovata</i> (Mill.) Koch	Ovālā kārija	Aizviķi	3	D	44
			Skrīveri	2	Z	
			Sieksāte	1	Z	45
24	<i>Cerasus maximowiczii</i> Rupr.	Maksimoviča ķirsis	Skrīveri	2	D	
25	<i>Cercidiphyllum japonicum</i> S. et Z.	Japānas katsura	Skrīveri	daudz	Z	46
			Bukulti	1	Z	
26	<i>Chamaecyparis lawsoniana</i> (Andr.) Parl.	Lausona paciprese	Šķēde	2	D	
			Laidze	4	D	
27	<i>Chamaecyparis pisifera</i> S. et Z.	Zirņu paciprese	Bulduri	3	D	47
			Lielauce	1	A	
28	<i>Cladrastis lutea</i> Koch	Amerikas dzeltenkoks	Komunāru lauk.	2	D	
			«Sprīdīši»	1	A	48
29	<i>Corylus colurna</i> L.	Kokveida lazda	Aizpute	1	D	
			«Tīmuki»	1	Z	
30	<i>Elaeagnus angustifolia</i> L.	Šaurlapu eleagns	Daugavpils	2	A	
			Aglona	8	A	
31	<i>Fraxinus americana</i> L.	Amerikas osis	Kazdanga	2	A	49
			Smiltene	2	Z	
32	<i>Fraxinus lanceolata</i> Borkh.	Zaļais osis	Skrīveri	3	D	50
			Iecava	daudz	D	
			Lielauce	daudz	D	51
33	<i>Ginkgo biloba</i> L.	Ginks	Rīga, kanālmala	1	A	52
			«Vanadziņi»	1	V	
			Višķi	1	V	53
34	<i>Gymnocladus dioica</i> Koch	Amerikas ragukoks	Rīga, kanālmala	1	Z	54
35	<i>Hamamelis virginiana</i> L.	Virdžīnijas burvju lazda	Jelgava, kokaudz.	3	A	
36	<i>Juglans cordiformis</i> Max.	Sirdsaugļu riekstkoks	Rīga, K. Zemdegas kol.	1	D	55
			«Vanadziņi»	1	D	

Nr. p. k.	Zinātniskais nosaukums	Latviskais nosaukums	Parki, kuros suga atrodamā	Eksemplāru skaits	Sēklu ražošana
37	<i>Juglans nigra</i> L.	Melnais riekstkoks	«Sprīdīši»	1	V
38	<i>Juglans sieboldiana</i> Max.	Zibolda riekstkoks	«Timuki» Rīga, K. Zemdegas kol.	10 2	D D
39	<i>Larix kurilensis</i> Mayr	Kuriļu lapegle	Rencēni Skrīveri	1 5	Z A
40	<i>Larix laricina</i> Koch	Amerikas lapegle	Bukulti Skrīveri	6 5	D D
41	<i>Maackia amurensis</i> Rupr. et Max.	Amūras māķija	«Vāģnera d.» Kazdanga	1 1	A Z
42	<i>Magnolia acuminata</i> L.	Gurķu magnolija	Rīga, Kronvalda dārzs	1	A
43	<i>Micromeles alnifolia</i> (S. et Z.) Koehne	Alkšņu mikromele	Skrīveri	3	D
44	<i>Padus maackii</i> (Rupr.) Kom.	Māķa ieva	Bukulti Skrīveri	2 1	A D
45	<i>Padus pensylvanica</i> (L. f.) Sok.	Pensilvānijas ieva	Kazdanga Skrīveri	2 3	D D
46	<i>Padus serotina</i> (Ehrh.) Agardh	Vēlinā ieva	«Dārznieki» Kazdanga	daudz 10	D D
47	<i>Phellodendron amurense</i> Rupr.	Amūras korķkoks	Auce Pelči Skrīveri Cīrava	3 8 10 2	Z D D D
48	<i>Picea engelmanni</i> Engelm.	Engelmaņa egle	Lielvārde Skrīveri Zūras Lielaide	8 30 3 2	D D A D
49	<i>Picea jezoensis</i> (S. et Z.) Carr.	Ajāņu egle	«Vanadžipi» Lizums Kombuļi Smiltene Veļi	3 1 1 4 2	A V A V D
50	<i>Picea koraiensis</i> Nakai	Korejas egle	Skrīveri «Vāģnera d.»	1 1	D A
51	<i>Picea mariana</i> Britt.	Melnā egle	Skrīveri	1	D
52	<i>Picea maximowiczii</i> Regel	Maksimoviča egle	«Vanadžipi»	2	D
53	<i>Picea sitchensis</i> Carr.	Sitkas egle	Dzērve «Jurgukalns»	2 15	A A
54	<i>Pinus banksiana</i> Lamb.	Banksa priede	«Sprīdīši» Aizviķi Pelči Skrīveri	3 6 2 6	A D A D
55	<i>Pinus murrayana</i> Balf.	Murreja priede	«Sprīdīši» «Čiekuri»	1 7	A D

Turpinājums

Nr. p. k.	Zinātniskais nosaukums	Latviskais nosaukums	Parki, kuros suga atrodama	Eksemplāru skaits	Sēklu ražošana	Nr. p. k.
56	<i>Pinus peuce</i> Gris.	Rumēlijas priede	Skrīverī Krāslava	2 1	D A	
57	<i>Pinus ponderosa</i> Dougl.	Dzeltenā priede	«Bērzi»	2	D	
58	<i>Platanus</i> × <i>acerifolia</i> (Ait.) Willd.	Kļavlapu platāns	Lauciena	1	Z	1
59	<i>Populus canescens</i> Sm.	Pelēcīgā apse	Mēdzūla	1	Z	2
60	<i>Populus koreana</i> Rehd.	Korejas apse	Rīga, kanālmala «Sprīdiši»	1 1	Z Z	3
61	<i>Populus tremuloides</i> Michx.	Amerikas trīsošā apse	Skrīverī	1	A	4
62	<i>Prunus americana</i> Marsh.	Amerikas plūme	Skrīverī	5	D	5
63	<i>Pterocarya pterocarpa</i> (Michx.) Kunth	Spārnaugļu pterokārija	Kirova parks Augstkalne «Vanadzīpi»	1 1 1	A A A	6 7
64	<i>Quercus bicolor</i> Willd.	Divkrāsu ozols	«Timuki»	1	Z	8
65	<i>Quercus macranthera</i> Fisch. et Mey.	Aizkaukāza ozols	Talsi	1	D	9
66	<i>Robinia viscosa</i> Vent.	Lipīgā robīnija	Cēsis Valka	10 6	A A	10
67	<i>Sorbus aria</i> Crantz	Miltainais pilādzis	«Vāgnera d.»	1	A	
68	<i>Sorbus torminalis</i> (L.) Crantz	Vilkabeļu pilādzis	«Vāgnera d.»	2	A	11
69	<i>Tilia americana</i> L.	Amerikas liepa	«Sprīdiši» Kalēti Vecbebrī Biriņi Mežotne	3 2 1 1 1	A A A A A	12 13 14
70	<i>Tilia heterophylla</i> Vent.	Dažādlapu liepa	Ambeļi Iecava Liguti	1 2 1	A A A	15
71	<i>Tilia</i> × <i>moltkei</i> Spaeth	Moltkes liepa	Biriņi «Vāgnera d.»	1 1	A A	16
72	<i>Tilia petiolaris</i> DC.	Garkātu liepa	«Vāgnera d.»	10	A	17
73	<i>Tilia tomentosa</i> Moench	Sudrabliepa	Padure Lestene Edole Lūznava «Vanadzīpi»	2 1 2 1 1	A A A A A	18 19
74	<i>Tsuga canadensis</i> (L.) Carr.	Kanādas hemlokegle	Jamaīķi «Timuki» Avoti Smiltene «Sprīdiši» Aizviķi	1 5 2 1 1 1	A D D A A A	20 21 22
75	<i>Ulmus americana</i> L.	Amerikas goba	Valdeķi Skrīverī	1 3	A D	23

Reto un unikālo koku dekoratīvo formu vērtīgāko pieaugušo
māteskoku atradnes Latvijas PSR parkos un dendrārijos

Nr. D. E.	Zinātniskais nosaukums	Latviskais nosaukums	Parki, kuros forma sastopama	Sēklu ražošana
1	<i>Abies concolor</i> 'Violacea'	'Zilganā' vienkrāsas baltegle	Snēpele	D
2	<i>Abies sibirica</i> 'Alba'	'Baltā' Sibīrijas balt-egle	Braslava Jaunjērcēni	D A
3	<i>Acer negundo</i> 'Auratum'	'Dzeltenlapu' ošlapu kļava	Bulduri	V
4	<i>Acer platanoides</i> 'Globosum'	'Lodveida' parastā kļava	Aizpute Miera dārzs	V V
5	<i>Acer platanoides</i> 'Laciniatum'	'Škeltlapu' parastā kļava	Cēre Vārme	A A
6	<i>Acer platanoides</i> 'Palmatifidum'	'Škeltdaivu' parastā kļava	Ruba	V(Z)
7	<i>Acer platanoides</i> 'Pictum'	'Punktotā' parastā kļava	Ķemeri Kazdanga	A A
8	<i>Acer platanoides</i> 'Stollii'	'Štolla' parastā kļava	«Sprīdiši» Ikšķile	D D
9	<i>Acer pseudoplatanus</i> 'Pseudo-Nizetii'	'Neistā Niceta' kalnu kļava	Liepāja	A
10	<i>Aesculus hippocastanum</i> 'Memmingeri'	'Memingera' parastā zirgkastaņa	Liepāja «Vāgnera d.»	V V
11	<i>Alnus incana</i> 'Pendula'	'Nokarenais' baltalksnis	Staicele Višķi	A A
12	<i>Chamaecyparis pisifera</i> 'Aurea'	'Dzeltenskuju' zirņu pacīprese	Bulduri	V
13	<i>Chamaecyparis pisifera</i> 'Squarrosa'	'Izspūrusi' zirņu pacīprese	Bulduri	V
14	<i>Fagus salvatca</i> 'Quercifolia'	'Ozollapu' meža dižskābardis	«Vāgnera d.»	V
15	<i>Fagus silvatca</i> 'Roseomarginata'	'Sārtraibais' meža dižskābardis	«Lauksargi»	Z
16	<i>Frazinus excelsior</i> 'Diversifolia'	'Dažādlapu' parastais osis	Auce «Dārznieki»	D Z
17	<i>Frazinus excelsior</i> 'Nana'	'Zemais' parastais osis	«Sprīdiši»	V
18	<i>Frazinus pennsylvanica</i> 'Albomarginata'	'Baltraibais' Pensilvānijas osis	Rencēni	V
19	<i>Picea abies</i> 'Conica'	'Koniskā' parastā egle	«Sprīdiši»	V
20	<i>Picea abies</i> 'Procumbens'	'Klājeniskā' parastā egle	Ķemeri	V
21	<i>Picea abies</i> 'Viminalis'	'Bārkstainā' parastā egle	«Vāgnera d.»	A
22	<i>Picea engelmanni</i> 'Glaucā'	'Zilganpelēkā' Engelmanņa egle	Zosna Zentene	A V
23	<i>Picea glauca</i> 'Caerulea'	'Zilganā' Kanādas egle	Melluži	Z

Nr. p. k.	Zinātniskais nosaukums	Latviskais nosaukums	Parki, kuros forma sastopama	Sēklu ražošanas
24	<i>Picea pungens</i> 'Glaucostriata' 'Kosteri'	'Zilganā Kostera' asā egle	«Vanadziņi»	D
25	<i>Populus canadensis</i> 'Aurea'	'Dzeltenlapu' Kanādas apse	Rīga, kanālmala	Z
26	<i>Quercus robur</i> 'Cucullata'	'Karotveida' parastais ozols	Talsi Kazdanga «Stirnas»	V V V
27	<i>Quercus robur</i> 'Umbraculifera'	'Lietussarga' parastais ozols	Ungurpils Kazdanga	A D
28	<i>Sorbus aucuparia</i> 'Pendula Variegata'	'Nokarenais raiblapu' parastais pilādzis	Talsi	A
29	<i>Thuja occidentalis</i> 'Elegantissima'	'Vissmalkākais' rietumu dzīvības koks	Jelgava (kokaudz.)	A
30	<i>Thuja occidentalis</i> 'Pumila'	'Zemais' rietumu dzīvības koks	Bulduri	V
31	<i>Thuja occidentalis</i> 'Spiralis'	'Spirāliskais' rietumu dzīvības koks	Bulduri	
32	<i>Tilia americana</i> 'Missisipiensis'	'Liellapu' Amerikas liepa	«Sprīdīši»	Z
33	<i>Tilia platyphyllos</i> 'Vitifolia'	'Vinlapu' platlapu liepa	Bebrene Lūznavā	Z Z
34	<i>Ulmus carpiniifolia</i> 'Dampieri'	'Dampira' skābaržlapu goba	«Vāgnera d.»	Z
35	<i>Ulmus carpiniifolia</i> 'Umbraculifera'	'Lodveida' skābaržlapu goba	Kazdanga	V
36	<i>Ulmus glabra</i> 'Crispa'	'Krūzotā' parastā goba	Kazdanga	V
37	<i>Ulmus carpiniifolia</i> 'Wredei'	'Vrēdes' skābaržlapu goba	Bulduri	V

10. tabula

Parku veidošanai un atjaunošanai Latvijas PSR ieteicamās un praksē pārbaudītās koku sugas, kuru stādāmo materiālu iespējams pietiekamā daudzumā izaudzēt no vietējiem mātesaugiem

Apzīmējumi: V — savvaļas sugas, S — var lietot kā soliteru, P — nav piemērota lielāku pilsētu parkiem, R — tikai rietumu rajoniem — uz austrumiem līdz linijai Tukums—Auce, C — centrālajiem rajoniem — tālāk uz austrumiem līdz linijai Ainaži — Sigulda — Skaistkalne, A — vairāk piemērota republikas austrumu un ziemeļu rajoniem.

Zinātniskais nosaukums	Latviskais nosaukums	Izmantošanas īpatnības
<i>Abies alba</i> Mill.	Eiropas baltegle	RSP
<i>Abies balsamea</i> Mill.	Balzāma baltegle	CAP
<i>Abies concolor</i> Ldl. et Gord.	Vienkrāsas baltegle	RCS
<i>Abies fraseri</i> Poir.	Frāzera baltegle	CAP
<i>Abies sibirica</i> Ldb.	Sibīrijas baltegle	CASP
<i>Acer campestre</i> L.	Lauku kļava	R
<i>Acer ginnala</i> Max.	Krastu kļava	—

Zinātniskais nosaukums	Latviskais nosaukums	Izmantošanas ipatnības
<i>Acer platanoides</i> L.	Parastā kļava	VS
<i>Acer pseudoplatanus</i> L.	Kalnu kļava	RS
<i>Acer saccharinum</i> L.	Sudraba kļava	S
<i>Acer tataricum</i> L.	Tatārijas kļava	—
<i>Aesculus hippocastanum</i> L.	Parastā zirgkastaņa	RCS
<i>Alnus glutinosa</i> Gaertn.	Melnalksnis	VS
<i>Betula dalecarlica</i> L. f.	Dalekarlijas bērzs	S
<i>Betula pubescens</i> Ehrh.	Purva bērzs	V
<i>Betula verrucosa</i> Ehrh.	Āra bērzs	VS
<i>Carpinus betulus</i> L.	Parastais baltskābardis	RSV
<i>Fagus sylvatica</i> L.	Eiropas dižskābardis	RS
<i>Fraxinus pennsylvanica</i> Marsh.	Pensilvānijas osis	S
<i>Fraxinus lanceolata</i> Borkh.	Zaļais osis	S
<i>Juglans cinerea</i> L.	Pelēkais riekstkoks	S
<i>Juglans manshurica</i> Max.	Mandžūrijas riekstkoks	S
<i>Larix decidua</i> Mill.	Eiropas lapegle	SP
<i>Larix leptolepis</i> Gord.	Japānas lapegle	S
<i>Larix sukaczewii</i> Djil.	Sukačeva lapegle	S
<i>Malus baccata</i> Borkh.	Ogu ābele	S
<i>Malus zumi</i> Rehd.	Cuma ābele	S
<i>Padus serotina</i> Agardh	Vēlinā ieva	—
<i>Padus virginiana</i> Mill.	Virdžīnijas ieva	—
<i>Picea abies</i> Karst.	Parastā egle	VP
<i>Picea glauca</i> Voss	Kanādas egle	—
<i>Picea omorika</i> Purk.	Serbijas egle	S
<i>Picea pungens</i> Engelm.	Asā egle	S
<i>Pinus cembra</i> L.	Eiropas ciedrupriede	SP
<i>Pinus mugo</i> Turra	Kalnu priede	—
<i>Pinus nigra</i> Arn.	Melnā priede	S
<i>Pinus sibirica</i> Mayr	Sibīrijas ciedrupriede	SP
<i>Pinus silvestris</i> L.	Parastā priede	PV
<i>Populus alba</i> L.	Baltā apse	S
<i>Populus berolinensis</i> Dipp.	Berlīnes apse	—
<i>Populus laurifolia</i> Ldb.	Laurlapu apse	S
<i>Populus nigra</i> L.	Melnā apse	P
<i>Populus simonii</i> Carr.	Ķīnas apse	P
<i>Populus suaveolens</i> Fisch.	Smaržīgā apse	S
<i>Pseudotsuga menziesii</i> Franco	Menzisa duglāzija	SP
<i>Quercus rubra</i> L.	Sarkanais ozols	S
<i>Quercus robur</i> L.	Parastais ozols	VS
<i>Robinia pseudoacacia</i> L.	Parastā robinija	RS
<i>Salix alba</i> L.	Baltais vītols	VS
<i>Salix fragilis</i> L.	Trauslais vītols	V
<i>Sorbus intermedia</i> Pers.	Zviedru pilādzis	S
<i>Thuja occidentalis</i> L.	Rietumu dzīvības koks	SP
<i>Tilia cordata</i> Mill.	Parastā liepa	VSP
<i>Tilia euchlora</i> Koch	Krimas liepa	S
<i>Tilia europaea</i> L.	Eiropas liepa	S
<i>Tilia vulgaris</i> Hayne	Holandes liepa	S
<i>Ulmus carpiniifolia</i> Gled.	Skābaržu goba	—
<i>Ulmus suberosa</i> Moench	Korķa goba	—

Parku veidošanai un atjaunošanai Latvijas PSR ieteicamās un praksē pārbaudītās kokaugu dekoratīvās formas (apzīmējumi kā 10. tabulā)

Zinātniskais nosaukums	Latviskais nosaukums	Izmantošanas īpatnības
<i>Acer platanoides</i> 'Reitenbachii'	'Reitenbaha' parastā kļava	S
<i>Acer platanoides</i> 'Schwedleri'	'Švēdlera' parastā kļava	S
<i>Acer pseudoplatanus</i> 'Purpurascens'	'Sarkanlapu' kalnu kļava	RS
<i>Acer pseudoplatanus</i> 'Worleci'	'Vorleja' kalnu kļava	RS
<i>Acer saccharinum</i> 'Wieri'	'Vjēra' sudraba kļava	S
<i>Alnus incana</i> 'Laciniata'	'Šķeltlapu' baltalksnis	—
<i>Betula verrucosa</i> 'Youngii'	'Janga' āra bērzs	S
<i>Fagus sylvatica</i> 'Atropunicea'	'Sarkanlapu' meža dižskābardis	RS
<i>Fagus sylvatica</i> 'Laciniata'	'Šķeltlapu' meža dižskābardis	RS
<i>Fagus sylvatica</i> 'Pendula'	'Nokarenais' meža dižskābardis	RS
<i>Frazinus excelsior</i> 'Pendula'	'Nokarenais' parastais osis	RCS
<i>Frazinus pennsylvanica</i> 'Aucubaefolia'	'Raiblapu' Pensilvānijas osis	S
<i>Juniperus communis</i> 'Stricta'	'Kolonveida' parastais paeglis	S
<i>Picea abies</i> 'Aurea Magnifica'	'Zeltītā krāšņā' parastā egle	S
<i>Picea abies</i> 'Ohlendorffii'	'Olendorfa' parastā egle	S
<i>Picea abies</i> 'Virgata'	'Čūskveida' parastā egle	S
<i>Picea pungens</i> 'Glaucā'	'Zilganā' asā egle	S
<i>Quercus petraea</i> 'Mespilifolia'	'Mespillapu' klinšu ozols	RCS
<i>Quercus robur</i> 'Fastigiata'	'Piramidālais' parastais ozols	S
<i>Quercus robur</i> 'Pendula'	'Nokarenais' parastais ozols	RCS
<i>Salix alba</i> 'Chermesina'	'Sarkanزارu' baltais vītols	S
<i>Salix alba</i> 'Sericea'	'Sudrabotais' baltais vītols	S
<i>Salix alba</i> 'Tristis'	'Nokarenais' baltais vītols	S
<i>Salix fragilis</i> 'Bullata'	'Lodveida' trauslais vītols	S
<i>Sorbus aucuparia</i> 'Pendula'	'Nokarenais' parastais pilādzis	S
<i>Thuja occidentalis</i> 'Ellwangeriana'	'Elvandžera' rietumu dzīvības koks	RS
<i>Thuja occidentalis</i> 'Fastigiata'	'Kolonveida' rietumu dzīvības koks	S
<i>Thuja occidentalis</i> 'Filiformis'	'Diegveida' rietumu dzīvības koks	S
<i>Thuja occidentalis</i> 'Globosa'	'Lodveida' rietumu dzīvības koks	S
<i>Thuja occidentalis</i> 'Globosa Salaspils'	'Salaspils lodveida' rietumu dzīvības koks	S
<i>Thuja occidentalis</i> 'Hoveyi'	'Hoveja' rietumu dzīvības koks	S
<i>Thuja occidentalis</i> 'Umbraculifera'	'Lietussargveida' rietumu dzīvības koks	S
<i>Thuja occidentalis</i> 'Wagneriana'	'Vāgnera' rietumu dzīvības koks	S
<i>Thuja occidentalis</i> 'Wareana'	'Vēra' rietumu dzīvības koks	S
<i>Tilia europaea</i> 'Laciniata'	'Šķeltlapu' Eiropas liepa	RCS
<i>Tilia platyphyllos</i> 'Aurea'	'Dzeltenzaru' platlapu liepa	S
<i>Tilia platyphyllos</i> 'Rubra'	'Sarkanزارu' platlapu liepa	S
<i>Ulmus glabra</i> 'Exoniensis'	'Piramidālā' parastā goba	RS
<i>Ulmus glabra</i> 'Pendula'	'Nokarenā' parastā goba	S
<i>Ulmus procera</i> 'Purpurea'	'Sarkanlapu' smudrā goba	S

Kokaugu sugas, kuras nav vēlams izmantot parku
atjaunošanā dažādu īpašību dēļ

12. tabula

Nr. p. k.	Kokaugu sugas	Sugas nevēlamās īpašības	Kādos gadījumos tomēr varētu izmantot
1	Balzāmapse <i>Populus balsamifera</i> L.	Republikā sastopamie kloni slimību ieņēmīgi, koki jau jauni neizskatīgi, piesārņo parkus ar sakņu atvasām	Atlasot trupes neieņmīgas formas, sausās vietās
2	Kanādas apse <i>Populus canadensis</i> Moench	Strauji aug un nomāc blakus augošos kokus lielā platībā, nav izskatīga	Mazsvarīgās parka vietās
3	Piramidālā apse <i>Populus pyramidalis</i> Rozier	Republikas ziemeļu un austrumdaļā apsalst, atmirst galotnes	Republikas pašā dienvidrietumu stūrī sausās, bet trūdu bagātās augsnēs
4	Spilvaugļu apse <i>Populus trichocarpa</i> Torr. et Gray	Skrajš, neizskatīgs vainags, lapas bojā rūsa	Retās grupās, pietiekami smagās, bagātās augsnēs uz nogāzēm
5	Mūžzaļais buksis <i>Buxus sempervirens</i> L.	Ziemas beigās lapas apsvilst saulē, maz izmantojams	Arī ziemā ēnotās vietās, kur vasarā tiek rīta un vakara saule
6	Skarbā deicija <i>Deutzia scabra</i> Thunb.	Zema ziemcietība, krūmi neizskatīgi, ar īsu mūžu	Kolekcijās, sedzot, vēlams selekcionēt pa sēklu paaudzēm
7	Sudraba eleagns <i>Elaeagnus argentea</i> Pursh.	Ātri savairojas ar sakņu atvasām, daudzi cilvēki nevar paciest lapu un ziedu smaržu	Plašos apstādījumos vērošanai no tālienes, smiltāju nostiprināšanai
8	Parastā goba <i>Ulmus glabra</i> Huds.	Lapām stipri kaitē pangu veidotājas laputis un arī Holandes slimība	Atklātās vietās, vēlams apkarot pangu utis
9	Asinssārtais grimonis <i>Cornus sanguinea</i> L.	Piesārņo parkus ar sakņu atvasām un noliekšņiem	Mitros, mazāk svarīgos parka nostūros, kur iespēja ierobežot izplešanos
10	Ošlapu kļava <i>Acer negundo</i> L.	Nav izskatīga, vējos bieži aplūst zari, piesārņo parkus ar pašizsēju, ātri novecojas	Aizvēja vietās plašās grupās ar mazāku nozīmi
11	Parastā liepa <i>Tilia cordata</i> Mill.	Sevišķi pilsētās sausumneizturīga, cieš no daudzdiem kaitēkļiem, slimībām	Lauku apvidu parkos, pamitrās, auglīgās augsnēs
12	Parastais osis <i>Fraxinus excelsior</i> L.	Republikas austrumu rajonos ziemās nereti apsalst, stipri cieš no kaitēkļiem, izplata ceriņu kodi	Republikas rietumos plašās mazsvarīgās grupās

Nr. p. k.	Kokaugu sugas	Sugas nevēlamās īpašības	Kādos gadījumos tomēr varētu izmantot
13	Veimuta priede <i>Pinus strobus</i> L.	Sevišķi rietumu rajonos ievērojami bojā upeņu rūsa, kuras starpsaimnieks ir šī priede	Republikas ziemeļaustrumos kā soliters, tālu no upeņu plantācijām
14	Tatārijas sausserdis <i>Lonicera tatarica</i> L.	Ievērojami bojā miltrasa, tādējādi zaudē izskatīgumu	Sausās saulainās nogāzēs plašu kulisu apmalēs
15	Parastā sērmukšspireja <i>Sorbaria sorbifolia</i> A. Br.	Krašņa ļoti īsu brīdi, grupas ātri izplešas ar sakņu atvasām un nomāc citas sugas	Mazāk atbildīgās vietās lielu masīvu apmalēm, gar ierobežojošu celiņu
16	Goblapu spireja <i>Spiraea chamaedryfolia</i> L.	Spēcīgs, neizskatīgs krūms, strauji savairojas ar sakņu atvasām	Lielu grupu un kulisu apmaļu veidošanai mitrākās un ēnainākās vietās
17	Vidējā spireja <i>Spiraea media</i> Fr. Schmidt	Neizskatīga, strauji savairojas ar sakņu atvasām	Sausās saulainās vietās grupās un apmalēs, ja vajag agri ziedošas sugas
18	Vitollapu spireja <i>Spiraea salicifolia</i> L.	Neizskatīga, strauji iekaro lielas platības ar atvasām, nomāc citas sugas	Plašās grupās, kulisu apmalēs mazāk atbildīgās vietās, ja izplešanos ierobežo ceļi, ūdeņi utt.
19	Vienirbuļa vilkābele <i>Crataegus monogyna</i> Jacq. s. l.	Atsevišķos gados kļūst ļoti neizskatīgas, jo lapas bojā utis	Republikas piejūras novados
20	Baltais zidkoks <i>Morus alba</i> L.	Zema ziemcietība, īpaši republikas austrumu rajonos	Republikas rietumdaļā, sausās, saulainās nogāzēs, cirptiem dzīvžogiem

13. tabula

Latvijas PSR lielākās kokaudzētavas, kurās var iegādāties koku un krūmu stādāmo materiālu parku atjaunošanas vajadzībām

Rajons vai pilsēta	Kokaudzētavas nosaukums un īsa adrese	Audzētavas asortiments, tā specifika
Bauskas	Autotransporta un šoseju ministrijas kokaudzētava «Bērzi»	Samērā plašs, galvenokārt ceļu stādījumiem
Cēsu	Baltijas dzelzceļa kokaudzētavu kantora kokaudzētava Cēsīs Cēsu pilsētas komunālās dārzniecības 3. nodaļa Padomju saimniecība «Kārļi» Cēsu MRS Raiskuma kokaudzētava	Ļoti plašs, vispusīgs Samērā plašs Vidējs Neliels, parastās sugas

Rajons vai pilsēta	Kokaudzētavas nosaukums un isa adrese	Audzētavas asortiments, tā specifika
Daugavpils	Daugavpils MRS audzētava Grīvā Višķu sovhoztehnikuma audzētava	Vidējs Vidējs
Dobeles	Padomju saimniecība «Laučiņi»	Samērā plašs
Jēkabpils	Jēkabpils MRS kokaudzētava	Vidējs
Jelgava	LLA Mācību mežsaimniecības audzētava	Plašs
Jūrmala	Bulduro Dārzkopības sovhoztehnikuma kokaudzētava Jūrmalas ceļu un apstādījumu remontu celtniecības pārvaldes audzētava Dubultos	Ļoti plašs Ļoti plašs, it īpaši rododendri
Liepāja	Liepājas pilsētas labierīcību un dārzniecību tresta kokaudzētava	Vidējs
Madonas	«Iedzēnu» kokaudzētava Bērzaunē Mežu pētīšanas stacijas «Kalsnavā» kokaudzētava Jaunkalsnavā	Vidējs Plašs
Rēzekne	Baltijas dzelzceļa kokaudzētavu kantora kokaudzētava Rēzeknē Rēzeknes MRS kokaudzētava Rēzeknē	Vidējs Plašs
Rīgas raj. un Rīga	Rīgas pilsētas dārzu un parku tresta kokaudzētavas ZA Botāniskā dārza kokaudzētavas Salaspilī Baltijas dzelzceļa kokaudzētavu kantora audzētava Rīgā P. Stučkas LVU Botāniskā dārza audzētava Rīgā Inčukalna MRS kokaudzētava	Ļoti plašs un daudzpusīgs Ļoti plašs Ļoti plašs Plašs, it īpaši rododendri Plašs

SATURS

Ievads	3
Parku izvietojums Latvijas PSR	7
Parku apsekošana un pētīšana Latvijas PSR	11
Veco parku rekonstrukcijas iespējas Latvijas PSR	14
Regulārie parki Latvijas PSR	17
Ainavu parki Latvijas PSR	26
Latvijas PSR parkos sastopamo skatu punktu izvietojums	30
Perspektīvas noslēdzošo elementu un kulisu izvietojums	35
Atsevišķu perspektīvu kompozīcija	44
Parku masīvu apmaļu veidojums	48
Perspektīvu savstarpējais izvietojums Latvijas PSR parku kompo- zīcijās	49
Romantisma elementi vecajos ainavu stila parkos	51
Atsevišķu kokaugu sugu un dekoratīvo formu izmantošanas principi parku stādījumu veidošanā	59
Parku ainavu atjaunošanā veicamie darbi	65
Svarīgākie vispārējie noteikumi parku ainavu atjaunošanā un kop- šana	65
Ainavu atjaunošanas īpatnības vērtīgākajos Latvijas PSR parkos	73
Atsevišķu parku kompozīciju atjaunošanas piemēri	88
Dendroloģiski bagātu parku un dendroloģisko kolekciju atjaunošana	93
Vērtīgu kokaugu izplatība un kopšana	93
Konkrētu dendroloģisko kolekciju sastāva atjaunošanas un papil- dināšanas īpatnības	104
Parku atjaunošanas darbu organizācija un ieteicamā dokumentācija	113
Ieteicamā literatūra	117
Pielikumi	121

Vasilijs Antipovs, Andris Zvirgzds

LATVIJAS PSR VECIE PARKI

(kopšana un atjaunošana)

Vāku zīmējis *V. Zirdziņš*.

Redaktors *O. Jansons*. Tehn. redaktore *Z. Bruzgule*. Korektore *R. Agule*.

Nodota salikšanai 1966. g. 30. decembrī. Parakstīta iespiešanai 1967. g. 11. aprīlī. Papīra formāts 60×90¹/₁₆. 9,25 fiz. iespiedl.; 9,25 uzsk. iespiedl.; 10,66 izdevn. l. Metiens 1500 eks. JT 06039. 32 kap.

Izdevniecība «Zinātne» Rīgā, Turgeņeva ielā 19.

Iespiesta Latvijas PSR Ministru Padomes Preses komitejas Poligrāfiskās rūpniecības pārvaldes 6. tipogrāfijā Rīgā, Gorkija ielā Nr. 6. Pasūt. Nr. 1972.

635.9

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0308099154

32 kap.

IZDEVNIECĪBA «ZINĀTNE»